

Teemu Haatainen

Keskisen Pohjanmaan amerikansiirtolaisuus vuosina 1893–1945

Suomen historian pro gradu –tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Historian ja etnologian laitos

Lokakuu 2008

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty <i>Humanistinen tiedekunta</i>	Laitos – Department <i>Historian ja etnologian laitos</i>
Tekijä – Author <i>Teemu Haatainen</i>	
Työn nimi – Title <i>Keskisen Pohjanmaan amerikansiirtolaisuus vuosina 1893–1945</i>	
Oppiaine – Subject <i>Suomen historia</i>	Työn laji – Level <i>Pro gradu -tutkielma</i>
Aika – Month and year <i>Lokakuu 2008</i>	Sivumäärä – Number of pages <i>111</i>
Tiivistelmä – Abstract	
<p><i>Tutkimus käsittelee Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuutta vuosina 1893–1945. Keski-Pohjanmaa oli Suomen vilkkainta siirtolaisseutua. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää, millä volyyymilla Keski-Pohjanmaan kunnista muutettiin. Suomen virallisen tilaston perusteella on selvitetty jokaisen kunnan vuosittaiset lähtijämäärät. Tilastojen kertoman mukaan Keski-Pohjanmaan alueelta on hahmotettu voimakkaan ja heikon siirtolaisuuden alueet. Siirtolaisten lukumäärää on verrattu mm. kuntien maantieteelliseen sijaintiin sekä asukkaiden äidinkieleen. Vertailukohtana yksittäiselle kunnalle ovat olleet muut Keski-Pohjanmaan kunnat, kun maakunnan tilannetta on peilattu koko Suomesta saatuihin tietoihin.</i></p> <p><i>Tutkimuksessa on tarkasteltu lähempää kolmea eri kuntaa: Lestijärveä, Toholampea ja Uudenkaarlepyyn kaupunkia. Tarkastelun avuksi on otettu rippikirja-aineisto, jonka avulla edellä mainittujen kuntien siirtolaisuuden sosiaalista rakennetta on pyritty selvittämään. Rippikirjamateriaalin avulla on selvitetty lähtijöiden ikä- ja sukupuolirakenne, ammatillisyyhteiskunnallinen tausta, sekä se, ovatko siirtolaiset muuttaneet yksin vai perheittäin.</i></p> <p><i>Saatujen tulosten perusteella näyttää siltä, että siirtolaisuus oli voimakkainta rannikkoseudulla. Lisäksi eteläiseltä Keski-Pohjanmaalta oli löydettävissä eräänlainen ”siirtolaiskolmio”, jonka sisällä siirtolaisuus oli muuta maakuntaa voimakkaampaa. Tilastojen mukaan ruotsinkielisistä kunnista matkattiin suhteellisesti suomalaiskuntia enemmän. Rippikirja-aineiston perusteella siirtolaisuus oli miesvoittoista ja lähtijät olivat iältään varsin nuoria, yleensä kuitenkin jo 16-vuotta täyttäneitä. Ammatillisyyhteiskunnallisessa vertailussa suurimmaksi lähtijäryhmiksi nousivat talollisten perilliset sekä itselliset.</i></p>	
Asiasanat – Keywords <i>siirtolaisuus, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Amerikka, rippikirjat, tilastot</i>	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. Johdanto	1
1.1. Siirtolaisuustutkimus	1
1.2. Tutkimuskysymykset ja metodit	3
1.3 Tutkimuslähteet ja lähdekritiikki	6
1.3.1. Primaarilähteet	6
1.3.2. Sekundaarilähteet	11
2. Amerikansiirtolaisuus Suomesta	13
2.1. Siirtolaisuus ennen ensimmäistä maailmansotaa	13
2.2. Ensimmäinen maailmansota siirtolaisvirran vedenjakajana	18
3. Amerikansiirtolaisuus Keski-Pohjanmaalta ennen ensimmäistä maailmansotaa	22
3.1. Yleiset piirteet	22
3.2. Suurimmat lähtijäkunnat	27
3.3. Amerikansiirtolaisuuden jakaantuminen suomen- ja ruotsinkielisten kuntien kesken	33
3.4. Amerikansiirtolaisuuden maantieteellinen jakaantuminen Keski-Pohjanmaalla	37
4. Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuus ensimmäisen maailmansodan jälkeen	41
4.1. Ongelmallinen 1930-luku	41
4.2. Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuus vuosina 1915–1930.	44
4.3. Amerikansiirtolaisuuden jakautuminen maantieteellisesti ja kielialueittain vuosina 1915–1930.	48
5. Amerikansiirtolaisten rakenne Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn rippikirja-aineiston perusteella	52
5.1. Sukupuolijakauma	52
5.2. Ikärakenne	59
5.3. Yksin vai perheenä?	67
5.4. Lähtijöiden ammatillisyyhteiskunnallinen koostumus	72
5.4.1. Siirtolaisten sosiaalinen rakenne ja sen kehitys Suomessa	72
5.4.2. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn siirtolaisten sosioekonominen rakenne rippikirja-aineiston perusteella	76
6. Siirtolaisten maakunta	85
LÄHTEET	90
LIITTEET	

1. Johdanto

1.1. Siirtolaisuustutkimus

Suomesta muutti ajanjaksolla 1899–1914 noin 230 000 henkilöä niin sanottuihin merentakaisiin maihin.¹ Suomesta Pohjois-Amerikkaan suuntautunut voimakas muuttoliike ei ollut pelkästään suomalainen, saati edes pohjoismainen erityispiirre. ”Amerikankuume” oli länsieurooppalainen ilmiö, joka 1820-luvulla levisi Pohjoismaista ensin Norjaan, josta se Ruotsin kautta tarttui myös Suomeen 1880-luvulla. Ennen ensimmäistä maailmansotaa lähteneistä suomalaisista 52 prosenttia oli lähtöisin silloisen Vaasan läänin alueelta ja kolmannes Etelä-Pohjanmaaksi määritetyltä alueelta. Vielä sodan jälkeenkin siirtolaisista suurin osa oli kotoisin edellä mainituilta alueilta.² Suomalainen siirtolaisuus on mielletty, ehkä syystäkin, erityisesti pohjalaiseksi ilmiöksi. Pohjanmaan alueella on pitkän matkan muuttoliikkeiden suhteen varsin kauaskantoiset perinteet. Jo 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla Keski-Pohjanmaalta kuljettiin Jäämeren rannikolla kalastamassa. Näillä ansiomatkoilla pohjalaiset tutustuivat Ruijan suomalaisten siirtolaisuuteen. Eräät jopa liittyivät ruijalaisten Amerikkaan suuntautuneisiin matkoihin.³

Tämän tutkimuksen polttopisteessä on keskinen Pohjanmaa, joka jakaantui kartalla silloisen Vaasan ja Oulun läänin alueelle. On hyvä tarkentaa, että keskinen Pohjanmaa tässä kontekstissa tarkoittaa niin sanottua kulttuurillista tai historiallista Keski-Pohjanmaata, eikä se siten ole rajattavissa nykyisen maakuntajaon mukaan. Käytän jatkossa kuitenkin termiä Keski-Pohjanmaa. On pitkälti määrittelykysymys halutaanko esimerkiksi Evijärven tai vaikkapa Kärämäen katsoa kuuluvan Keski-Pohjanmaan alueeseen. Olen määritellyt Keski-Pohjanmaan mahdollisen laveasti, lähinnä kulttuurillisen vaikutuspiirin perusteella. Yksittäisenä tarkasteluyksikkönä on kunta, joita tarkastelualue pitää sisällään neljäntäkymmentä.⁴ Tutkimuksessa siirtolaisuutta tarkastellaan yksittäisen kunnan lisäksi myös maakuntatasolla. Ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista ruotia jokaista kuntaa läpikotaisin, vaan käydä läpi perusteellisemmin tilastoista ja muusta lähdemateriaalista tutkijan huomion saaneet alueet. Myös kattavalle, perusteellisesti ja

¹ Merentakaisilla mailla tarkoitettiin valtamerien taakse suuntautunutta siirtolaisuutta, mikä käytännössä merkitsi usein Pohjois-Amerikkaa. Termi ei siis pidä sisällään muihin Pohjoismaihin ja Eurooppaan kohdistunutta siirtolaisuutta. Kero 1996, 55.

² Kero 1996, 58.

³ Toivonen 1963, 18.

⁴ 39 kuntaa on nimetty liitteessä 1.

järjestelmällisesti jokaisen Keski-Pohjanmaan kunnan läpikäyväälle tutkimukselle olisi tilausta. Näin kattava tutkimus vaatisi kuitenkin jo useamman pro gradu -työn.

Suomalaisten amerikanmatkaamista on tutkittu perusteellisesti. Laajan tutkimuksen on mahdollistanut poikkeuksellisen hyvä lähdemateriaali, sekä järjestelmällinen mielenkiinto ymmärtää muuttoliikkeiden syitä ja seurauksia. Siirtolaisuuden tilastointiin herättiin Suomessa varhaisessa vaiheessa, kun vastaavasti keskieurooppalaisia viranomaisia eivät juurikaan maidensa muuttoliikkeet kiinnostaneet. Siirtolaistilastojen lisäksi Suomen siirtolaistutkimusta tukevat kattava kirkonkirja-aineisto, passiviranomaisten passiluettelot sekä laivayhtiöiden matkustajaluettelot.

Muuttoliike on tärkeä väestönmuutoskomponentti syntyvyyden ja kuolleisuuden ohella.⁵ Ilman maastamme tapahtunutta, pääosin Pohjois-Amerikkaan ja Ruotsiin suuntautunutta muuttoliikettä, Suomen väkiluku olisi noin seitsemän miljoonaa.⁶ Suomessa vaikutuksen väestönkehitykseen on ymmärtänyt myös valtiovalta, joka on jo varsin varhaisessa vaiheessa käyttänyt siirtolaistutkimusta päätöksentekonsa tukena. 1970-luvulla siirtolaisuustutkimuksen edellytykset paranivat, kun Suomeen perustettiin Siirtolaisasiain neuvottelukunta (1970) ja Siirtolaisuusinstituutti (1974).

Pohjalaista siirtolaisuutta on tutkittu varsin laajasti, mutta sirpaleisesti. Kaukosiirtolaisuuden lähtötekijät (syyt), tuloalueet ja myös paluuprosessit on selvitetty suomalaisessa siirtolaistutkimuksessa varsin kattavasti.⁷ Yleisesti ottaen nämä tutkimukset käsittelevät siirtolaisuutta koko Suomea koskevana ilmiönä, tai vastaavasti tutkimuskohteena on yksittäinen kunta. Ainoastaan Etelä-Pohjanmaa on saanut oman tutkimuksen koskien koko maakunnan amerikansiirtolaisuutta.⁸ Keski-Pohjanmaan muuttoliikkeitä ei ole kootusti kerätty yhden otsakkeen alle – tällä motiivilla lähdin tekemään pro gradu –tutkimustani. Samalla tämä tutkimus kuitenkin myöntää avoimesti sen, että se kykenee kattamaan tuosta tutkimustarpeesta ainoastaan pienen osan.

⁵ Söderling, 194.

⁶ Söderling, 204.

⁷ Siirtolaisuuden ja massamuuton tutkimus, 32.

⁸ Toivonen, Anna-Leena. Etelä-Pohjanmaan valtamerentakainen siirtolaisuus 1867-1930. Historiallisia tutkimuksia 66. Helsinki, 1963.

Muuttoliikkeistä kirjoittaessa on hyvä määrittää käsitekenttä, jossa tutkija liikkuu. Yksinkertaisuudessaan muuttoliikkeellä viitataan pysyvään tai pitkäaikaiseen fyysiseen siirtymiseen maantieteelliseltä alueelta toiselle. On hyvä myös huomauttaa, että muuttoliikkeitä on kahdenlaista, vapaaehtoista ja pakkoluonteista, kuten pakolaisuus, ihmisten pakkosiirrot tai evakuoinnit. Edelliset eivät ole vapaaehtoisesti tapahtunutta siirtolaisuutta tutkittaessa oleellisia. Muuttoliikkeestä erotetaan usein myös käsite *liikkuvuus*, joka pitää sisällään väliaikaisen siirtymisen, kuten matkailun.

Muuttoliike jaetaan maan sisäiseen *maassamuuttoon* ja valtioiden rajat ylittävään *maastamuuttoon* eli *siirtolaisuuteen* – työni keskittyy ainoastaan jälkimmäiseen. Suomessa siirtolaisuus on jaettu *lähi-* ja *kaukosiirtolaisuuteen* siirtolaisen kohdemaasta riippuen. Kaukosiirtolaisuuden synonyymina käytetään myös termiä *valtamerentakainen siirtolaisuus*. Mikäli siirtolainen palaa kotimaahansa, puhutaan *paluumuutosta*. Siirtolaisuuden määrästä kertoo konkreettisimmin *nettosirtolaisuus*, joka saadaan laskettua kun lähtijöiden määrästä vähennetään maahanmuuttaneiden lukumäärä. Siirtolaisuutta voidaan määritellä myös lähtö- tai tulomaan näkökulmasta: lähtövaltiosta katsoen kyseessä on *immigraatio* (maastamuutto) ja kohdemaan kannalta *emigraatio* (maahanmuutto).⁹

1.2. Tutkimuskysymykset ja metodit

Tutkimuksessa selvitän Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuuden määrää ja rakennetta. Mistä Keski-Pohjanmaan kunnista lähdettiin ja millä volyyymilla? Vertailen myös eri kuntien siirtolaisuudessa esiintyviä eroavaisuuksia ja pyrin selittämään niiden syitä. Tarkastelen kuntien maantieteellisen sijainnin ja äidinkielen (suomi/ruotsi) vaikutusta siirtolaisuuden voimakkuuteen. Vertailen myös Keski-Pohjanmaan siirtolaislukuja koko Suomen siirtolaistilanteeseen. Vertailukohtana yksittäiselle kunnalle ovat muut Keski-Pohjanmaan kunnat, kun taas koko maakuntaa on hyvä peilata maan kokonaistilanteeseen. Alueellisen vertailun lisäksi teen myös ajallista vertailua: miten siirtolaisuus kehittyi tutkittavalla ajanjaksolla? Vuosittaisille siirtolaismäärille on hyvä etsiä selitystä niin

⁹ Käsitteiden määrittelystä ks. lisää Siirtolaisuuden ja maassamuuton tutkimus 1984, 22; Koskinen (toim.) 2007, 240.

yksittäisen kunnan, kuin koko maankin yhteiskunnallisesta tilanteesta. Kokoavasti voisi sanoa tutkimusotteeni olevan kvantitatiivisesti vertaileva.

Ajallisesti olen rajannut tutkimukseni käsittelemääni vuosia 1893–1945. Siirtolaisuus oli Suomessa Pohjoismaisestikin katsottuna varsin ”myöhäisherännäistä”. Ennen 1880-lukua Suomesta ei merkittävästi matkattu Amerikkaan. Vuodesta 1893 lähtien Suomen virallisesta tilastosta, jota käytän yhtenä lähteenäni, on saatavilla tutkimukseni kannalta oleelliset kunnittaiset lähtijämäärät vuosittain. Koska tutkimusalueeseeni kuuluu lähes neljäkymmentä kuntaa, on ensiarvoisen tärkeää, että lähtijämäärät ovat saatavilla yhdestä lähderyhmästä. Näin ollen eri kuntien lähtijämäärien pitäisi olla suhteellisen luotettavasti verrattavissa keskenään, vaikka itse lähtijämäärissä olisikin jonkinlainen virhemarginaali.

Tutkimusajanjaksoni eräänlaisena vedenjakajana toimii vuosi 1914. Ensimmäinen maailmansota pysäytti siirtolaisvirran lähes kokonaan.¹⁰ Vuodesta 1914 eteenpäin Suomen voi katsoa olleen poikkeustilassa aina 1920-luvulle saakka. Sodan aikana matkustaminen oli vaikeaa reittiliikenteen lakatessa. Vaikeuden lisäksi matkustaminen oli myös vaarallista. Maailmansodan aikana tapahtunut itsenäistyminen sulki esimerkiksi Venäjän rajan. Myös vuoden 1918 aikana läpikäyty sisällissota patosi siirtolaisuutta. Sodan jälkeen siirtolaisuus elpyi hieman, mutta Amerikkaan suuntautuneen massasiirtolaisuuden aika oli auttamatta ohi.¹¹

Olen kuitenkin päätenyt tarkastelemaan myös vuoden 1914 jälkeistä keskipohjalaista amerikansiirtolaisuutta aina vuoteen 1945 saakka, johon asti kunnittaiset lähtijämäärät ovat saatavissa. Olen pyrkinyt pitämään painotuksen selkeästi massasiirtolaisuuden aikakaudessa. Työni toinen tavoite, siirtolaisuuden rakenteen selvittäminen, nojaakin tiukasti vuosisadan vaihteen lähteisiin.

Olen rajannut Keski-Pohjanmaan varsin laveasti. Pohjoisessa alueen rajoina ovat Salon, Vihannin, Pulkkilan ja Piippolan kunnat. Idässä Keski-Pohjanmaan alueen rajaavat Kiuruveden, Pihtiputaan ja Kivijärven laajat kunnat. Etelässä rajana toimii Etelä-

¹⁰ Kero 1996, 55.

¹¹ Seuraavan kerran muuttoliike yltyi massasiirtolaisuudeksi vasta 1960- ja 1970-luvulla, jolloin Suomesta muutti Ruotsiin satoja tuhansia ihmisiä.

Pohjanmaan lakeudet. Lännessä alue rajoittuu luonnollisesti Pohjanlahteen. Tutkimusalue on kartallistettu liitteeseen yksi.

Alueen laajuus ja kuntien suuri lukumäärä aiheuttavat helposti tutkijalle ongelmia materiaalin hallittavuuden suhteen. Suuri tutkimusalue tarjoaa tämän työn yhteydessä myös verrattoman edun: kuntien joukko muodostuu varsin erityyppisistä siirtolaisalueista. Lisäksi kuntien jakaantuessa maantieteellisesti laajalle alueelle, on vertailu eri alueiden välillä erityisen mielekästä ja tarkoituksenmukaista (rannikko – sisämaa, eteläinen Keski-Pohjanmaa – pohjoinen Keski-Pohjanmaa jne.).

Tämä tutkimus ei pyri selittämään suuremmin siirtolaisuuteen johtaneita syitä, vaan tarkastelen Keski-Pohjanmaata ennen kaikkea lähtijämäärien kautta. Tilastot eivät kerro siirtolaisen lähtöpäätökseen johtaneita syitä, ainoastaan sen, että päätös on syntynyt ja että se on toteutettu. Mielenkiinnon kohteen pienin yksikkö on kunta, yksilön hävitessä tilastoihin. Tulen kuitenkin selvittämään lähtijöiden sosiaalista rakennetta rippikirjojen avulla. Tässäkään tapauksessa polttopisteessä ei ole yksilö, vaan pyrin löytyvien merkintöjen avulla luomaan lähtijöistä eräänlaista kollektiivista kuvaa. Tällaisia kollektiivisia peruspiirteitä ovat esimerkiksi sukupuoli, ikä ja sosiaalinen tausta.

Tärkein tilastollinen määre tutkimuksessa on muuttaneisuus. Vertaan lähtijöiden määrää väkilukuun, eli niihin ihmisiin, jotka voivat muuttaa. Näin tutkittavalle alueelle saadaan luku, jolla muuttoalttiutta voidaan verrata muihin alueisiin. Väestötieteessä puhutaan niin sanotusta yleisestä muuttaneisuusluvusta¹², joka ilmoittaa muuttaneiden määrän tuhatta asukasta kohden. Muuttaneisuusluvun lisäksi lasken keskimääräisen vuosittaisen siirtolaisuuden tutkittavalle aikavälille.¹³ Näin tilastoista on helppo poimia yleisestä trendistä poikkeavat kunnat. Koko aikavälin siirtolaisuuden voimakkuus saadaan laskettua keskisiirtolaisuuden ja keskiväkiluvun avulla.

¹² Crude Migration Rate, CMR. $CMR = (\text{muuttaneiden lukumäärä vuonna A} / \text{keskiväkiluku vuonna A}) * 1000$. Koskinen 2007, 33.

¹³ Kun siirtolaismäärät jaetaan tasaisesti tarkastelun alla olevien vuosien kesken, puhutaan keskisiirtolaisuudesta.

1.3 Tutkimuslähteet ja lähdekritiikki

1.3.1. Primaarilähteet

Alkuperäislähteistönä käytän pääasiassa tilastollista materiaalia. Suomen tilastollinen päätoimisto (nyk. Tilastokeskus) on julkaissut erillisen, ainoastaan siirtolaisuuteen keskittyvän teossarjan. Tilasto tarjoaa lukuja niin koko maasta, kuin yksittäisistä kunnistakin. Siirtolaisuustilasto on historiantutkijan kannalta ainutlaatuinen lähdekokoelma. Euroopan maita ei yleisesti ottaen kiinnostanut 1800- ja 1900-luvulla väestönsä muuttoliikkeet, vaikka useassa maassa siirtolaisuuden voimakkuus oli huomattavasti suomalaista siirtolaisuutta suurempaa. Suomessa valtiovalta kuitenkin tarkkaili kasvavaa siirtolaisuutta huolestuneena. 1870-luvulla kenraalikuvernööri vaati jopa senaatilta toimia kiihtyvän siirtolaisuuden hillitsemiseksi.¹⁴ Luotettaville siirtolaisluvuille oli myös tilastollinen tarve, sillä kirkollinen kirjanpito, johon väestönlaskenta perustui, ei siirtolaisasioiden suhteen pysynyt ajan tasalla. Koska kaikki siirtolaiset eivät ottaneet seurakunnastaan muuttotodistusta, he saattoivat jäädä ”kummittelemaan” kirkonkirjoihin vuosiksi, vaikka he todellisuudessa olivat valtameren takana. Seurakuntien väestökirjanpito olikin usein kiinni papin mielenkiinnosta pitää rippikirjat ajanmukaisina.

SVT XXVIII:sta selviää siirtolaisuuden kunnittaiset lähtijämäärät vuosittain. Ajallisesti tilastot kattavat vuodet 1893–1945. Tilastot rakentuvat pääosin passiluetteloihin ja muihin viranomaislähteisiin, kuten pappien lähettämiin muuttokirjoihin. Tutkijan on SVT:n tilastoja tulkitessaan otettava huomioon muutama tärkeä seikka koskien siirtolaistilastojen kokoamista. Vuoteen 1900 saakka tilastoihin siirtolaiseksi laskettiin ainoastaan Amerikkaan muuttaneet henkilöt. Lisäksi ennen vuotta 1924 siirtolaiseksi laskettiin ainoastaan valtamerentakaisiin maihin matkustaneet lähtijät. Vuodesta 1924 lähtien olen laskenut Amerikan lukuihin ainoastaan Yhdysvaltoihin ja Kanadaan muuttaneet suomalaiset ja niistä on jätetty pois Etelä-, ja Väli-Amerikkaan matkanneet siirtolaiset, koska SVT:n tilastointitapa tämän mahdollistaa. Ennen vuotta 1924 luvut pitävät sisällään myös Etelä- ja Väli-Amerikkaan muuttaneet, koska SVT ei tuolta ajalta erittele määränpäämaita sen tarkemmin. Edellä mainittujen maanosien osuus Amerikkaan suuntautuneessa muutossa on ollut kuitenkin poikkeuksetta marginaalinen.

¹⁴ Senaatin toimista ks. Kero 1969, 77–78.

Vasta vuodesta 1924 tilastoihin on merkitty siirtolaiseksi ainoastaan sellaiset passinhaltijat, jotka ovat todella myös matkustaneet maasta pois. Usein passiluetteloiden ohella käytetään laivayhtiöiden matkustajaluetteloita, joiden avulla passiluetteloissa esiintyviä puutteita voidaan paikata. Tämän työn yhteydessä ristiinvertailu matkustajaluetteloihin kävisi kuitenkin lähes mahdottomaksi, sillä matkustajaluetteloihin ei merkitty lähtijän kotipaikkakuntaa, vaan paikka, josta matkalle ollaan lähdetty. Luetteloista on siis lähes mahdotonta eritellä keskipohjalaiset lähtijät.

Vaikka SVT XVIII onkin poikkeuksellisen laaja ja kattava teos, on siitä löytyviin lukuihin suhtauduttava varauksella. Passiluetteloita koonneet virkamiehet olivat joskus huolimattomia, joten lähtijämääristä on paikoitellen löydettävissä selviä virheitä. Virheet silottuvat kuitenkin tarkastellessa näinkin suuren alueen lähtijämääriä. Huomioitava on, että aktiivisimmat matkaajat saattoivat matkustaa Amerikkaan jopa viisi tai kuusi kertaa ja ottaa uuden passin joka kerta. Reino Kero onkin päätellyt, että todelliset lähtijämäärät ovat tämän seikan takia noin viisi prosenttia ilmoitettua pienempiä.¹⁵ Toisaalta, passiluetteloissa on ihmisiä, jotka hankkivat passin, mutta eivät välttämättä toteuttaneetkaan matkaansa. Matka saattoi tyssätä rahapulaan tai laivayhtiön lähtösatamassa pitämään terveystarkastukseen, jossa mm. trakoomaa sairastaneet käännyttiin takaisin. Huono-onnisimmat käännyttiin vasta Yhdysvaltain satamissa tehtyjen terveystarkastusten johdosta.¹⁶

Siirtolaisuuden voimakkuutta arvioitaessa, on lähtijämäärät suhteutettava kuntien asukaslukuihin. Vuosittaiset asukasluvut on koostettu Suomen tilastollisista vuosikirjoista (liite 2). Kahta eri tilastollista sarjaa vertaillessa on tärkeää huomioida, että tilastot osoittavat saman hetkistä tilannetta. Niin siirtolaisten lukumäärä kuin kuntien asukaslukukin, on ilmoitettu siinä muodossa, mitä se on ollut kyseisen vuoden viimeisenä

¹⁵ Kero on verrannut SVT:n ilmoittamia lukuja matkustajaluetteloihin. Kero 1996, 54.

¹⁶ Laivayhtiöt olivat osavastuussa terveystarkastuksista ja ne joutuivat palauttamaan sairaat ja epäsuotavat siirtolaiset takaisin omalla kustannuksellaan. Lisäksi mm. Ellis Islandilla toimi myös eräänlainen poliittinen seula, joka määräsi palautettavaksi ei-toivotun aineksen siirtolaisista. Sariola 1982, 15-17.

päivänä. Kun lähtijämääriä kuitenkin verrataan kyseessä olevan alueen asukaslukuun, on oikea metodi laskea kunnille vuosittaiset keskiväkiluvut.¹⁷

Siirtolaisuuden rakennetta, eli sukupuoli- ja ikäjakaumaa sekä sosiaalista taustaa, ei Suomen virallisen tilaston tarjoamilla luvuilla voi kattavasti selvittää. SVT XXVIII tarjoaa ainoastaan yhteenvedon läänikohtaisista jakaumista. Kuntakohtaisen rakenteen selvittäminen vaati muiden lähteiden käyttöönottoa. Perinteisesti siirtolaisuuden rakennetta on selvitetty joko passiluetteloiden tai kirkonkirjamateriaalin avulla. Tässä tutkimuksessa on päädytty jälkimmäiseen.

Vuoden 1869 kirkkolain mukaan kirkkoherralla oli velvollisuus ylläpitää kirkonkirjoja lain säätämällä tavalla.¹⁸ Rippikirjoihin merkittiin seurakunnan jäsenet ruokakunnittain. Rippikirjoista selviää seurakuntalaisen nimi, syntymäaika, syntymäpaikka, ammatti ja sukulaissuhteet. Merkintöjä löytyy myös luku- ja kirjoitustaidosta sekä uskonnollisesta oppineisuudesta (”käynti Herran ehtoollisella”). 1800-luvun lopun rippikirjoista löytyy myös sarake, johon pappi on merkinnyt henkilöstä tarpeelliseksi katsomiaan lisätietoja. Näistä sarakkeista löytyy myös merkintä mikäli seurakuntalainen on muuttanut.

Risto Vilmusenaho huomauttaa kuitenkin, että oli usein pappien aktiivisuudesta kiinni kuinka tarkasti he merkitsivät siirtolaisiksi lähteneet. Aina heillä ei ollut tietoa lähteneistä, tai tieto saattoi saavuttaa rippikirjan pitäjän vasta vuosien päästä. Tiedon todenperäisyyden suhteenkaan ei aina voi olla varma: tieto saattoi saavuttaa papin lähtijän sukulaisten, tuttavien tai amerikan viranomaisten kautta.¹⁹ Rippikirjoista löytyikin eräitä merkintöjä, joissa nimen kohdalle oli merkitty ylimalkaisesti ”todennäköisesti Amerikassa” tai ”luultavasti Amerikassa”. Tässä tutkimuksessa lähteneiksi on laskettu ainoastaan varmat tapaukset. Mikäli merkinnöissä on ollut epäselvyyttä tai ristiriitaisuutta, ei henkilöä ole laskettu siirtolaiseksi. Menettelyn myötä joukosta jää pois todennäköisesti muutamia siirtolaisia, mutta ainoastaan näin tutkija voi välttyä ajautumasta tulkinnallisuuden loputtomaan kierteeseen.

¹⁷ Keskiväkiluku saadaan laskemalla kyseessä olevan ja edellisen vuoden viimeisten päivien asukasluvut yhteen, ja jakamalla summa kahdella. Mikäli kyseessä on pidempi ajanjakso, jaetaan vuosittaisten keskiväkilukujen summa tarkasteltavien vuosien lukumäärällä.

¹⁸ Korhonen 1999, 42.

¹⁹ Vilmusenaho 2001, 17.

Edellä mainitunlainen epävarmuus lähtijöiden kohtalosta vähentää rippikirjojen luotettavuutta siirtolaisuustutkimuksessa. Ongelmat lisääntyvät ennen kaikkea silloin, kun rippikirjoja luetaan mikrofilmatuista jäljennöksistä. En ole laskenut mukaan sellaisia, joiden merkintä ”Amerikassa” on esimerkiksi yliviivattu. Olen myös jättänyt laskematta sellaisia tapauksia, joiden kohdalla painojäljen perusteella ei varmasti voida todeta, onko hän matkannut vai ei. Käyttämässäni rippikirjamateriaalissa ristiriitaisia tapauksia on kuitenkin varsin vähän. Usein lisätietoja-sarakkeeseen oli merkitty selvästi ”Amerikassa”, ”i Amerika”, ”Am.”, ”Amerikkaan” tai ”till Amerika”.²⁰ Löytyi myös paljon merkintöjä, jotka ilmaisivat henkilön menneen naimisiin tai kuolleen Pohjois-Amerikassa.

Suurimmalle osalle lähteneistä oli merkitty lähtövuosi, joissain tapauksessa jopa tarkka lähtöpäivämäärä. Tämä tuo merkinnälle lähdön toteutumisen suhteen lisää uskottavuutta, mutta sen lisäksi merkinnän avulla voi laskea myös lähtijän iän. Mikäli lähtövuosi on heikosti merkitty, tai siitä ei esimerkiksi kulumisen tai tahriintumisen takia saa selvää kokonaisuudessaan, voi lähtövuotena pitää viimeistä tai sen jälkeistä ehtoolisellakäyntivuotta.²¹

Tutkijan on myös hyvä pitää mielessä, että seurakuntien rippikirjat pitävät sisällään vain seurakuntaan kuuluneet ihmiset. Rippikirjoista löytyy pääsääntöisesti ainoastaan evankelis-luterilaiset lähtijät. Vuoden 1889 niin kutsuttu eriuskolaislaki salli tiettyjen protestanttisten uskontokuntien toimia valtakirkon ulkopuolella. Tämän johdosta pappi ei ollut enää velvollinen merkitsemään kirjoihinsa kaikkia seurakunnan alueella syntyneitä, kuolleita tai muuttaneita henkilöitä.²² Määrältään evankelis-luterilaisiin seurakuntiin kuulumattomien lähtijöiden joukon voi kuitenkin olettaa olleen varsin pieni, joten siirtolaisten määrään seikalla ei ole käytännön vaikutusta.

Olen kerännyt rippikirja-aineistoa kolmesta eri kunnasta: Toholammin seurakunnasta, Uudenkaarlepyyn kaupungin seurakunnasta ja Lestijärven seurakunnasta. Seurakunnat on valittu siten, että ne edustaisivat Keski-Pohjanmaata mahdollisimman kattavasti. Niinpä

²⁰ Vilmusenaho huomauttaa, että merkintä rippikirjassa ei ole vielä tae siitä, että matka on todellisuudessa tehty. Se voi kertoa vain esim. sen, että henkilö on hakenut kirkkoherralta esteettömyystodistuksen matkaansa varten. Matkan toteuttamisen voi kuitenkin suhteellisen luotettavasti tarkistaa ehtoolismerkinnöistä. Mikäli lähtijällä ei ole ehtoolismerkintöjä ilmoitetun lähtövuoden jälkeen, on perusteltua olettaa hänen toteuttaneen matkansa. Vilmusenaho 2001, 17.

²¹ Ibid.

²² Korhonen 1999, 46.

olenkin päätynt valitsemaan yhden kunnan niin rannikko-, väli- kuin sisämaakunnistakin.²³ Olen pyrkinyt valitsemaan kunnat myös siten, että niiden siirtolaisuus olisi voimakkuudeltaan vähintäänkin keskiarvoa suurempaa. Lisäksi rannikkokaupunki Uudenkaarlepyyn valintaa voi perustella sillä, että se on asukkailtaan ruotsinkielinen ja yksi Keski-Pohjanmaan kaupungeista. Näin kohtuullisen vaatimattomalla otoksella on saatu varsin hyvä kattavuus ja yleistettävyyys. Johtopäätöksiä tehdessä on kuitenkin pidettävä mielessä, että kyseessä on ainoastaan kolmen kunnan otos.

Kirkonkirjat on luettu Jyväskylän maakunta-arkistossa mikrokorteilta.²⁴ Tarkastelun aikaväliksi olen valinnut yhden kirkonkirjan elinkaaren eli noin kymmenen vuotta. Yhteensä amerikansiirtolaisia kaikkien kolmen seurakunnan sivuilta löytyy yli tuhat. Rippikirja-aineisto kattaa seuraavat vuodet ja aikavälit.

Taulukko 1. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisuus Suomen virallisen tilaston ja rippikirjojen perusteella.

	Rippikirjat	SVT
Lestijärvi 1891–1900	146	116
Toholampi 1890–1899	813	563
Uudenkaarlepyyn kaupunki 1890–1900	99	169

Lähde: SVT XXVIII 1–11; Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn rippikirjat.

Määriä vertaillen Suomen virallisen tilaston lukuihin, on heti todettava, että rippikirjoihin ei kaikkia lähteneitä ole merkattu. Merkintöjä amerikansiirtolaisista löytyi siten, että Lestijärveltä lähtijöiksi oli merkitty 146 kappaletta, Uudestakaarlepyystä 99 kappaletta ja Toholammilta peräti 813 henkeä. Mikäli määriä vertaa Suomen virallisen tilaston tarjoamiin lukuihin, on heti huomattavissa se, että ne eivät kulje aivan käsi kädessä. Esimerkiksi Lestijärveltä vuosina 1893–1900 lähtijöitä oli 116. Määrä on kuitenkin oikean suuntainen, sillä SVT:n tarjoamat luvut eivät yllä vuoteen 1891 asti. Toholammin kohdalla tilanne on samanlainen – lähtijöitä Toholammilta vuosina 1893–1899 SVT:n mukaan oli

²³ Jaottelusta rannikko-, väli- ja sisämaakuntiin ks. lisää luvusta 3.4.

²⁴ JYMA, rippikirjojen mikrokortit 269:125-139 (Toholampi); 230:32-36 (Lestijärvi); 534:108-117 (Uudenkaarlepyyn kaupunki).

563. Uudenkaarlepyyn kohdalla määrät eroavat kuitenkin toiseen suuntaan. SVT:n mukaan Uudenkaarlepyyn kaupungista vuosina 1893–1900 lähti peräti 169 henkeä.

Siirtolainen ei välttämättä pyytänyt seurakuntansa papilta muuttotodistusta, tai muutenkaan informoinut lähdöstään viranomaisille. Toisaalta, ennen vuotta 1924 Suomen virallisesta tilastosta löytyy paljon sellaisia ”siirtolaisia”, jotka olivat kyllä hankkineet passin matkaansa varten, mutta eivät syystä tai toisesta koskaan toteuttaneet matkaansa. Vaikka rippikirjojen ja Suomen virallisen tilaston luvut eivät ole täysin yhtenevät, ei mikään kuitenkaan estä käyttämästä rippikirjoja siirtolaisuuden rakenteen analysoimisessa. On perusteltua olettaa, että rippikirjoihin on jäänyt merkitsemättä yhtä lailla niin miehiä ja naisia, nuoria ja vanhoja, talottomia ja talollisia jne. Siirtolaisten sukupuoli-, ikä- tai ammattijakauma ei siis ole vääristynyt ainakaan merkittäväällä tavalla, vaikka kaikkia lähtijöitä ei rippikirjoista löydykään.²⁵

1.3.2. Sekundaarilähteet

Tutkimuksen tutkimusmateriaali on painottunut voimakkaasti alkuperäislähteisiin. Suomen siirtolaisuudesta on kuitenkin oottu muutamia varsin laajoja yleisesityksiä. Massiivisin aikaansaannos lienee *Suomalaisen siirtolaisuuden historia*, jonka kuusi osaa kattavat siirtolaisuuden niin Pohjois-Amerikkaan, Ruotsiin, Venäjälle kuin Uuteen-Seelantiinkin. Siirtolaisuusinstituutti julkaisee omaa teossarjaansa, jonka piirissä on valmistunut useita siirtolaisuutta käsitteleviä väitöskirjoja ja tutkimuksia. Siirtolaisuusinstituutti on myös kartoittanut siirtolaistutkimuksen vahvuuksia sekä puutteita ja tutkimustarvetta teoksessa *Siirtolaisuuden ja maassamuuton tutkimus* (1984).²⁶

²⁵ Myös passiluettoista jakaumia laskiessa puutteellisen materiaalin on suhtauduttu samalla tavalla. Ei ole perusteita olettaa, että hävinneissä luetteloissa olisi esimerkiksi suhteellisesti enemmän miehiä kuin säilyneissä. Kero 1986, 64.

Kirkonkirjan pitkä elinkaari on kuitenkin otettava huomioon siirtolaisten sosiaalista rakennetta selvitettäessä. Kun yksi rippikirja saattoi olla voimassa kymmenenkin vuotta, ei ammattia tai sosiaalista statusta koskevat merkinnät olleet välttämättä ajan tasalla. Vilmusenahon mukaan ammattimerkinnät uudistettiin tavallisesti vasta silloin kun koko pääkirja, eli noin joka 10. vuosi. Tämä saa aikaan sen, että muuttohetkellä moni talollisen poika onkin saattanut olla todellisuudessa itsellinen tai palkollinen. Onkin hyvä tarkentaa, että rippikirjojen avulla ei luotettavasti voida todistaa lähtijöiden ammattia, mutta heidän sosiaalinen taustansa on mahdollista päätellä, vaikka itse ammattimerkintä olisikin lähtöhetkellä ollut jo vanhentunut. Vilmusenaho 2001, 19.

²⁶ Siirtolaisuuden ja maassamuuton tutkimus. Suomen muuttoliikkeiden pääpiirteet sekä selvitys tutkimustilanteesta ja –tarpeesta. Siirtolaisinstituutti. Turku, 1984.

Siirtolaisuusinstituutti on julkaissut myös siirtolaisuustutkimuksia esittelevän bibliografian – teos on tosin noin 30 vuotta vanha.²⁷

Koko maakuntaa koskevia yleisesityksiä ei ole tarjolla runsaasti. Sitäkin kattavampi on Pentti Virrankosken teos *Pohjanlahden ja Suomenselän kansaa; kahdeksan vuosisataa Pohjanmaan historiaa* (1997). Aikaisempi Pohjanmaata koskeva tutkimus on osoittautunut hyödylliseksi. Maininnan ansaitsevat Reino Keron *Toholammin väestön muuttoliikkeet amerikansiirtolaisuuden alkuvaiheessa* (1978) sekä Risto Vilmusenahon *Siikajokilaakson siirtolaisuus v. 1850–1914* (2001). Suureksi avuksi on ollut myös Etelä-Pohjanmaata koskeva siirtolaisuustutkimus. Anna-Leena Toivosen tutkimus *Etelä-Pohjanmaan valtamerentakainen siirtolaisuus 1867–1930* (1963) lienee yksi kokonaisvaltaisempia siirtolaistutkimuksia maassamme. Hyödylliseksi on osoittautunut myös Aulis Hautamäen pro gradu *Etelä-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuus 1872–1917*, joka on tarjonnut hyviä ideoita varsinkin siirtolaistilastojen monipuoliseen käyttöön. Tilastojen muodostamisessa ja siirtolaisuuden rakenteen analysoimisessa on ohjenuoraa ollut hyvä hakea Reino Keron teoksesta *Migration from Finland to North America in the years between the United States Civil War and the First World War* (1974).

Lähdeaineistoa tarkastellessa huomio saattaa kiinnittyä sen “keromaisuuteen”. Reino Kero on kuitenkin kiistämättä Suomen arvostetuin ja tuotteliain siirtolaisuustutkija, jonka teokset muodostavat valtaosan amerikansiirtolaisuutta käsittelevästä perustutkimuksesta. Siirtolaisuustutkimusta on mahdotonta tehdä ilman, että jättää huomioimatta Keron tekemän pohjatyon.

Keski-Pohjanmaan kuntien tarinat eivät sitä vastoin juurikaan tarjonneet apua tähän tutkimukseen. Vaikka siirtolaisuuden voisi kuvitella olevan monelle Keski-Pohjanmaan kunnalle leimallinen piirre, on se lähes poikkeuksetta historiikeissa vaiettu aihe tai ilmiötä käsitellään hyvin pintapuolisesti. Tämän vuoksi Keski-Pohjanmaan kuntien historioihin ei tässä työssä juurikaan viitata.

²⁷ Koivukangas, Olavi. Suomen siirtolaisuuden ja maassamuuton bibliografia. Siirtolaisuusinstituutti. Turku, 1978

2. Amerikansiirtolaisuus Suomesta

2.1. Siirtolaisuus ennen ensimmäistä maailmansotaa

Ensimmäiset suomalaiset siirtolaiset matkasivat Amerikkaan jo vuoden 1640 paikkeilla. He asettuivat Suurvalta-Ruotsin kauppasemalle Delawaren siirtokuntaan, jota kutsuttiin myös Uudeksi Ruotsiksi. Suurin osa suomalaisista oli kotoisin Värmlannista, jonne oli muuttanut paljon suomalaisia varsinkin Savosta.²⁸ Volyymiltaan muutto oli heikkoa – puhutaan korkeintaan joistakin kymmenistä suomalaisista, korkeintaan sadasta. S. Ilmosen mukaan siirtyminen Uudelle mantereelle ei ollut suinkaan vapaaehtoista, vaan suurin osa suomalaisista pakkosiirrettiin.²⁹ He olivat kuitenkin tiennäyttäjää sille suurelle siirtolaismassalle, joka suuntasi Pohjois-Amerikkaan Euroopasta noin kaksi sataa vuotta myöhemmin.

Suomessa ”amerikankuumetta” koettiin ensimmäisiä kertoja 1840-luvun Kalifornian kultaöydyösten jälkeen. Monet pestautuivatkin laivoille, joiden määräsatomana oli Yhdysvallat.³⁰ Perille päästyään miehistö saattoi hylätä laivan ja lähteä Kaliforniaan kaivamaan kultaa. Suomeen saapui lähteneiltä kirjeitä, joissa löydöksistä kerrottiin värikkääseen tyyliin. Osa saattoi jopa palata Suomeen mukanaan hippu kultaa.³¹ Suuren massasiirtolaisuuden siemenet oli kylvetty. Ensimmäiset siirtolaisryhmät lähtivät Tornionjokilaaksosta ja ruotsinkieliseltä Pohjanmaalta. Seuraavaksi siirtolaisuus levisi Oulun ja Vaasan lääneihin. Passiluetteloista löytyy jo vuodelta 1866 kolmen Kokkolan kaupungista kotoisin olevan henkilön nimi, jotka ovat hakeneet itselleen passia Amerikan matkaa varten.³² 1880-luvulla Amerikkaan matkattiin jo niin Pohjois-Satakunnasta kuin Etelä-Suomen rannikoltakin.³³ Suomen amerikansiirtolaisuus lasketaan kuuluvan niin sanottuun ”uuteen siirtolaisuuteen”, jonka huippu osui 1900-luvun alkuvuosiin. Suomalaisen Amerikkaan muuton katsotaan kuuluvan samaan aaltoon mm. Italian, Itävalta-Unkarin, Kreikan, Puolan ja Venäjän kanssa. Niin sanottua vanhaa siirtolaisuutta edustivat mm. Englannin, Irlannin, Saksan, Norjan, Ruotsin ja Tanskan Amerikkaan

²⁸ Kero 1996, 16-18.

²⁹ Ilmonen, 1919, 17.

³⁰ Ilmonen 1919, 110.

³¹ Kero 1976, 15.

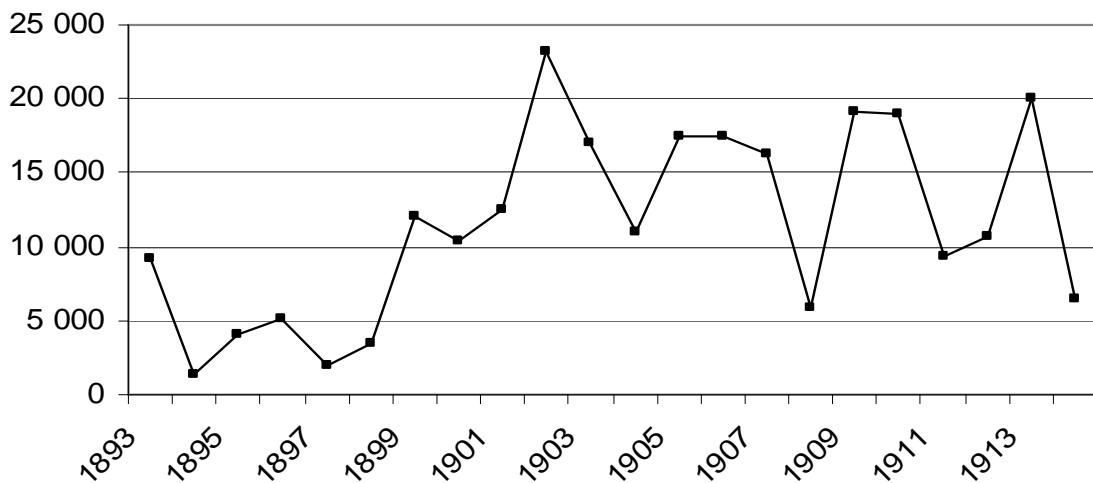
³² Jungner 1990, 184.

³³ Kero 1996, 43.

suuntautuneet muuttoliikkeet, joiden huippu ajoittui noin 20 vuotta Suomen siirtolaisaaltoa aikaisempaan ajankohtaan.³⁴

1890-luvulla siirtolaisuus Amerikkaan oli jo varsin vilkasta. Yhteensä vuosina 1893–1914 Suomesta Amerikkaan matkasi 253 016 siirtolaista (liite 5). Vuosittain Suomesta lähti edellä mainitulla aikavälillä noin 11 500 henkilöä – noin yhden pienen kaupungin verran. Ehdoton huippuvuosi nähtiin vuonna 1902, jolloin 23 152 suomalaista eli 8,4 promillea keskiväkiluvusta jätti kotimaansa paremman elämän toivossa (kuvio 1). Absoluuttisesti vähiten siirtolaisia lähti matkaan vuonna 1894 - ainoastaan 1 380 henkeä, mikä on vaatimattomat 0,6 promillea tuon hetkisestä keskiväkiluvusta. Huomattavaa ja tyypillistä siirtolaisuudelle ennen ensimmäistä maailmansotaa oli suuret vuosittaiset vaihtelut lähtijämäärissä. Tarkasteltavan aikajakson keskihajonta on yli 6 400 ja vaihteluvälin pituuskin massiiviset 21 772. Toisin sanoen siirtolaismäärien hajonta ja vuosittainen vaihtelu oli tilastojen valossa runsasta.

Kuvio 1. Siirtolaisuus Suomesta 1893–1914 (henkeä).

Lähde: Kero 1996, 54.

Suomen amerikansiirtolaisuus oli osa koko Eurooppaa koskettanutta siirtolaisaaltoa. Vaikka Suomen siirtolaisluvut ovatkin suhteellisesti varsin suuria, ei Suomi ollut

³⁴ Vilmusenaho 2001, 3.

siirtolaismäärissä edes Pohjoismaiden kärkeä. Ruotsista matkasi Atlanttin toiselle puolelle ennen ensimmäistä maailmansotaa yli miljoona siirtolaista ja Norjastakin noin 750 000 henkeä. Suhteellisestikin laskettuna edellä mainitut luvut ovat korkeampia kuin Suomen siirtolaismäärät. Pohjoismaista Tanska asettui lähtijämäärissa Suomen kanssa samalle viivalle.³⁵

Vaikka tutkimukseni ei välittömästi olekaan kiinnostunut siirtolaisten muuton motiiveista, näen kuitenkin hyödylliseksi lyhyesti esitellä sen, millaisia syitä muuttopäätösten taustalla oli. Siirtolaisuuden syistä on kuitenkin hyvä ensin erottaa siirtolaisuuden taustatekijät, eli ne seikat, jotka ylipäänsä mahdollistivat suuren siirtolaisaallon.

Länsi-Euroopasta ja Pohjois-Amerikasta tuli 1800-luvun puolivälissä yhtenäinen talousalue. Tämän läheisen taloudellisen kanssakäymisen mahdollisti uudet keksinnöt, kuten lennätin, juna sekä höyrylaiva.³⁶ Pohjois-Amerikka suunnattomine luonnonvaroineen kaipasi ainoastaan työvoimaa ja pääomia, joista varsinkin edellistä usealla Euroopan maalla oli Pohjois-Amerikalle tarjota. Liikumisen helpottuessa ja ennen kaikkea halventuessa, ylimääräisen, vailla työtä olevan ihmismassan oli huomattavasti helpompi siirtyä Euroopasta Pohjois-Amerikkaan, missä heidän työpanokselleen oli kysyntää. 1700- ja 1800-luvulla Euroopan väkiluku kasvoi nopeasti, eikä vanha mantere enää pystynyt tarjoamaan kaikkialla väestölleen riittävää toimeentuloa. Tästäkin huolimatta, että Euroopan maatalous pystyi vuosi vuodelta tarjoamaan leivän yhä suuremmalle ihmisjoukolle, teollisuus jatkoi kasvamistaan ja lääketieteen saavutukset (rokotukset, hygienian parantuminen) paransivat eurooppalaisten elinolosuhteita. Myös Suomessa edelliset ehdot täyttyivät. 1800-luvun alussa Suomessa asui noin miljoona asukasta, kun noin 100 vuotta myöhemmin asukkaita oli jo noin kolme miljoonaa.³⁷ Tilattoman väestön osuus kasvoi koko 1800-luvun. 1860-luvulla tästä suhteellisesta liikaväestöstä tuli osassa maassa absoluuttista liikaväestöä, jonka täytyi lähteä etsimään toimeentuloaan maan rajojen ulkopuolelle. Suomen kasvava teollisuuskaan ei pystynyt tarjoamaan kaikille halukkaille töitä.

³⁵ Kero 1996, 55.

³⁶ Kero 1986, 82.

³⁷ Kero 1986, 85.

Suomen maatalouden kasvumahdollisuudet olivat myös hyvin rajoittuneet. Maanviljelystä haaveilevia ja siihen kykeneviä oli paljon, kun taas maata oli riittämättömästi. Tilojen pilkkominen ei ollut tilakokojen pienuuden vuoksi enää järkevää, jotta tilat pysyisivät elinkelpoisina. Pohjois-Amerikassa viljelyskelposta maata oli tarjolla paljon ja ennen kaikkea edullisesti – usein jopa ilmaiseksi. Vaikka torpparien asema Suomessa 1800-luvulla olikin kova, ei Keron mukaan ”torpparikysymystä” voida sinänsä pitää varsinaisena syynä suomalaiselle amerikasiirtolaisuudelle. Suurten siirtolaisalueiden ja torpparien lukumäärällä ei ole juurikaan korrelaatiota.³⁸ Suurempi ongelma torppareiden jälkeläisille syntyi torpan sukupolvenvaihdoksessa, jossa yleensä vanhin poika peri tilan. Nuoremmat veljet ja sisaret eivät yleensä saaneet pientä rahallista korvausta kummempaa perintöä, jos sitäkään. Tilan jakamisessa oli harvoin järkeä, joten torppareiden torpattomilla perillisillä kynnys lähteä kokeilemaan onneaan Amerikkaan oli perijää huomattavasti pienempi.

Myös asevelvollisuuden pakoilua on esitetty yhdeksi siirtolaisuuden syyksi. Vuonna 1901 säädetty asevelvollisuuslaki pantiin Suomessa toimeen vuosina 1902–1904 kutsuntojen muodossa. Varsinkin vuonna 1902 suomalaisia jäi paljon pois kutsunnoista. Ei ole kuitenkaan mahdollista laskea, kuinka suuri vaikutus kutsunnoilla oli siirtolaisuuteen. Vaikka kyse olisi tuhansista pakoilijoista, heidän osuus koko amerikasiirtolaisista olisi ainoastaan 1-2 prosenttia.³⁹ Siirtolaisen lähtöpäätös syntyi kuitenkin usein monien syiden summana, joista kutsunnat tai venäläistämistoimet olivat ainoastaan yksi tekijä muiden joukossa.

Yleisten syiden lisäksi on hyvä mainita eräitä paikallisia, erityisesti pohjalaisten muuttopäätökseen vaikuttaneita syitä. Syitä pohjalaisten muuttohalukkuuteen oli useita. Perinteinen tervanpoltto oli alkanut menettää merkitystään 1800-luvun puolivälistä lähtien. Toinen kuihtuva elinkeino, merenkulku ja puulaivojen rakentaminen, oli ajautunut vaikeuksiin jo 1870-luvulla. Purjehduksen kannattavuus ei Pentti Virrankosken mukaan kuitenkaan sammunut aivan yht’ äkkiä, vaan suuret fregatit ja parkit tuottivat vielä pitkillä purjehduksillaan kohtuullisesti. Laivanvarustajat ennakoivat kuitenkin elinkeinomahdollisuuksien heikkenemisen ja sijoittivat pääomaansa yhä kiihtyvämmin mm. sahateollisuuteen.⁴⁰ Eino Jutikkalan mukaan laivanrakennustoiminnan lakkaaminen

³⁸ Kero 1996, 50.

³⁹ Kero 1996, 51.

⁴⁰ Virrankoski 1997, 207.

vaiketuttikin oleellisesti Keski-Pohjanmaan rannikkokuntien asukkaiden toimeentuloa 1860-luvulta lähtien.⁴¹ On kuitenkin syytä huomioida, että merenkulun heikkeneminen ei suoraan vaikuttanut sisämaan kuntien elinkeinorakenteeseen, vaikka alue tarjosikin töitä myös sisämaan asukkaille.

Myös maatalous koki Keski-Pohjanmaalla kovia. Venäjän halpa vilja, jota vuodesta 1864 sai tuoda Suomeen tullitta, heikensi maanviljelyn näkymiä. Perinteinen maanviljelysyhteiskunta oli hidas reagoimaan minkäänlaisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Väkiluvun kasvu olisi vaatinut tilojen pilkkomista, mutta valtiolta suhtautui siihen vastahakoisesti peläten verotulojen pienenemistä. Torpparilaitos tarjosi pientä helpotusta kasvavan väestön maantarpeeseen, mutta vanha järjestelmä oli ajautumassa 1800-luvun puolivälissä kriisiin.⁴² Maidon ja voim hinnan nousu ajoi keskipohjalaisia karjatalouden pariin.⁴³ Moni keskipohjalainen matkasikin Amerikkaan hankkimaan varoja uutta elinkeinoa varten.

Syitä pohjalaiselle siirtolaisuudelle on etsitty myös henkisistä ominaisuuksista. Romanttisesti on todettu pohjalaisen mielenlaadun hakevan seikkailuja ja uusia kokemuksia. O. K. Kilpi puhuu tutkimuksessaan *Suomen siirtolaisuus ja 19. vuosisadan kansantalous* (1917) pohjalaisten kansanhengessä olevasta eräänlaisesta ”psykillisestä elinvoimasta”, joka kapenevien toimeentulomahdollisuuksien takia saa muuttopäätöksen syntymään keskimääräisesti helpommin.⁴⁴ Todelliset, tai ainakin edellistä merkittävämmät syyt löytyvät kuitenkin perinteistä. Keski-Pohjanmaalta oltiin jo vuosisatoja matkattu Pohjanlahden molemmin puolin työn perässä. 1860-luvulla keskipohjalaisia muutti töiden perässä Pietariin useita satoja ja myös Ruijan vetovoima ulottui Keski-Pohjanmaalle.⁴⁵ Pohjanlahden rannikkokuntiin tietoja Uudesta mantereesta kulkeutui aluksi Ruotsiin suuntautuneilta ansiomatkoilta sekä satamien paljon matkaavilta merimiehiltä.⁴⁶

⁴¹ Jutikkala 1958, 356.

⁴² Huhtala 1999, 10-11.

⁴³ Virrankoski 1997, 208.

⁴⁴ Kilpi 1917, 149-153.

⁴⁵ Virrankoski 1997, 237.

⁴⁶ Toivonen 1963, 19.

Aikaisemmin mainittua runsasta siirtolaisvolyymin vuosittaista vaihtelua on vaikeampi tyhjentävästi selittää. Suuria massoja ohjaili kiistämättä kohdemaan taloudelliset olot.⁴⁷ Paikallisesti lähtöpäätökseen vaikutti oman kunnan työtilanne sekä omat henkilökohtaiset tulevaisuudet näkymät. Yksittäistä kylää tai kuntaa tarkastellessa pienen alueen muuttoliike oli suuressa määrin joukkohengestä riippuvainen.⁴⁸ Pienen kylän tartuttanut amerikankuume saattoi saada aikaan lumipalloilmiön, joka verotti etenkin alueen nuorta väestöä. Toisaalta alkaneen muuttovirran saattoi tyrehdyttää alkavasta lamasta varoittavat amerikankirjeet. Kokoavasti, ja ehkä hieman mutkia oikoen, voi siirtolaismäärien vaihteluita selittää edellä mainituilla syillä.⁴⁹

2.2. Ensimmäinen maailmansota siirtolaisvirran vedenjakajana

Kuten mainittu, ensimmäinen maailmansota patosi siirtolaisvirran pieneksi puroksi. Sodan jälkeen siirtolaisuus elpyi hieman, mutta sotaa edeltäneisiin lähtijämääriin ei enää ylletty. Reino Keron lukujen mukaan vuosina 1920–1929 Suomesta lähti ainoastaan noin 60 000 siirtolaista, kun vielä edellisellä vuosikymmenellä, jonka jälkipuoliskon maailmansota katkaisi, lähtijöitä oli ollut noin 80 000.⁵⁰ Suomen virallisen tilaston mukaan vuosina 1920–1929 Pohjois-Amerikkaan muutti noin 56 000 henkeä.⁵¹ Vuosien 1915–1945 siirtolaismääristä nousee yksi vuosi ylitse muiden. Vuonna 1923 lähtijöitä oli peräti 13 801 henkeä. Suhteutettuna kyseisen ajan keskiväkilukuun, määrä on neljä lähtijää tuhatta henkeä kohden.⁵² Seuraavana vuonna siirtolaismäärä Suomesta Amerikkaan kuitenkin romahti noin 4 700 siirtolaiseen.

Määrän äkillistä romahtamista voi selittää Yhdysvalloissa 1920-luvulla säädetyillä siirtolaisrajoituksilla. Vuonna 1921 siirtolaisuutta oli yritetty rajoittaa asettamalla kullekin

⁴⁷ On vaikea tyhjentävästi arvioida, oliko Pohjanmaan siirtolaisuuden taustalla kotimaan huonot olot vai kohdemaan tarjoamat mahdollisuudet (työntö vs. veto). Jutikkala arvioi kuitenkin, että pohjalaisten muuttopäätöksen takana oli nimenomaan vetävät tekijät, sillä siirtolaisuus ei keskittynyt Suomessa Savon loisalueille” eikä lounaisalueiden torpparipitäjiin, vaan Etelä- ja Keski-Pohjanmaalle, jossa maanomistajaväestö muodosti suhteellisesti suuremman väestöstä kuin missään muulla. Jutikkala 1958, 357.

⁴⁸ Toivonen 1955, 184 ; Jungner 1990, 186.

⁴⁹ Mikäli siirtolaisuuden syyllä ei etsi konkreettisia syitä, joita voi hallita eksaktein menetelmin, on uhkaamassa, Jutikkalan sanoin, ”paikallispatriotismin ja heimoromantiikan vaara”. Jutikkala 1963.

⁵⁰ Kero 1996, 54.

⁵¹ Liite 11.

⁵² Ibid.

kansakunnalle siirtolaiskiintiöt (Emergency quota act).⁵³ Suomalaisten kiintiö laskettiin vuonna 1910 Yhdysvalloissa asuneiden suomalaisten lukumäärän mukaan. Kiintiöksi asetettiin 3 % suomalaisten kokonaismäärästä, joka salli 3 921 suomalaisen päästä Yhdysvaltoihin vuosittain. Vuonna 1924 kiintiötä tiukennettiin siten, että suomalaisia pääsi Yhdysvaltoihin ainoastaan 471 henkeä vuosittain.⁵⁴

SVT:n lukujen mukaan vuosien 1915–1945 Pohjois-Amerikkaan suuntautuneen muuttoliikkeen keskisiirtolaisuusluku oli noin 2 495 henkilöä vuotta kohden. Vuosittainen vaihtelu oli ensimmäistä maailmansotaa edeltävän ajan tavoin hyvin runsasta. (kuvio 2). Kuvio 2 havainnollistaa selvästi myös sen, kuinka siirtolaisvirta käytännössä loppuu 1930-luvulla. Vielä vuosikymmenen alussa laivaan astui miltei kolme ja puoli tuhatta matkajaa, kun seuraavana vuonna (1931) lähtijöitä oli enää tuskin kahta ja puolta sataa.⁵⁵ Koko vuosikymmenen aikana suomalaisia muutti Pohjois-Amerikkaan ainoastaan hieman reilut 5 500 henkeä, mikä on edeltäneeseen 1920-lukuun verrattuna lähes tarkalleen kymmenen kertaa pienempi määrä.⁵⁶ 1940-luvun ensimmäinen puolisko oli sotien sävyttämä ja tämä näkyi myös siirtolaisluvuissa. Vielä vuosina 1940 ja 1941 Amerikan kutsun kuulijoita oli pitkälti toista sataa (196 ja 127 henkeä), mutta seuraavan amerikasiirtolaisen Suomen virallinen tilasto tuntee vasta vuodelta 1945, jolloin kolme suomalaista on todistettavasti ylittänyt Atlanttin. Toinen maailmansota sai aikaan pitkälti samanlaisen siirtolaisvirran kuivumisen, mitä ensimmäinen maailmansota reilu parikymmentä vuotta aikaisemmin.

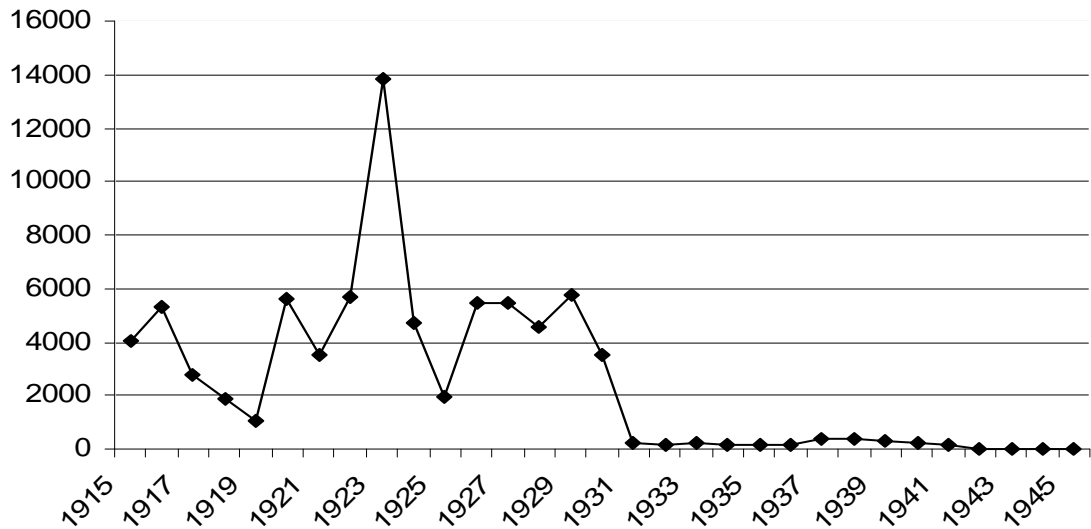
⁵³ Yhdysvaltojen siirtolaisrajoituksista ks. Lehtinen, Vilja. ”America Would Lose Its Soul”: The Immigration Restriction Debate, 1920-1924.

⁵⁴ Toivonen 1963, 61.

⁵⁵ Liite 11.

⁵⁶ 1920-1929 yhteensä 56 424 matkajaa. Liite 11.

Kuvio 2. Siirtolaisuus Suomesta Pohjois-Amerikkaan vuosina 1915–1945.

Lähde: Kuvio koostettu liitteestä 11.

Reino Kero on määritellyt lähtöpaikkakuntien mukaan niin kutsutun Siirtolais-Suomen.⁵⁷ Vaikka siirtolaisuus ei noudattanutkaan kuntarajoja, voidaan Suomesta erottaa karkeasti maantieteellinen alue, jonka sisältä siirtolaiseksi lähdettiin selvästi muuta Suomea ahkerammin. Suurpiirteisesti hahmotellen Siirtolais-Suomi pitää sisällään koko Pohjanlahden rannikon Porin maalaiskunnasta aina Liminkaan saakka. Idässä siirtolais-Suomi rajoittuu Saarijärveen, Viitasaaren ja Kiuruveteen. Tarkastelun alla olevat Keski-Pohjanmaan kunnat osuvat juuri tälle ”riskialueelle”. Keskiväkiluvun mukaan Siirtolais-Suomesta lähti 1 000 ihmistä kohden 8,2 henkeä. Ero on merkittävä verrattuna muuhun Suomeen (1,2 siirtolaista/1 000 henkeä kohti) ja koko Suomen siirtolaisuuteen (2,8 siirtolaista/1 000 henkeä kohti). Huomattava on kuitenkin, että Siirtolais-Suomi ei ole helposti eroteltava alue, vaan siirtolaisuus heikkenee asteittain siirryttäessä Siirtolais-Suomen keskuksesta ulospäin. Kero on myös eritellyt muutamia muita voimakkaamman siirtolaisuuden alueita. Tällaisia ovat mm. Oulun ja Tornion välinen rannikkoalue sekä Tornionjokilaakso. Myös muutamia pienempiä siirtolaisalueita on havaittavissa, kuten Pudasjärvi, Utajärvi, Muhos, Puolanka, Hyrynsalmi, Suomussalmi, Taivalkoski, Kuusamo ja Kemijärvi.⁵⁸

⁵⁷ Siirtolais-Suomesta ks. lisää Kero 1996, 55.

⁵⁸ Kero 1986, 33.

Ensimmäinen maailmansota toimi amerikansiirtolaisuuden vedenjakajana niin siirtolaismäärille, kuin heidän kotipaikoilleenkin. Ennen ensimmäistä maailmansotaa matkustaneista jopa 52 % tuli Vaasan läänistä (taulukko 2). Edelleen sodan jälkeen suuri osa (noin 38 %), matkusti Vaasan läänistä, mutta osuus oli selvästi pienentynyt. Myös Oulun läänin merkitys siirtolaisten kotilääninä pieneni. Maailmansodan jälkeisenä aikana Turun ja Porin sekä Uudenmaan läänin siirtolaisvirrat kasvoivat suhteellisesti eniten. Myös Viipurin läänin merkitys kasvoi – siirtolaisia Viipurin läänistä tuli lähes yhtä paljon kuin Oulun läänistä. 1920-luvulla Ahvenanmaan suhteellinen siirtolaisuus oli voimakkaampaa kuin mistään muualta Suomesta, vaikka Ahvenanmaan kokonaisvolyymi jäikin varsin pieneksi.⁵⁹ Yhteenvedonomaaisesti voi todeta siirtolaisuuden jakaantuneen tasaisemmin koko maata kattavaksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen, joskin Etelä-Suomesta matkattiin yhä suuremmissa määrin.

Taulukko 2. Siirtolaisuus Suomen eri lääneistä v. 1870–1914 ja 1919–1930.

	1870–1914		1919–1930	
Uusimaa	13 179	4,4 %	8 064	12,4 %
Turun ja Porin	43 753	14,5 %	11 196	17,2 %
Häme	8 795	2,9 %	4 626	7,1 %
Viipuri	16 041	5,3 %	6 097	9,3 %
Mikkeli	5 053	1,7 %	1 314	2,0 %
Kuopio	9 896	3,3 %	3 028	4,6 %
Vaasa	158 408	52,3 %	24 619	37,7 %
Oulu	47 657	15,7 %	6 296	9,6 %
Koko maa	302 782	100,0 %	65 239	100,0 %

Lähde: Kero 1986, 35.

⁵⁹ Kero 1996, 58.

3. Amerikansiirtolaisuus Keski-Pohjanmaalta ennen ensimmäistä maailmansotaa

3.1. Yleiset piirteet

Keski-Pohjanmaalta ei lähdetty Amerikkaan suurissa määrin juurikaan ennen 1880-lukua. Tässä tutkimuksessa tarkastelu alkaa vasta vuodesta 1893, sillä tuosta vuodesta alkaen on saatavilla kuntakohtaisia lähtijämäärät, joita voi pitää suhteellisen luotettavina – ja ennen kaikkea keskenään vertailukelpoisina. Ennen 1880-lukua keskipohjalaisten muuttoliikkeet suuntautuivat pääasiassa muualle kuin Amerikkaan, lähinnä Venäjälle. Vaikka tutkimus käsittelee amerikansiirtolaisuutta, on aikasemmat muuttoliikkeet hyvä selvittää ensin pintapuolisesti.

Keski-Pohjanmaalta muutti 1800-luvulla kohtalaisen paljon väkeä Pietariin. Pietariin matkustettiin työn perässä vilkkaasti etenkin 1860–1890-luvuilla. Jopa 568:n keskipohjalaisen on laskettu siirtäneen kirjansa Pietarin luterilaisiin seurakuntiin.⁶⁰ Pohjois-Suomessa 1800-luvulla suosiota saanut muutto Ruijaan ei juurikaan koskettanut keskipohjalaisia, vaikka historiankirjoihin on jäänytkin merkintä 24:stä Kokkolan pitäjän miehestä, jotka ottivat muuttokirjan Ruijaan nälkävuosina 1866–1868. 1870-luvulla Ruotsin Norlanti alkoi vetää puoleensa keskipohjalaisia ja muutto olikin jonkin aikaa varsin vilkasta. Pentti Virrankosken mukaan Norlantiin muutti vuosina 1871–1890 lähes 1 500 keskipohjalaista.⁶¹ Muutot olivat ansaintamatkoja, jotka suuntautuivat pääosin Sundsvallin ja Härnösandin seudun suurille sahoille. Muutot olivat luonteeltaan väliaikaisia, sesongin kestäviä pestejä, joista useimmissa tapauksissa palattiin takaisin kotipitäjään.

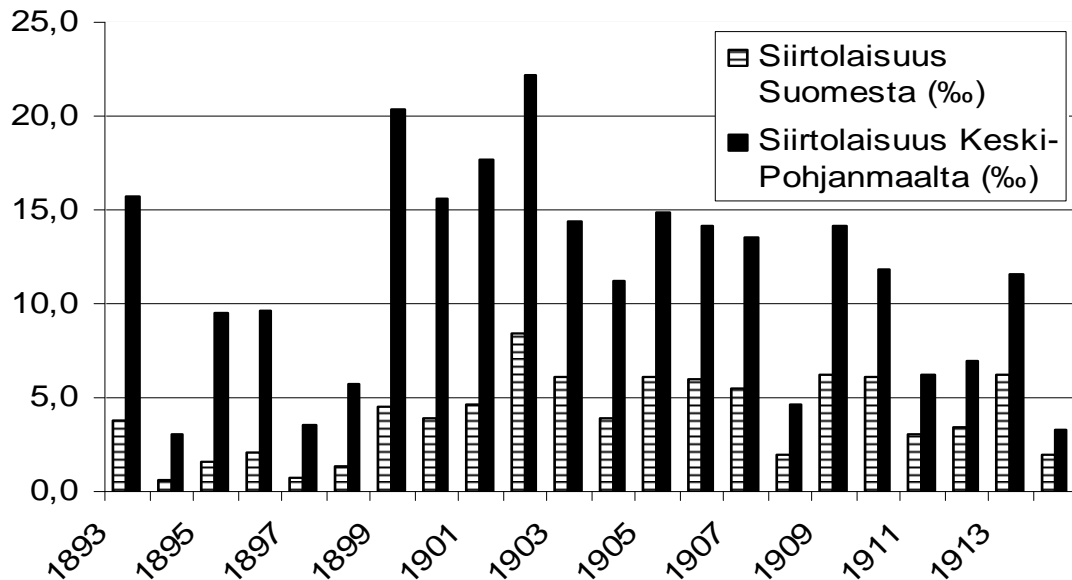
Vielä 1870-luvulla muutto Amerikkaan Keski-Pohjanmaalta ei ollut kovin yleistä. Vetelistä on tosin tilastoitu 47 hengen lähteneen Pohjois-Amerikkaan onneaan koettamaan. Amerikansiirtolaisuus osoitti kiihtymisen merkkejä jo seuraavalla vuosikymmenellä. Mikäli siirtolaisuutta mitataan Vetelin näkökulmasta, lähti pitäjistä 1880-luvulla jo 144 henkeä. Tosin Toholammilta, missä amerikansiirtolaisuus käynnistyi poikkeuksellisen

⁶⁰ Pedersöre 115 henkeä, Kokkolan kaupunki 79, Veteli 46, Ähtävä 45, Pietarsaari 42, Kokkolan pitäjä 37, Kruunupyö 35 ja Kalajoki 31 henkeä. Kaikista lähtijöistä jopa 70% oli lähtöisin kaunpungeista ja ruotsinkielisistä pitäjistä. Virrankoski 1997, 236.

⁶¹ Kokkolan pitäjistä 508 henkeä, Pedersöre 192, Kruunupyö 148 henkeä. Virrankoski 1997, 237.

varhain, lähtijöitä samana vuosikymmenenä oli jo 466 henkeä.⁶² Vuoteen 1893 tultaessa massasiirtolaisuuden kauden voidaan katsoa olleen jo hyvää aikaa käynnissä. Onkin hyvä verrata Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuutta koko Suomesta saatuihin lukuihin.

Kuvio 3. Siirtolaisuus Suomesta ja Keski-Pohjanmaalta 1893–1914 (promillea).

Lähde: Kuvio koostettu liitteistä 2, 3 ja 5.

Kuvio 3 havainnollistaa selvästi Keski-Pohjanmaan ja koko Suomen siirtolaisuuden volyymin eron.⁶³ Jokaisena tarkasteltavana olevana vuonna Keski-Pohjanmaa siirtolaisuus ylitti Suomen kokonaissiirtolaisuuden selvästi. Kuviota tarkastellessa voi huomata, että Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden yleinen linja noudattaa tarkasti koko maassa tapahtuneina siirtolaisuuden vaihteluita – volyymi on ainoastaan Keski-Pohjanmaan siirtolaisuudessa isompi. Kuvion samankaltaisuus selittyy osittain sillä, että juuri Pohjanmaan siirtolaisuus vaikutti volyyminsa takia koko Suomen siirtolaisuuden kehitykseen. Toisin sanoen, Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden vaihtelut ovat olleet määräävänä muuttujana Suomen siirtolaisuuden volyymin kehityksessä.

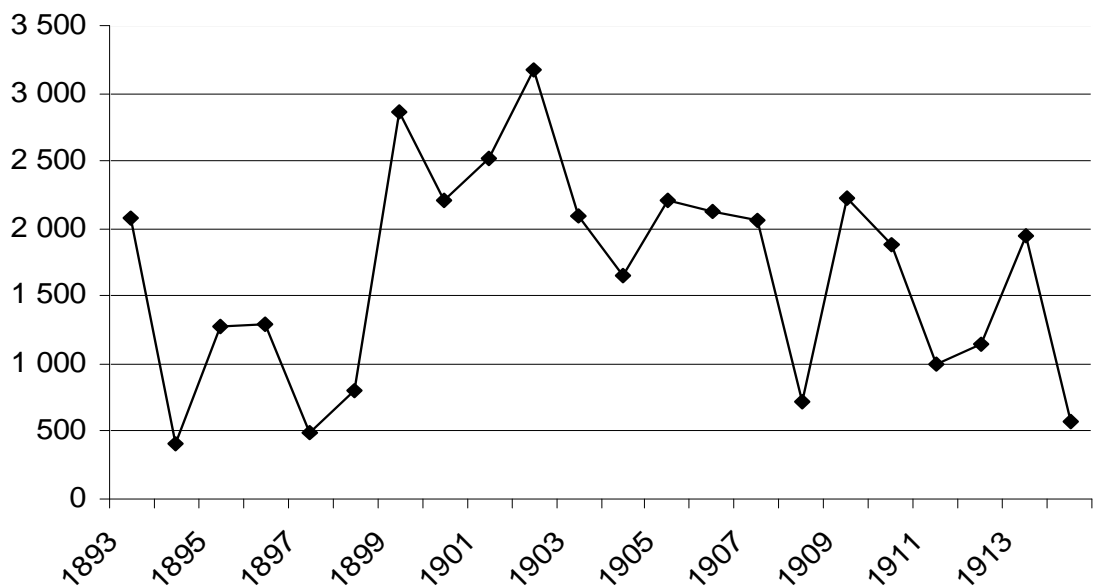
Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden vuosittaiset lähtijämäärät on esitetty kuviossa 4. Huippuvuosi, niin koko Suomen kuin Keski-Pohjanmaan siirtolaismäärissä, koettiin

⁶² Virrankoski 1997, 237.

⁶³ Kyseessä on siis *koko* Suomen amerikansiirtolaisuus, ei siis *muun* Suomen.

vuonna 1902. Keskimäärin vuonna 1902 Suomesta siirtolaiseksi lähti noin 8 matkajaa tuhatta henkilöä kohden (8,4 %).⁶⁴ Keski-Pohjanmaan vastaava huippu samana vuonna oli 22 (22,1 %) henkeä tuhatta asukasta kohden.⁶⁵ Ero on miltei kolminkertainen. Huippuvuonna 1902 Keski-Pohjanmaan alueelta lähti 3 180 matkajaa tutkittavan ajanjakson keskisiirtolaisuuden ollessa 1 670 siirtolaista/vuosi.⁶⁶ Mikäli huippuvuoden siirtolaisuuden jakaa tasaisesti kaikkien kuntien kesken, voi Keski-Pohjanmaan jokaisesta kunnasta sanoa lähteneen vuonna 1902 lähes 90 henkilöä. Vähiten siirtolaisia Keski-Pohjanmaalta muutti vuonna 1894, jolloin ainoastaan 408 henkiötä jätti kotimaakuntansa. Kun luku jaetaan Keski-Pohjanmaan kuntien kesken, saadaan tulokseksi, että tuona vuonna ainoastaan noin 11 henkilöä per kunta muutti Amerikkaan.⁶⁷ Vuoden 1894 alhaista lukua selittää ainakin osaltaan se, että tuona vuonna Uudenkaarlepyyn kaupungista, Rautiolta, Kärsämäeltä ja Halsualta ei tilastojen mukaan lähtenyt ainuttakaan siirtolaista. Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden tilastollinen vaihteluväli, koko Suomen tapaan, oli varsin suuri.

Kuvio 4. Keski-Pohjanmaan siirtolaisuus 1893–1914 (henkeä)

Lähde: Kuvio koostettu liitteestä 3.

⁶⁴ Liite 5.

⁶⁵ Kuvio 4.

⁶⁶ Liite 3.

⁶⁷ Ibid.

Kuvio 4 havainnollistaa Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden suurta vaihtelua. Yhtenäkkään vuonna siirtolaismäärä ei laske alle neljän sadan henkilön. Huomion arvoista on myös se, että tutkimusaikavälillä 1893–1914 ainoastaan viitenä vuonna (1894, 1897, 1898, 1908 ja 1914) siirtolaisuus laskee alle tuhannen ihmisen. Näistä kahtena vuonna (1894 ja 1897) ainoastaan alle viisi sataa ihmistä on tehnyt lähtöpäätöksen. Luvuista voi siis päätellä, että tutkimusaikavälin keskiarvoa laskee muutama poikkeuksellisen pienen siirtolaisuuden vuosi. Peräti seitsemänätoista vuonna siirtolaisia on ollut yli 1 000/vuosi. Jos lasketaan yli 2 000 siirtolaisen vuosia, saadaan tulokseksi kymmenen vuotta.

Siirtolaisuuden voimakkuuden vaihtelulle voidaan antaa kolme selitystä. Ne voivat johtua vuodenaikojen vaihteluista, lyhyistä taloudellisista vaihteluista tai pitkistä taloudellisista vaihteluista.⁶⁸ Vuodenaikojen kierto vaikutti siirtolaismääriin lähinnä siten, että tietyt työt niin Suomessa kuin Yhdysvalloissa, olivat luonteeltaan kausiluonteisia.⁶⁹ Esimerkiksi suomalaisten suosimat kaivostyömaat olivat auki ainoastaan sulan maan aikaan. Vuodenaajoista johtuva vaihtelu oli jatkuvaa, joskaan ei määrältään niin suurta kuin taloudellisista suhdanneista johtuva vaihtelu. Vuodenaikojen vaihtelu vaikutti siirtolaismääriin myös sen takia, että kesällä matkustaminen oli yksinkertaisesti helpompaa.⁷⁰

Voimakkaat suhdannevaihtelut olivat Yhdysvaltojen taloudelle tyypillisiä. Yksi lyhyt suhdannejakso kesti noin 3–4 vuotta.⁷¹ Noususuhdanteen aikana töitä riitti kaikille halukkaille, kun laskukautena töistä oli pulaa ja työttömyys kasvoi. Nämä suhdannevaihtelut heijastuivat varsin suoraan siirtolaisvirtoihin. Laskusuhdanteen aikana amerikansiirtolaisuus heikkeni ja paluumuutto kiihtyi, kun taas nousukauden aikana muutto kiihtyi, eikä paluumuuttajiakaan⁷² enää palannut niin paljon. Huomattavaa on kuitenkin se, että tieto alkaneesta lasku- ja nousukausista saapui Suomeen aina hieman myöhässä. Tieto kapenevista mahdollisuuksista saapui kotiraitille usein amerikankirjeiden välityksellä, joissa varoitettiin tulevaisuuden ahtaista ajoista. Vastaavasti positiiviseen

⁶⁸ Kero 1996, 95.

⁶⁹ Naisten kohdalla näin ei usein ollut. Naisten työt eivät olleet luonteeltaan niin kausiluonteisia kuin miesten. Kero 1996, 96.

⁷⁰ 1880-luvulla siirtolaisuus alkoi jakaantumaan tasaisemmin eri vuodenaikojen välillä, sillä talvimerenkulku kehittyi sekä Hangon ja Pohjanmaan välille avattiin suora junarata, mikä helpotti matkaamista.

⁷¹ Kero 1996, 96.

⁷² Paluumuutto oli varsin yleistä. Esimerkiksi Munsalan siirtolaisista noin 35 % palasi takaisin seuraavan kuuden vuoden kuluessa. Ainoastaan vajaa 15 % lähtijöistä oli matkallaan yli 10 vuotta. Åkerblom 1972, 58. Naiset palasivat matkoiltaan miehiä harvemmin. Kero 1980, 40.

sävyyn kirjoitetut kirjeet ja uutiset työnsaannista ja palkoista saivat yhä useamman suomalaisen pakkaamaan reppunsa ja astumaan laivaan.⁷³

Taloudellisista suhdannevaihteluista on myös eroteltavissa pitkän aikavälin vaihtelut, joiden syklin pituus oli noin 20 vuotta. Reino Keron mukaan ensimmäinen suhdannejakso, joka vaikutti Suomen siirtolaisten määrään, kesti vuodesta 1874 vuoteen 1893 (noin 60 000 siirtolaista). Toinen jakso elettiin vuodesta 1894 ensimmäiseen maailmansotaan (noin 240 000 siirtolaista) ja kolmas edellisestä parikymmentä vuotta eteenpäin (noin 80 000 siirtolaista).⁷⁴

Mikäli Keski-Pohjanmaan siirtolaisuutta vertaa lyhyen aikavälin suhdanteisiin, on nousu- ja laskukausien, sekä siirtolaismäärien välillä selvä korrelaatio. Tutkimusaikavälin ensimmäinen vuosi (1893) oli suhteellisen voimakkaan siirtolaisuuden vuosi (2 070 lähtijää). Anna-Leena Toivosen esittämien lukujen mukaan tuo vuosi oli Yhdysvalloissa suhdannejakson huippu.⁷⁵ Seuraavana vuonna (1894) taloussuhdanteet Yhdysvalloissa hipoivat aallonpohjaa – lähtijöitä Keski-Pohjanmaan kunnista samana vuonna oli ainoastaan 408.⁷⁶ Amerikansiirtolaisuus Keski-Pohjanmaalta oli poikkeuksellisen vahvaa myös vuosina 1899 ja 1902, jotka molemmat olivat Toivosen mukaan Yhdysvaltojen taloussuhdanteen huippukausia.⁷⁷ Kesäkuussa 1908 koettiin Yhdysvalloissa jälleen suhdanteiden aallonpohja. Lähtijöitä Keski-Pohjanmaalta samana vuonna oli ainoastaan 720. Vaikka Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuus ei aivan orjallisesti noudatakkaan Yhdysvaltan lasku- ja noususuhdanteita, voi jo päällisinpuolin tarkastelemalla huomata niiden vaikutuksen siirtolaismäärien suuriin linjoihin. Suomen taloudensuhdannevaihteluilla, ehkä hieman yllättäen, ei ollut yhtä suurta vaikutusta lähtijämääriin.⁷⁸

⁷³ Siirtolaiset tiesivät omien kokemustensa perusteella, että hyvät ja huonot ajat vaihtelivat säännöllisesti Amerikassa. Nämä talouden vaihtelut kytkettiin joskus jopa Yhdysvaltain presidentinvaalin tuloksiin. Kero 1986, 74–76.

⁷⁴ Kero 1996, 99.

⁷⁵ Toivonen, 1963, 141. Toivonen perustaa lukunsa kahteen tutkimukseen: Achinstein, Asher. *Economic fluctuations. American economic history.* Seymour E. Harris (toim.). New York, 1961; Jerome, Harry. *Migration and business cycles.* Publications of the National Bureau of Economic Research, Incorporated N:o 9. New York 1926.

⁷⁶ Lähtijämäärät liitteessä 3.

⁷⁷ Lähtijöitä Keski-Pohjanmaalta oli noina vuosina oli 2 856 ja 3 180 henkeä. Liite 3.

⁷⁸ Toivanen 1963, 134-140

3.2. Suurimmat lähtijäkunnat

Absoluuttisesti eniten siirtolaisia lähti Munsalan kunnasta. Vuosina 1893–1914 munsalalaisista peräti 1 918 jätti kotiraittinsa. Keski siirtolaisuus edellä mainittuna aikana oli 87,2 eli lähes 90 Munsalan asukasta muutti Amerikkaan vuosittain.⁷⁹ Absoluuttinen siirtolaismäärä ja keski siirtolaisuus antavat Munsalan siirtolaisuudesta kuitenkin hieman todellisuutta suuremman kuvan. Munsala oli varsin suuri kunta – keskiväkiluku tarkasteltavana ajanjaksona oli 5 356 asukasta.⁸⁰ Kun siirtolaismäärän suhteuttaa Munsalan asukaslukuun, saadaan tulokseksi, että Munsalasta matkasi meren taaksen ”vain” 16,3 promillea väestöstä, eli noin 16 ihmistä tuhatta asukasta kohden.⁸¹ Tulos on kuitenkin reippaasti Keski-Pohjanmaan keskiarvon yläpuolella ja edustaa kunnittaisten lähtijämäärien kärkeä.⁸² Itse asiassa ainoastaan Toholammilta, Evijärveltä ja Uudestakaarlepyystä matkattiin Munsalaa vilkkaammin.⁸³

Kuvio 5 esittää Munsalan amerikansiirtolaisuuden vuosilta 1893–1914. Vaikka se näyttäisikin sahaavan edestakaisin, on hyvä kiinnittää huomio siihen, että vaihteluista huolimatta siirtolaismäärät pysyvät jatkuvasti varsin suurina. Ainoastaan vuonna 1908 siirtolaismäärä laskee alle kahdenkymmenen. Seuraavana vuonna (1909) lähtijöitä on jo kuitenkin miltei 150 henkeä. Mikäli Munsalaa tarkastelee Anna-Leena Toivosen ilmoittamien Yhdysvaltan suhdannehuippujen ja aallonpohjien valossa, lopputulos on mielenkiintoinen.⁸⁴ Vuodet 1893, 1899 ja 1902 ovat Munsalan siirtolaisuuden huippuvuosia (yhdessä vuoden 1909 kanssa).⁸⁵ Samoihin vuosiin ajoittuu myös jo aikaisemmin mainitut suhdannehuiput Yhdysvaltain taloudessa. Vastaavasti Munsalan siirtolaisuuden sekä Yhdysvaltain talouden aallonpohjat vuosina 1894 ja 1906 osuvat yksi yhteen.⁸⁶

⁷⁹ Liite 3.

⁸⁰ Liite 2.

⁸¹ Liite 4.

⁸² Keskiarvollisesti koko Keski-Pohjanmaalta lähti n. 11 henkeä tuhatta asukasta kohden v. 1893–1914. Ks. liite 4.

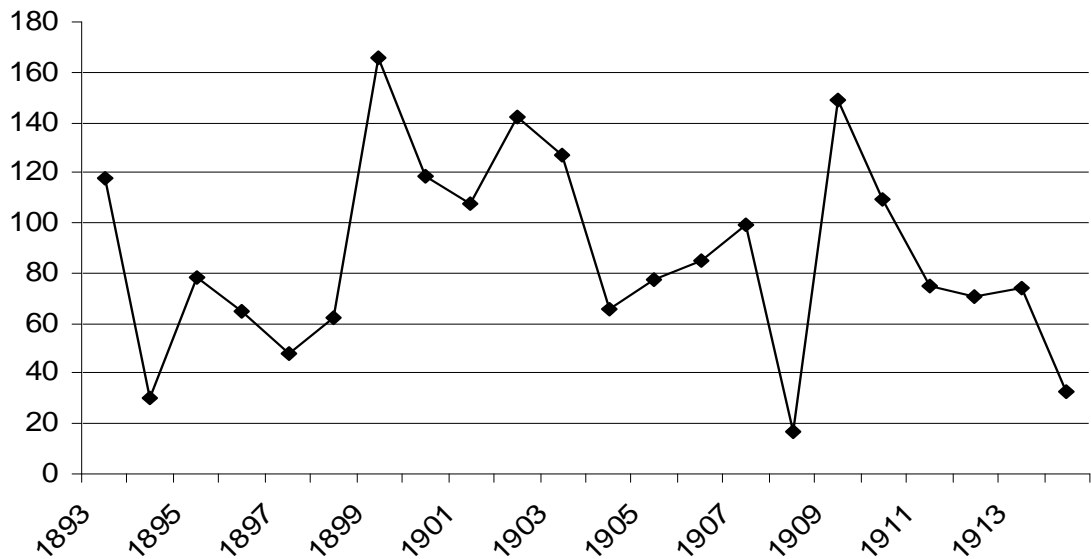
⁸³ vrt. liite 4.

⁸⁴ Yhdysvaltain suhdanteet ks. Toivonen 1963, 141.

⁸⁵ Lähtijöitä 118, 166 ja 142 henkeä. Ks. liite 3.

⁸⁶ Munsalasta Amerikkaan muutti noina vuosina ainoastaan 30 ja 17 siirtolaista.

Kuvio 5. Munsalan siirtolaisuus vuosina 1893–1914 (henkeä).

Lähde: Kuvio koostettu liitteestä 3.

Suhteellisesti suurin siirtolaisalue oli Uudenkaarlepyyn kaupunki. Ajanjaksolla 1893–1914 Uudestakaarlepyystä lähti 650 siirtolaista.⁸⁷ Määrä ei tunnu kovinkaan suurelta, varsinkin kun määrän jakaa tarkasteltavana oleville 22 vuodelle.⁸⁸ Uudenkaarlepyyn keskiväkiluku oli kuitenkin vain 1 188 asukasta.⁸⁹ Kun siirtolaismäärän suhteuttaa keskiväkilukuun, huomataan, että Uudestakaarlepyystä lähti noin 25 siirtolaista tuhatta henkeä kohden.⁹⁰

Uudenkaarlepyyn kohdalla siirtolaisuudesta voidaan oikeutetusti puhua ”amerikankuumeena”, joka piti kaupunkilaisia otteessaan vuodet 1893–1914. Koska Uusikaarlepyy on rantakaupunki, sieltä lähti varmasti paljon niin kutsuttuja merimiessiirtolaisia, jotka eivät matkalleen ottaneet passia – eivätkä täten näy tilastoissa. Kero on arvioinut tällaisten matkajien osuuden olleen ainoastaan muutaman prosenttiyksikön siirtolaisuuden kokonaisvolyymista.⁹¹ Uusikaarlepyy oli kuitenkin vilkas satamakaupunki, joten Uudenkaarlepyyn tapauksessa määrä on varmasti suurempi. Myös Risto Vilmusenaho on päässyt omissa arvioissaan Keroa suurempiin suurempiin lukemiin.

⁸⁷ Liite 3.

⁸⁸ Keski­siirtolaisuus oli ainoastaan 29,5 henkeä/vuosi.

⁸⁹ Liite 2.

⁹⁰ Liite 4.

⁹¹ Kero 1974, 37.

Hän laskee, että jopa 18,9 % amerikkaan matkanneista siikajokilaisista matkasi ilman passia.⁹²

On myös vaikea arvioida, mikä vaikutus Uudenkaarlepyyn maalaiskunnalla oli kaupungin siirtolaismääriin. Vaikka maalaiskunnasta onkin saatavilla omat luvut, on rajan vetäminen kaupungin ja maalaiskunnan välille hieman yksioikoista ja teennäistä, sillä kaupungin ja sitä ympäröivän maalaiskunnan suhde on ollut elimellinen. Kaupungin siirtolaisuuden vetovoima ulottui varmasti myös lähiympäristöön. Uudenkaarlepyyn maaseudulta muuttikin absoluuttisesti mitaten lähes kaksi kertaa enemmän ihmisiä kuin itse kaupungista.⁹³

Kun Uudenkaarlepyyn kaupungin 650 siirtolaista jaetaan 22 tutkimusvuodelle, saadaan keskisiirtolaisuudeksi 29,5, eli tilastollisesti miltei 30 henkeä muutti Amerikkaan vuosittain.⁹⁴ Lähtijämääristä, jotka näkyvät kuviosta 6, nousee esiin muutama mielenkiintoinen seikka. 1890-luvun alun lähtijämäärät olivat Uudessakaarlepyyssä varsin vaatimattomia; vuosina 1893–1898 ainoastaan 82 henkeä teki muuttopäätöksen ja jätti kotikaupunkinsa.⁹⁵ Ensimmäinen varsinainen piikki koettiin seuraavana vuonna 1899, jolloin jopa 70 uusikaarlepyyläistä otti itselleen passin ja matkasi Amerikkaan. Vuosi osuu jälleen yhteen Yhdysvaltain noususuhdanteen kanssa. Seuraavana vuonna Uudestakaarlepyystä lähti siirtolaiseksi enää 17 henkilöä.

Vuonna 1902, mikä oli valtakunnallisesti suurin siirtolaisvuosi, Uudestakaarlepyystä lähti ainoastaan 45 matkaajaa ja seuraavina kolmena vuotena yli 50 vuosittain, huipentuen vuoteen 1904, joka oli Uudenkaarlepyyn suurin siirtolaisvuosi (74 siirtolaista). Seuraavina vuosina siirtolaisuus laski tasaisesti yhtä piikkiä lukuunottamatta. Uudenkaarlepyyn siirtolaisvolyymi rakentuu siis pitkälti muutamaan huippuvuoteen, vuosiin 1899, 1903, 1904 sekä 1907 ja ne erottuvatkin selvästi kuviosta 6. Kun edellä mainittujen vuosien siirtolaismäärät lasketaan yhteen, voidaan todeta, että noina neljänä vuonna lähti yli 40 prosenttia Uudenkaarlepyyn tutkittavan ajanjakson siirtolaisista.

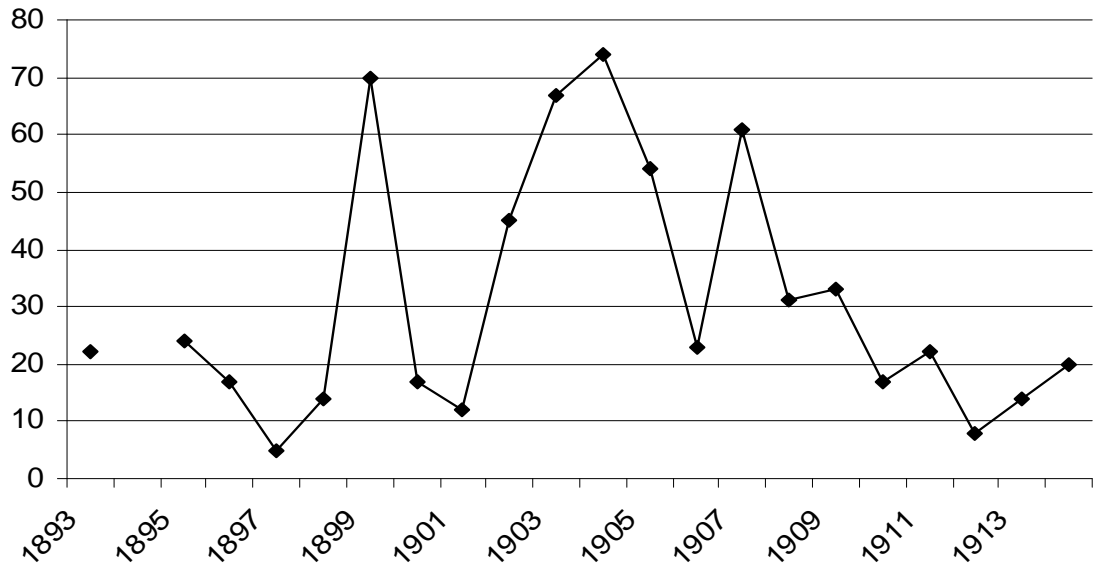
⁹² Vilmusenaho 2001, 128.

⁹³ Uudenkaarlepyyn maalaiskunnasta muutti vuosina 1893–1914 yhteensä 1089 henkeä. Suhteellisesti määrä on kuitenkin pienempi kuin Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaismäärä.

⁹⁴ Liite 4.

⁹⁵ Vuonna 1894 lähtijöitä ei tilastojen mukaan ollut ainuttakaan. Vuosi osuu jälleen yhteen Yhdysvaltain taloussuhdanteen pohjakosketuksen kanssa.

Kuvio 6. Uudenkaarlepyyn siirtolaisuus vuosina 1893-1914 (henkeä).

Lähde: Kuvio koostettu liitteestä 3.

Tilastoista nousee esiin myös Toholampi. Vuosina 1893–1914 Toholammilta lähti yhteensä 1 617 siirtolaista.⁹⁶ Määrä on varsin suuri, sillä keskiväkiluku Toholammilla edellä mainitulla ajanjaksolla oli 3 902 asukasta.⁹⁷ Kun siirtolais määrän jakaa tasaisesti tutkimuksen alla olevalla 22 vuodelle, saadaan keskisiirtolaisuudeksi 73,5 henkeä.⁹⁸ Määrä on aivan lähellä Keski-Pohjanmaan huippua – ainoastaan Evijärven ja Munsalan keskisiirtolaisuus (76,9 ja 87,2) oli suurempi. Suhteellinen siirtolaisuus Toholammilta oli kuitenkin valtaisa. Laskettu siirtolaisuus vuosille 1893–1914 oli 18,8 % eli lähes 19 henkeä tuhatta asukasta kohden matkasi Toholammilta Atlantin taakse. Ainostaan edellä mainittu Uusikaarlepyy jättää Toholammin taakseen suhteellisen siirtolais määrän vertailussa. Absoluuttisesti mitaten Toholammilta lähti kuitenkin yli 2,5 kertaa enemmän siirtolaisia.

Kuvio 7 esittää Toholammin siirtolaisuuden vuosittaiset määrät sekä havainnollistaa siirtolais määrän vaihtelua. Huomion arvoista on, että siirtolaisuus ei tarkasteltavan ajanjakson yhtenäkkään vuonna kuivu kokonaan, vaan pysyy voimakkaana jatkuvasti.

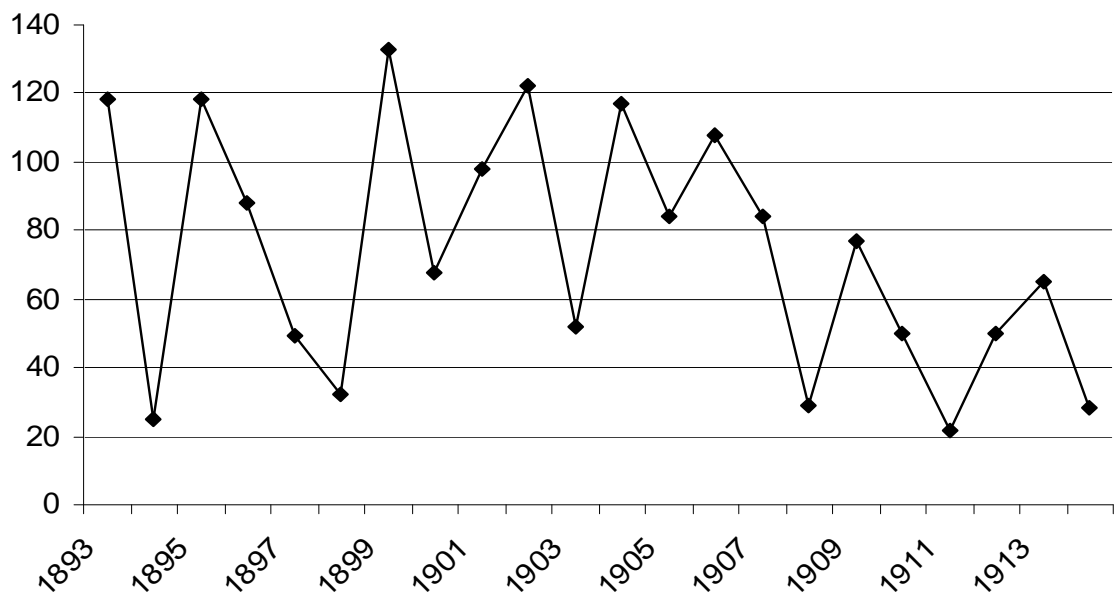
⁹⁶ Liite 3.

⁹⁷ Liite 2.

⁹⁸ Liite 4.

Heikoimpanakin vuonna (1894) Toholammilta lähti siirtolaiseksi 25 henkeä.⁹⁹ Vastaavasti Toholammin siirtolaisuudesta ei erotu selvää piikkiä, vaan siirtolais määrä on jakautunut varsin tasaisesti. Huippuvuosi, vaikkakaan ei selvä sellainen, osui vuoteen 1899, jolloin lähtijöitä oli 133.¹⁰⁰ Toholammilla on tilastojen mukaan herätty siirtolaisuuteen varsin aikaisin, sillä jo vuonna 1893 lähtijöitä oli miltei 120. Jo vuonna 1887 Toholammilta lähti siirtolaiseksi 39,1 henkilöä tuhatta asukasta kohden.¹⁰¹ Toholammin muuttoliike oli muutenkin 1880-luvulla vilkasta. Esimerkiksi naapurikuntiin muutto oli vilkkaimmillaan juuri 1880-luvulla.¹⁰² Vuodesta 1907 alkaen siirtolaisuus alkoi hiipumaan, mutta lähtijämäärät eivät missään vaiheessa tyrehtyneet kokonaan.

Kuvio 7. Toholammin siirtolaisuus vuosina 1893–1914 (henkeä).

Lähde: Kuvio koostettu liitteestä 3.

Suurimpiin Keski-Pohjanmaan siirtolaiskuntiin on laskettava myös Evijärvi. Vuosina 1893–1914 Evijärveltä matkasi Pohjois-Amerikkaan yhteensä 1 691 siirtolaista.¹⁰³ Absoluuttisesti enemmän siirtolaisia Keski-Pohjanmaan kunnista lähti ainoastaan Munsalasta (1 918 siirtolaista). Kun siirtolaisjoukon suhteuttaa Evijärven keskiväkilukuun, saadaan suhteellisen siirtolaisuuden arvoksi 16,6 % eli lähes 17 ihmistä tuhatta asukasta

⁹⁹ Heikoin vuosi osuus jälleen yhteen Yhdysvaltain talouden laskusuhdanteen kanssa.

¹⁰⁰ Vuonna 1899 Yhdysvalloissa elettiin talouden suhdannehuippua.

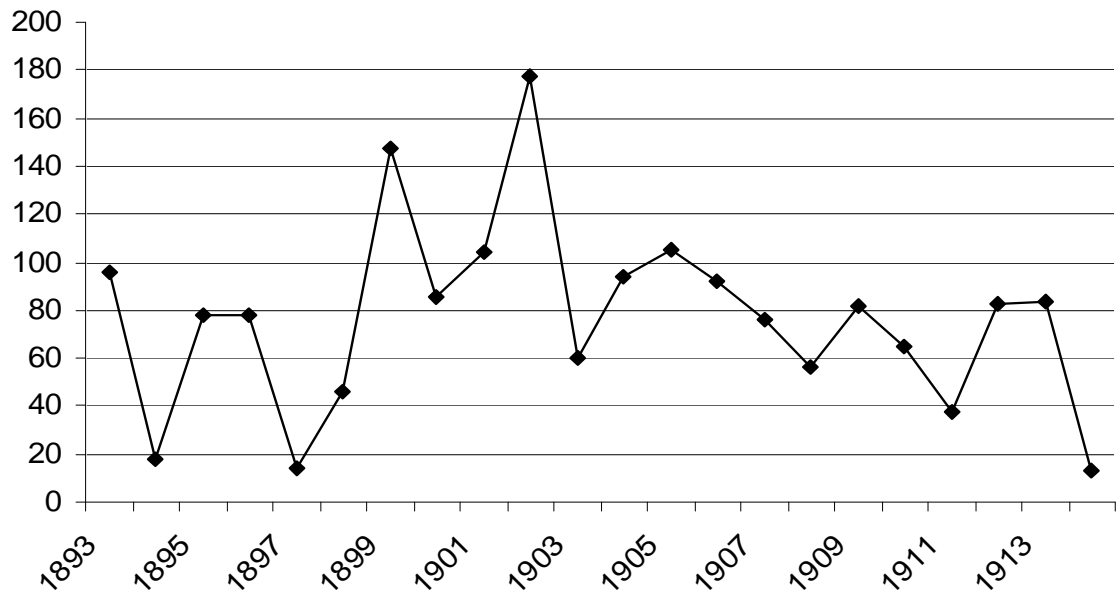
¹⁰¹ Kero [et al.] 1978, 32.

¹⁰² Kero [et al.] 1978, 22.

¹⁰³ Liite 4.

kohden matkusti Evijärveltä Pohjois-Amerikkaan. Evijärven keskiirtolaisuusluvun mukaan noin 77 ihmistä teki lähtöpäätöksen vuosittain.¹⁰⁴

Kuvio 8. Evijärven siirtolaisuus vuosina 1893–1914 (henkeä).

Lähde: Kuvio koostettu liitteestä 3.

Kuvio 8 esittää Evijärven siirtolaisuuden kehittymisen vuosina 1893–1914. Jo vuonna 1893 siirtolaismäärä on ollut Evijärvellä erittäin korkea (96 henkeä). Seuraavana vuonna lähtijämäärä kuitenkin romahtaa (18 henkeä) nousten viiden vuoden sisällä uuteen huippuunsa (vuonna 1899 lähtijöitä 144). Myös seuraavina vuosina siirtolaisuus on Evijärvellä vahvaa saavuttaen lakipisteensä vuonna 1902, jolloin lähtijöitä oli peräti 177 – yhdestäkään muusta Keski-Pohjanmaan kunnasta ei tilastojen mukaan matkustanut yhden vuoden aikana yhtä montaa siirtolaista kuin Evijärveltä vuonna 1902. Evijärven siirtolaisuuden huiput osuvat, jälleen kerran, yksin Yhdysvaltain suhdannehuippujen kanssa. Huiput niin Yhdysvaltain taloudessa kuin Evijärven siirtolaisuudessa koettiin vuosina 1893, 1899 ja 1902.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Noina vuosina lähtijöitä Evijärveltä oli 96, 147 ja 177 henkeä. Noiden vuosien lisäksi siirtolaisia lähti paljon myös vuonna 1905 (105 henkeä).

3.3. Amerikansiirtolaisuuden jakaantuminen suomen- ja ruotsinkielisten kuntien kesken

Vuodesta 1924 Suomen virallisen tilaston tarjoamat siirtolaisuustilastot paranevat oleellisesti.¹⁰⁶ Tilastot tarjoavat, kuten jo edellä mainittu, tarkempaa tietoa siirtolaisten määräpaikoista, mutta myös lähtijöiden kielellisestä jakautumasta. Vuoden 1924 siirtolaistilaston mukaan, kaikista Suomen siirtolaisista ruotsinkielisiä oli 1 085 eli 20,0 %. Suomen asukasluvuun nähden kieliryhmät jakaantuivat siten, että suomenkielisiä maassamme oli 2 754 228 henkeä ja ruotsinkielisiä 340 963 henkeä. Mikäli siirtolaismäärät suhteutetaan tuolloin Suomessa läsnäolevaan väestöön, saadaan tulokseksi, että suomenkielisiä siirtolaisia lähti 1,57 ‰ suhteutettuna omaan kieliryhmään. Ruotsinkielisiä sitä vastoin lähti noin kaksi kertaa enemmän, yhteensä 3,18 ‰ eli reilu kolme henkeä tuhatta ruotsinkielistä asukasta kohden.¹⁰⁷

Mikäli kieltä tarkastelee läänikohtaisella tasolla, tulokset antavat hieman vahvemman kuvan ruotsinkielisten muuttoaktiivisuudesta. Vuonna 1924 Vaasan läänistä muutti yhteensä 1 368 suomenkielistä, kun ruotsia puhuvia siirtolaisia oli peräti 725 eli noin 35 % Vaasan läänin muuttajista.¹⁰⁸ Oulun läänin suhteen tilanne oli aivan erilainen. Vuonna 1924 Oulun läänistä tilastoitiin ainoastaan yksi ruotsinkielinen muuttaja, kun suomenkielisiä muuttajia oli 454 henkeä.

Mikäli Vaasan jakaumaa tarkastelee pidemmällä aikavälillä, huomataan, että ruotsinkielisten osuus pysyi jokaisena vuonna yli 30 prosentin (taulukko 3). 1920-luvun lopulla osuus nousi jopa 40:een prosenttiin. On kuitenkin pidettävä mielessä, että ennen ensimmäistä maailmansotaa jakauma ei välttämättä ollut samankaltainen. Keski-Pohjanmaan kunnista saatujen tulosten perusteella uskallan kuitenkin väittää, että ennen maailmansotaa Vaasan läänistä muuttaneista, noin kolmannes oli ruotsinkielisiä.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Ennen vuotta 1924 ei ole saatavilla siirtolaisista läänikohtaisia ryhmittelyä kielen mukaan. Vaikka kyseessä onkin ensimmäistä maailmansotaa myöhäisempi ajankohta, uskallan esittää tässä yhteydessä lukuja 1920- ja 1930-luvuilta sillä varauksella, että luvut eivät ole missään nimessä eksakteja ennen maailmansotaa matkanneiden kielellistä jakaumasta, vaan ainoastaan suuntaa-antavia.

¹⁰⁷ SVT XXVIII 18, 20.

¹⁰⁸ SVT XXVIII 18, 32.

¹⁰⁹ Ks. taulukko 4.

Taulukko 3. Vaasan läänin siirtolaisuus ryhmitettynä äidinkielen mukaan.¹¹⁰

Vuosi	Suomenkielisiä	Ruotsinkielisiä	Ruotsinkielisten osuus %
1924	1 368	725	35 % (n = 2093)
1925	621	324	34 % (n = 945)
1926	1 801	942	34 % (n = 2743)
1927	1 626	719	31 % (n = 2345)
1928	1 211	813	40 % (n = 2024)
1929	1 440	977	40 % (n = 2417)
1930	1 003	411	29 % (n = 1414)

Lähde: Taulukko koostettu SVT XXVIII 18-21.

Keski-Pohjanmaan ollessa kaksikielinen maakunta, on hyvä selvittää, oliko suomen- ja ruotsinkielisten kuntien siirtolaismäärissä eroa. Tarkastelun alla olevalla Keski-Pohjanmaan alueella on 39 kuntaa, joista yhdeksän on ruotsinkielisiä.¹¹¹ Ruotsinkielisiä kuntia ovat Alaveteli, Kruunupyö, Luoto, Munsala, Pietarsaaren maalaiskunta, Teerijärvi, Uudenkaarlepyyn kaupunki, Uusikaarlepyö ja Ähtävä. Ruotsinkielisten kuntien lisäksi tutkimusalueella on kolme kaksikielistä kuntaa: Kokkolan kaupunki, Kokkola ja Pietarsaari. Kahden jälkimmäisen enemmistön kieli on ruotsi. Enemmistö kunnista on suomenkielisiä ja suomenkielisellä alueella asuukin enemmistö maakunnan asukkaista. Tarkasteltavien kuntien yhteinen väkiluku laskettuna vuosien 1893–1914 keskiväkilukujen perusteella on 148 244 henkilöä, joista 104 685 henkilöä eli noin 70 prosenttia asuu suomenkielisissä kunnissa.¹¹²

Siirtolaismäärien vertailussa esiin nousee muutama mielenkiintoinen seikka. Suuri osa, eli noin 25 000 Keski-Pohjanmaan vajaasta 37 000:sta siirtolaisesta lähti suomenkielisistä kunnista, mikä kuntien asukasmäärien takia tuntuukin luonnolliselta. Prosentuaalisesti ilmoittaen noin 68 % Keski-Pohjanmaan siirtolaisista oli kotoisin suomenkielisistä

¹¹⁰ Viimeiseen sarakkeeseen on laskettu ruotsinkielisten prosentuaalinen osuus suomalaisista siirtolaista.

¹¹¹ Kunnat kieliryhmittäin jaoteltuina liitteessä 6. Kuntien kielellinen koostumus: STV 1943, III Väestö, taulukko 13.

¹¹² Liite 6.

kunnista (vrt. kuvio 9) Huomattavaa kuitenkin on, että yhdeksästä ruotsinkielisestä kunnasta, joiden yhteinen asukasluku keskiväkiluvuista laskien on ainoastaan hieman vajaa 31 000 asukasta, lähti aikavälillä 1893–1914 lähes 8 500 siirtolaista. Määrä on koko Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuudesta noin 23 %.

Suhteellisesti vertaillen ruotsinkieliset kunnat voittavat selvästi suomenkieliset kunnat muuttaneisuudessa (taulukko 4). Suomenkielisten kuntien suhteellinen siirtolaisuus oli 10,9 %, kun ruotsinkielisten kuntien vastaava luku oli 12,5 %. Ero ei ole massiivinen, mutta merkittävä ja selkeä. Viidestä suhteellisesti suurimmasta siirtolaiskunnasta (Uudenkaarlepyyn kaupunki, Toholampi, Evijärvi, Veteli ja Munsala), kaksi on ruotsinkielisiä kuntia. Samasta viisikosta ruotsinkielinen Uudenkaarlepyyn kaupunki on jo mainittukin suhteellisesti Keski-Pohjanmaan suurimmaksi lähtijäkunnaksi. Myös Anna-Leena Toivonen on saanut saman suuntaisia tuloksia omassa Etelä-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuutta käsittelevässä tutkimuksessaan. ”Ruotsalaisia menee kautta aikain valtamerentakaisiin maihin väestömääräänsä nähden enemmän kuin suomalaisia, vaikkakaan ero ei ole huomattava.”¹¹³

Taulukko 4. Siirtolaisuuden jakautuminen Keski-Pohjanmaalla eri kielialueille vuosina 1893–1914.

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%o
Suomenkieliset kunnat	25 022	1137,4	104 685	10,9
Kaksikieliset kunnat	3 248	147,6	12 675	11,7
Ruotsinkieliset kunnat	8 465	384,8	30 884	12,5

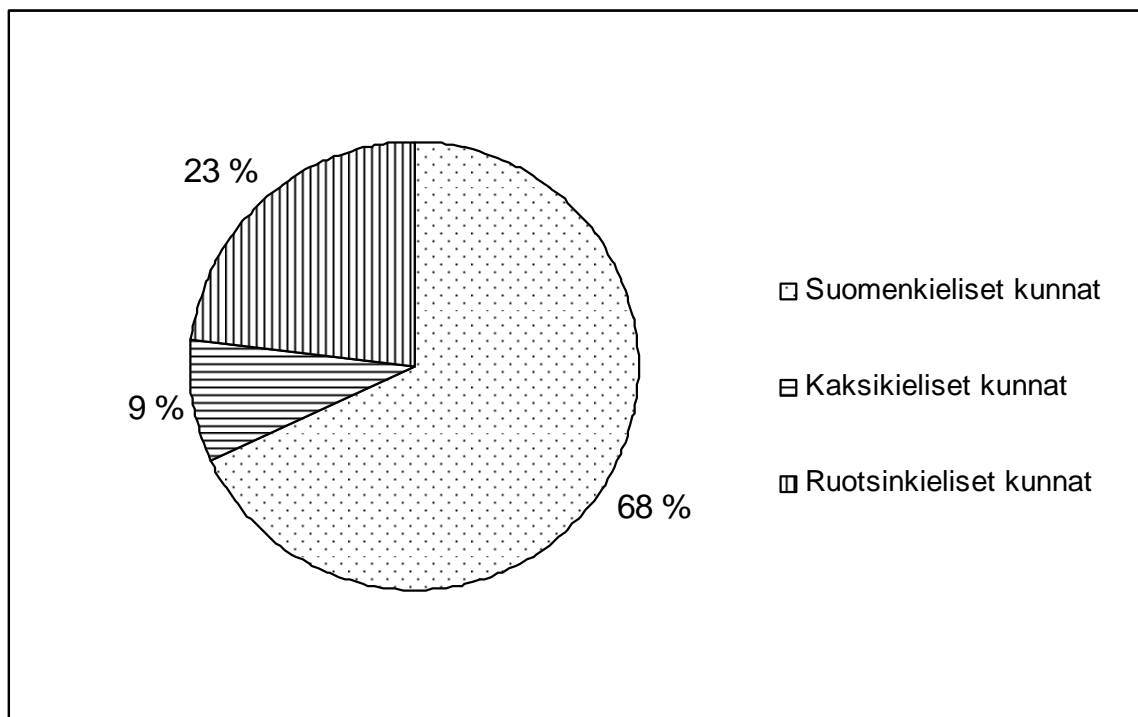
Lähde: Taulukko koostettu liitteestä 6.

Kaksikieliset kunnat osuvat, ehkä edellistä tilastollista eroa tukien, suomen- ja ruotsinkielisten kuntien väliin. Kaksikielisten kuntien väestöstä matkasi valtameren taakse

¹¹³ Toivanen 1963, 32.

noin 11 siirtolaista tuhatta asukasta kohden, promillemääräisesti ja tarkasti ilmoittaen 11,65 %. Kaksikielisten kuntien otokseen pitänee kuitenkin suhtautua varauksella, sillä kyseessä on ainoastaan kolme kuntaa. Hyvä on myös huomata, että näistä kolmesta alueesta (Kokkola, Kokkolan maalaiskunta ja Pietarsaari) kaksi on rannikkokaupunkeja. Yksi vaihtoehto olisi ollut jaotella kaksikieliset kunnat joko suomen- tai ruotsinkielisiin kuntiin enemmistön kielen perusteella. Tällöin Kokkolan kaupunki olisi luettu suomenkielisiin kuntiin ja Kokkolan maalaiskunta sekä Pietarsaari ruotsinkielisiin kuntiin kuuluviksi. Mainitunlainen jaottelu ei olisi kuitenkaan muuttanut juurikaan saatuja tuloksia.

Kuvio 9. Siirtolaisuuden prosentuaalinen jakaantuminen eri kielialueille vuosina 1893–1914.

Lähde: Kuvio koostettu liitteestä 6.

Anna-Leena Toivosen mukaan ainakin Etelä-Pohjanmaan siirtolaisuudesta vastasivat enemmistönä ruotsinkieliset aina 1880-luvulle saakka.¹¹⁴ 1880-luvulta lähtien suomalaisalueilta matkattiin jatkuvasti lukuisammin. Toivonen kuitenkin huomauttaa, että kyseessä ovat absoluuttiset määrät, eivät suhteelliset.¹¹⁵ Verratessaan Etelä-Pohjanmaan lähtijämääriä kuntien asukaslukuun, Toivonen toteaa, että väestömäärään nähden

¹¹⁴ Toivonen 1963, 31.

¹¹⁵ *ibid.*

ruotsinkieliset ovat olleet ahkerampia muuttajia. Tulos tukee myös Keski-Pohjanmaalta saatuja lukuja – ruotsalaiskunnista muutto oli suhteellisesti vilkkaampaa. Ismo Söderlingin artikkelin mukaan vielä tänäkin päivänä suomenruotsalaisten muuttohalukkuus on suomenkielistä väestöä suurempaa.¹¹⁶ Edellä esitettyjen argumenttien suhteen on hyvä kuitenkin muistaa seuraava seikka. Vaikka ruotsinkielisiltä alueilta muutettiin suomenkielisiä kuntia vilkkaammin (taulukko 4), ei tulos vielä välttämättä tarkoita sitä, että itse muuttajat olisivat olleet ruotsinkielisiä. Todennäköisesti he olivat, mutta tulos kertoo ainoastaan sen, että ruotsinkielisiltä alueilta muutettiin suomenkielisiä alueita vilkkaammin – ei sitä, että ruotsinkieliset ihmiset olisivat suomenkielisiä halukkaampia muuttamaan.

Ruotsinkielisten muuttohalukkuus on liitetty varsin romanttisiin seikkoihin kuten luonteenominaisuuksiin ja seikkailunhaluun. Merkittävämpi syy lienee kuitenkin ruotsalaiskuntien maantieteellinen sijoittuminen Pohjanlahden rannikkovyöhykkeelle, josta matkaaminen kävi sisämaata helpommin. Rannikkovyöhykkeen kunnilla oli myös kielellinen yhteys Ruotsiin, josta siirtolaiskuume lähti Suomeen leviämään. Toivonen huomauttaa myös ruotsalaiskuntien perinteisen elinkeinoelämän, merenkulun ja laivanrakennuksen pitkine perinteineen, helpottaneen matkapäätöksen tekemistä.¹¹⁷ Ruotsinkielisten oli todennäköisesti myös helpompi oppia englantia kuin suomea puhuvien, mikä varmasti osaltaan helpotti ruotsinkielisten siirtolaisten muuttopäätöstä.

3.4. Amerikansiirtolaisuuden maantieteellinen jakaantuminen Keski-Pohjanmaalla

Onko kunnan maantieteellisellä sijainnilla merkitystä siirtolaisuuden määrään? Olen jakanut kunnat niiden maantieteellisen sijainnin perusteella rannikko-, väli- ja sisämaakuntiin.¹¹⁸ Alkuletuksena on, että siirtolaisuuden määrä kasvaa mitä lähempänä Pohjanlahden rannikkoa kunta sijaitsee. Premissiä perustelen jo edellä mainituilla muuttamisen helppoudella, matkaamisen perinteillä, kielellisellä yhteydellä Ruotsiin, sekä perinteisten elinkeinojen hiipumisella. Olen jakanut kunnat kartalla vyöhykkeisiin puhtaasti maantieteellisen sijainnin perusteella suhteessa Pohjanlahden rannikkoon.

¹¹⁶ Söderling, 208.

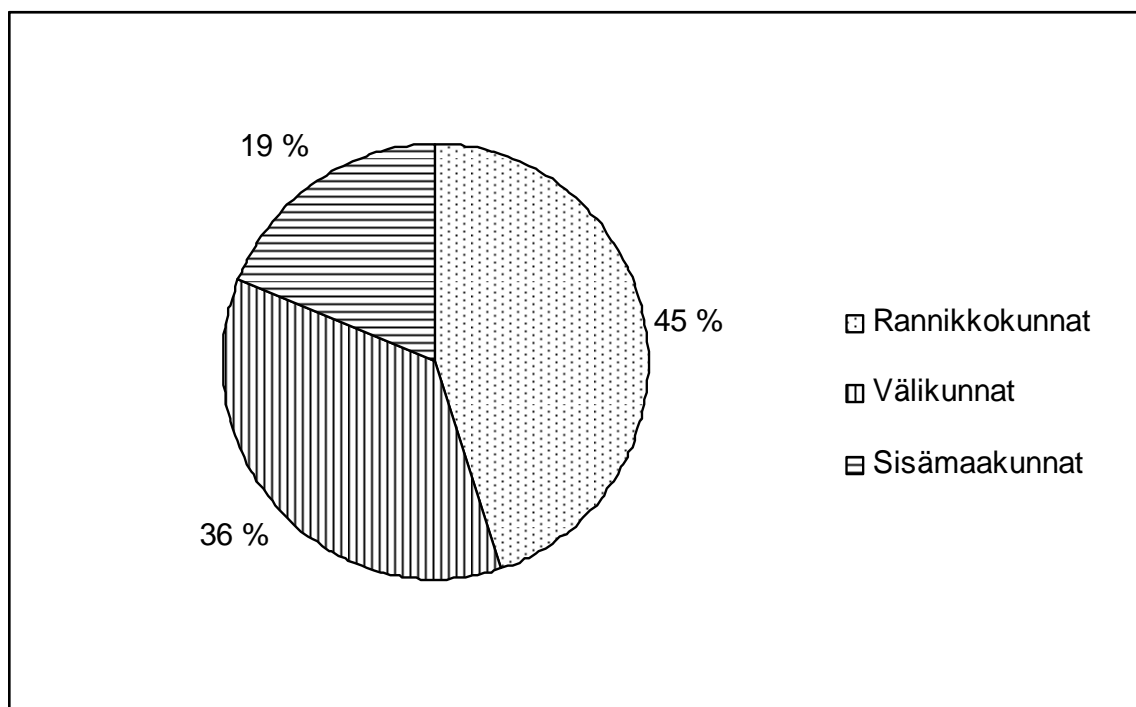
¹¹⁷ Toivonen 1963, 33.

¹¹⁸ Kunnat jaoteltu maantieteellisen sijaintinsa perusteella liitteessä 7.

Eräiden kuntien sijainti on hieman häilyvä siinä mielessä, että ne voisi laskea kuuluvan niin rannikko- kuin välikuntaryhmäänkin. Edellä esitetty jako antaa kuitenkin mielestäni hyvän lähtökohdan, jolla siirtolaisuuden volyymin vaihtelua maantieteellisesti voidaan lähteä hahmottelemaan. Jaottelu käy ilmi liitteestä 7.

Absoluuttisesti eniten siirtolaisia lähti rannikkokunnista. Vuosina 1893–1914 rannikon kunnista lähti yhteensä 16 453 henkilöä merentakaisiin maihin eli noin 45 % koko Keski-Pohjanmaan siirtolaisuudesta (kuvio10).¹¹⁹ Siirtolaisuuden suurta absoluuttista määrää selittää osaltaan se, että rannikkokuntien ryhmään kuuluu kaikkiaan 17 kuntaa 39:stä. Lisäksi ryhmään kuuluu Munsalan kunta ja Pietarsaaren maalaiskunta, jotka molemmat olivat lähtijämääriltään suurin ja kolmanneksi suurin siirtolaiskunta. Suhteellisesti siirtolaisia lähti rannikolta noin 12 siirtolaista tuhatta henkeä kohden (11,99 ‰), mikä on hieman koko Keski-Pohjanmaan siirtolaisuutta enemmän (11,30 ‰).¹²⁰

Kuvio 10. Siirtolaisuuden maantieteellinen jakaantuminen prosentuaalisesti vuosina 1893–1914.

Lähde: Kuvio koostettu liitteestä 7.

¹¹⁹ Liite 7.

¹²⁰ Ibid.

Suhteellisesti mitaten välikunnista lähti kuitenkin rannikkoa enemmän siirtolaisia. Tarkasteltavan ajanjakson aikana kotimaansa välikuntalaisista jätti 12,25 % keskiväkiluvusta. Luku ei ole juurikaan rannikkovyöhykettä suurempi, joten siirtolaisuuden voidaan sanoa olleen yhtä voimakasta niin väli- kuin rannikkokunnissakin. Absoluuttisesti mitaten välikunnista lähti kuitenkin reilu 3 000 siirtolaista vähemmän (13 170) mitä rannikolta. Toisaalta välikuntien keskiväkilukukin on reilun 13 000 asukasta rannikkoseutua pienempi.¹²¹

Sisämaakunnat jäävät rannikko- ja välikuntien siirtolaisvolyymista kuitenkin selvästi. Sisämaakuntiin olen laskenut kuuluvaksi ainoastaan yhdeksän kuntaa. Kunnat ovat kuitenkin isoja niin pinta-alaltaan kuin asukasluvultaankin. Yhteensä sisämaakunnista lähti siirtolaiseksi 7 112 henkeä, mikä on selvästi vähemmän mitä rannikko- ja välikuntien alueelta lähti. Suhteellisestikin mitaten sisämaakunnissa päästään ainoastaan vajaaseen yhdeksään (8,74 %) siirtolaiseen tuhatta asukasta kohden. Suhteellisesti mitaten yksikään kymmenestä suurimmasta siirtolaiskunnasta ei kuulu sisämaakuntien joukkoon. Ainoastaan pienehköstä Lestijärven kunnasta siirtolaisuuden voidaan katsoa olleen suhteellisen voimakasta (13,2 %).¹²² Muutenkin sisämaakuntien siirtolaisuus näyttää painottuvan voimakkaasti etelään Lestijärven, Halsuan ja Perhon kuntien alueelle. Samansuuntainen eteläinen painotus näyttäisi olevan havaittavissa myös välikuntien kohdalla.

Kun jaottelua tarkastelee kokonaisvaltaisesti, on huomattavissa, että suurimmat siirtolaskunnat painottuvat selvästi eteläiselle Keski-Pohjanmaalle. Alueelle voi karkeasti piirtää eräänlaisen ”siirtolaiskolmion”, jonka sisään merkittävimmät siirtolaiskunnat jäävät. Pohjoisin kolmion kärki on Lohtaja (13,8 %), josta oikean (idän puoleisen) sivun voi vetää Toholammin (18,8 %) kautta Lestijärvelle (13,2 %). Etelässä raja kulkee Lestijärveltä Evijärven (16,6 %) kautta Munsalaan (16,3 %). Kolmio vasen sivu rajoittuu lännessä Pohjanlahden rannikkoon. Aiemmassa tutkimuksessa Etelä-Pohjanmaan järvisuuden siirtolaisuudesta, on havaittu, että myös tämän alueen siirtolaisuus osuu lähelle havaitsemaani ”siirtolaiskolmiota”.¹²³ Esimerkiksi järvisuuden suuret siirtolaiskunnat Alajärvi, Korttesjärvi sekä Lappajärvi osuvat aivan Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuskeskuksen läheisyyteen.

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid.

¹²³ Hautamäki 1981, 19.

Mikäli Keski-Pohjanmaan alueelta nostaa esiin alueet, jossa siirtolaisuus oli suhteellisen heikkoa koko maakunnan mittakaavassa, huomio kiinnittyy muutaman kunnan keskittymään. Alle kymmeneen siirtolaiseen per tuhatta asukasta kohden pääsee yhteensä 12 kuntaa. Niistä kolme on, ehkä yllättäenkin, rannikolla. Alle 10 promillen suhteelliseen siirtolaislukuun rannikolta pääsee Kokkola, Ähtävä ja Luoto. Loput yhdeksän suhteellisen pientä siirtolaiskuntaa keskittyvät Keski-Pohjanmaan itä- ja luoteisosiin, muodostaen siellä oman ryppäänsä. Nämä yhdeksän kuntaa ovat Alavieska (9,0 ‰), Sievi (9,4 ‰), Ylivieska (5,5 ‰), Haapavesi (6,9 ‰), Nivala (5,9 ‰), Haapajärvi (9,9 ‰), Reisjärvi (9,8 ‰), Kärsämäki (9,9 ‰) ja Pyhäjärvi (9,0 ‰).

Keski-Pohjanmaan alue pitää sisällään kolme kaupunkia, Kokkolan, Pietarsaaren ja Uudenkaarlepyyn. Kaikki Keski-Pohjanmaan kaupungit osuvat rannikkovyöhykkeelle. Siirtolaisuutta on perinteisesti pidetty varsinkin maaseudun ongelmana, jossa suhteellinen liikaväestö, maanperimisongelmat, työttömyys yms. saavat väestön herkemmin liikkeelle kuin kaupunkilaisen. Anna-Leena Toivosen mukaan Etelä-Pohjanmaan siirtolaisista ainoastaan 6,6 % lähti kaupungeista.¹²⁴ Keski-Pohjanmaan kaupungeista vuosina 1893–1914 lähti ainoastaan 2 750 siirtolaista. Kun määrän suhteuttaa koko maakunnan lähtijämäärään, saadaan tulokseksi, että siirtolaisista kaupunkilaisia oli noin 7,5 %.¹²⁵ Määrä osuu varsin yksiin Etelä-Pohjanmaan tuloksen kanssa, vaikka Toivosen tutkimuksessa tarkasteluajanjakso onkin pidempi (vuodet 1867–1930).

Kun siirtolaismäärät suhteutetaan keskiväkilukuihin, voidaan huomata, että Kokkolan, Pietarsaaren ja Uudenkaarlepyyn kaupunkien suhteellinen siirtolaisuus on maaseutua suurempaa. Kun Keski-Pohjanmaan maalaiskunnista lähti 11 siirtolaista tuhatta asukasta kohden (11,04 ‰), niin vastaavana aikana edellä mainituista kaupungeista lähti lähes 15 matkaajaa tuhatta asukasta kohden (14,92 ‰).¹²⁶ Ero maaseudun ja kaupunkien välillä on siis varsin selkeä. Ero selittyy ainakin osaltaan kaupunkien otollisella sijainnilla sekä maaseutua vilkkaammilla yhteyksillä ulkomaailmaan.

¹²⁴ Toivonen, 1963, 30.

¹²⁵ Laskettu liitteestä 4.

¹²⁶ Laskettu liitteestä 4.

4. Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuus ensimmäisen maailmansodan jälkeen

4.1. Ongelmallinen 1930-luku

Ensimmäisen maailmansodan jälkeisen Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuuden voimakkuuden selvittäminen Suomen virallisen tilaston tarjoaman siirtolaistilaston avulla on huomattavasti aiempia vuosia problemaattisempaa. Kuten edellä on jo selvitetty, vuodesta 1924 eteenpäin siirtolaiseksi on laskettu myös muualle kuin valtameren taakse matkanneet. Kunnittaisissa lähtijämäärissä on siis mukana myös esimerkiksi Ruotsiin ja Venäjälle matkustaneet siirtolaiset. Tämä aiheuttaa ongelman erityisesti Pohjanmaan rannikkokuntien lähtijämäärien selvittämisessä, sillä Ruotsi maantieteellisen läheisyytensä vuoksi oli varsinkin maailmansodan jälkeen suosittu pohjalaisten matkakohde.

Suomen virallisesta tilastosta selviää kyllä lähtijöiden määränpää, mutta ainoastaan koko Suomen tasolla, ei kunnittain. Mikäli SVT:n avulla haluaa arvioida Keski-Pohjanmaan kunnittaisia amerikansiirtolaismääriä, jää keinoksi suhteuttaa ilmoitetut kunnittaiset lähtijämäärät koko Suomen amerikansiirtolaismääriin. 1930-luvulle saakka ongelma on varsin pieni, sillä suurin osa siirtolaisuudesta suuntautui vielä Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. 1930-luvulta lähtien, suurelta Yhdysvaltojen ja Kanadan asettamien maahanpääsrajoitusten vuoksi, Pohjois-Amerikkaan matkustaminen kävi yhä marginaalisemmaksi. Kun Suomesta Amerikkaan matkanneiden määrä erotetaan koko siirtolaisuuden volyymistä, jakauma on seuraavanlainen:

Taulukko 5. Amerikansiirtolaisuuden osuus koko Suomen siirtolaisuudesta vuosina 1915–1945.

I	II	III	IV	I	II	III	IV
1915	4 023	4 041	99,6	1931	246	741	33,2
1916	5 318	5 325	99,9	1932	128	1 161	11,0
1917	2 758	2 773	99,5	1933	203	677	30,0
1918	1 897	1 900	99,8	1934	146	402	36,3
1919	1 077	1 085	99,3	1935	136	573	23,7
1920	5 577	5 595	99,7	1936	150	711	21,1
1921	3 531	3 557	99,3	1937	351	1 536	22,9
1922	5 705	5 715	99,8	1938	398	1 289	30,9
1923	13 801	13 835	99,8	1939	265	963	27,5
1924	4 702	5 429	86,6	1940	196	794	24,7
1925	1 927	2 490	77,4	1941	127	730	17,4
1926	5 469	6 043	90,5	1942	5	101	5,0
1927	5 443	6 088	89,4	1943	0	2	0,0
1928	4 534	5 055	89,7	1944	0	52	0,0
1929	5 735	6 383	89,8	1945	3	27	11,1
1930	3 492	3 964	88,1	Yht.	77 343	89 037	86,9

I = Vuosi

II = Siirtolaisuus Pohjois-Amerikkaan

III = Koko siirtolaisuus

IV = % Pohjois-Amerikkaan

Lähde: Taulukko koostettu SVT XXVIII 12–24.

Vielä vuonna 1930 Pohjois-Amerikkaan suuntautunut siirtolaisuus on kattanut noin 88 % kaikesta siirtolaisuudesta (taulukko 5). Kuitenkin jo seuraavana vuonna sama osuus on enää noin 33 %. Kunnittaisia lähtijämääriä tarkastellessa 1930-luvulta lähtien, ei SVT:n tarjoamia kunnittaisia lukuja voi käyttää sinällään amerikansiirtolaisuuden arvioinnissa. Toisaalta, samaan aikaan Suomen ja myös Keski-Pohjanmaan vuosittaiset siirtolaismäärät romahtavat. Vuodesta 1931 alkaen Keski-Pohjanmaalta matkustettiin vuosittain lähes poikkeuksetta alle sadan henkilön voimakkuudella.¹²⁷ Mikäli Keski-Pohjanmaan luvuista haluaa erottaa Amerikkaan suuntautuneen siirtolaisuuden määrän, voi lukuja verrata taulukossa 5 esitettyihin suhdelukuihin. Vuodesta 1931 alkaen Pohjois-Amerikkaan suuntautunut siirtolaisuus ylsi hädin tuskin kolmannekseen koko Suomen siirtolaisvolyymistä. Tästä voi päätellä, tietyin varauksin, että Keski-Pohjanmaalta matkustettiin Pohjois-Amerikkaan enää 1930-luvulla ainoastaan muutaman kymmenen siirtolaisen vuosivaudilla.¹²⁸

¹²⁷ Ks. liite 9.

¹²⁸ Vuodesta 1931 eteenpäin Keski-Pohjanmaan siirtolaisvolyymi ylittää ainoastaan kolme kertaa (v. 1932, 1937 ja 1938) sadan hengen. Yhteensäkin vuosina 1931–45 Keski-Pohjanmaalta matkasi SVT:n mukaan ainoastaan hieman reilu 900 henkeä. 1940-luvun voi katsoa olleen käytännössä nollasiirtolaisuuden aikaa.

Kun liitteessä 9 esitetyt Keski-Pohjanmaan vuosittaiset siirtolaismäärät suhteuttaa taulukon 5 tarjoamiin suhdelukuihin (sarake IV), pienenevät lähtijämäärät huomattavasti. Taulukossa 6 on esitetetty Keski-Pohjanmaan kuntien yhteenlasketut vuosittaiset siirtolaismäärät. Kolmas sarake, ”Laskettu määrä”, esittää laskennallisen arvion Keski-Pohjanmaalta Amerikkaan muuttaneiden määrästä.

Taulukko 6. Keski-Pohjanmaan laskennallinen amerikansiirtolaisuus vuosina 1931–1945.

Vuosi	Siirtolaisia	Laskettu määrä	Vuosi	Siirtolaisia	Laskettu määrä
1931	68	23	1939	70	19
1932	141	16	1940	45	11
1933	79	24	1941	52	9
1934	27	10	1942	4	0
1935	29	7	1943	0	0
1936	74	16	1944	7	0
1937	176	40	1945	1	0
1938	135	42	Yhteensä	908	217

Sarakkeen ”Siirtolaisia” luvut on otettu liitteestä 9. Siirtolaisten määrä on kerrottu taulukosta 5 selviävien suhdelukujen (sarake IV) mukaan, jolloin tulokseksi on saatu Keski-Pohjanmaan laskennallinen amerikansiirtolaisuus (”Laskettu määrä”).

Lähde: Liite 9; taulukko 5.

Laskentatapa on monin paikoin ongelmallinen. Ensinnäkään ei voida olettaa, että amerikansiirtolaisuus olisi ollut yhtä vahvaa kaikkialla Suomessa. Taulukon 5 esittämät luvut silottavat mahdolliset erityispiirteet ja tasottavat Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuuden vastaamaan koko Suomen amerikansiirtolaisuuden keskiarvoa. Niinpä laskemalla saatuihin lukuihin tulee suhtautua hyvin suurella varauksella. Lukujen ongelmallisuutta lisää se, että Keski-Pohjanmaan siirtolaisvolyymi 1930-luvulta lähtien oli varsin pieni. Pieniä lähtijämääriä suhteuttaessa koko maan lukuihin, pienikin virhe saa aikaan suuren prosentuaalisen heiton laskettuihin lähtijämääriin. Toisaalta, koska Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden volyyymi oli 1930-luvulta lähtien aina vuoteen 1945 saakka varsin vaatimaton, ei kyseessä olevien vuosien lukumäärä missään tapauksessa heilauta maailmansodan jälkeisen siirtolaisvaaran kuppia merkittävästi suuntaan tai toiseen.

Vuosina 1931–1945 yhteensä 217 siirtolaista jätti Keski-Pohjanmaan (taulukko 6). Toisin sanoen ainoastaan noin 24 % koko Keski-Pohjanmaan siirtolaisuudesta suuntautui Pohjois-Amerikkaan. Amerikkaan matkanneita keskipohjalaisia siirtolaisia oli siis vuosittain

arvioiden vain kourallinen, korkeintaan muutamia kymmeniä per vuosi. Mikäli asiaa tarkastelee kunnittain, puhutaan ainoastaan muutamasta siirtolaisesta vuosittain. Joka tapauksessa Keski-Pohjanmaan ensimmäisen maailmansodan jälkeisen amerikansiirtolaisuuden kannalta merkittävimmät vuodet koettiin ennen 1930-lukua.

4.2. Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuus vuosina 1915–1930.

Vuosien 1915–1930 suhteen SVT:n tarjoamat luvut ovat amerikansiirtolaisuuden selvittämisen suhteen hyvin käyttökelpoiset. Olenkin nähnyt tarpeelliseksi käsitellä nämä vuodet erikseen siten, että olen jättänyt vuosien 1930–1945 siirtolaisluvut pois niiden ongelmallisuuden takia.¹²⁹ Näin vuosien 1930–1945 vähäiset siirtolaismäärät eivät vääristä seuraavassa esitettyjä lukuja.

Vuoteen 1924 saakka SVT on noteeraanut siirtolaisiksi ainoastaan valtameren taakse matkanneet, joista suuri osa on matkannut joko Yhdysvaltoihin tai Kanadaan. Vuodesta 1924 eteenpäin, tilastoinnin tarkentuessa, noin 80-90 % lähtijöistä on suunnannut matkansa Pohjois-Amerikkaan. Vuonna 1925 koetaan ainut ”lasku” tässä prosentuaalisessa osassa – ainoastaan 77 % siirtolaisista, vaikkakin edelleen suvereeni enemmistö, matkasi Pohjois-Amerikkaan.¹³⁰ Tämä tarkoittaa sitä, että ei ole tarvetta erikseen laskea osuutta Amerikkaan matkanneista, sillä he hallitsevat siirtolaistilastoa vielä vuosina 1915–1930. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että seuraavaksi esitetyt luvut ovat keskiarvallisesti noin 5-10 prosenttiyksikköä todellisuutta suurempia, sillä mukana on myös muualle kuin Pohjois-Amerikkaan matkanneet.¹³¹

Ehdottomasti suurin siirtolaisvuosi Keski-Pohjanmaalla koettiin vuonna 1923, jolloin peräti 1 504 keskipohjalaista jätti kotikuntansa.¹³² Mikäli määrän jakaa tasaisesti tarkastelun alla olevien kuntien kesken, keskimäärin noin 38 siirtolaista jätti tuona vuonna

¹²⁹ Ongelmia aiheuttavat jo edellämainitut seikat: siirtolaismäärien pienuus sekä epävarmuus siitä, minne siirtolaisuus on todella suuntautunut.

¹³⁰ Ks. taulukko 5.

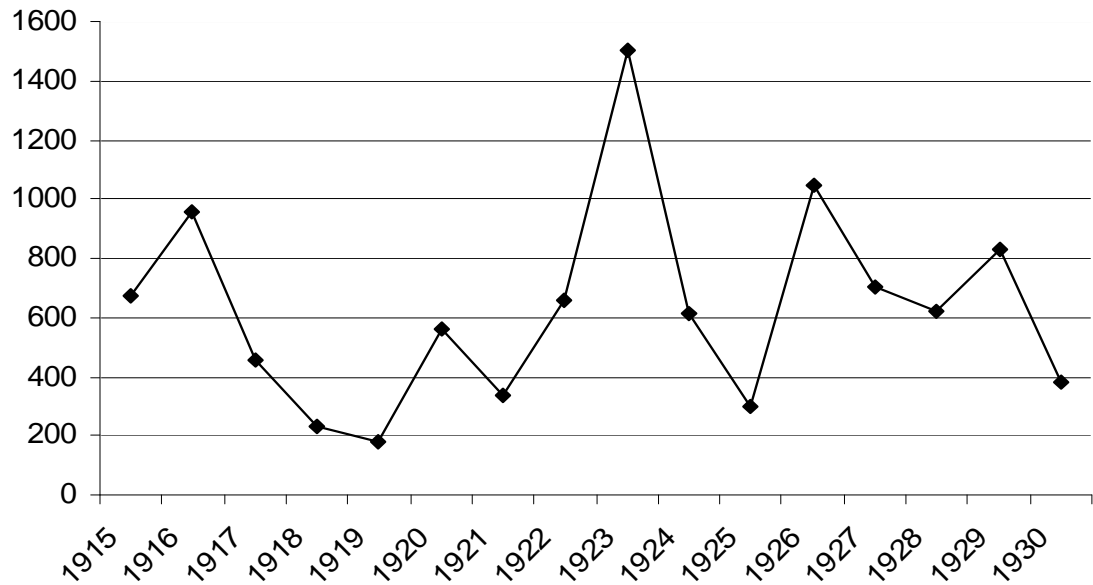
¹³¹ Taulukon 5 mukaan vuosina 1915-1945 matkanneista keskiarvallisesti noin 94 % suuntasi Pohjois-Amerikkaan, joten ero ei ole oleellinen.

¹³² Liite 9.

kotikuntansa.¹³³ Kuvio 11 esittää Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden määrän ja vaihtelun vuosilta 1915–1930. Mikäli kehitystä vertaa kuvioon 2, missä on kuvattu koko Suomen siirtolaisuutta, kuvio on lähes identtinen. Siirtolaisuuden laskut ja nousut seuraavat toisiaan käytännössä katsoen täydellisesti. Sama seikka todettiin jo maailmansotaa edeltäneen siirtolaisuuden suhteen – Keski-Pohjanmaan ja Suomen siirtolaisuus seurasivat tiukasti toisiaan. Vuosien 1893–1914 siirtolaisuuden samankaltaisuutta selitettiin sillä, että suurin osa siirtolaisuudesta tuli nimenomaan Vaasan ja Oulun läänistä. Taulukon 2 mukaan Suomen siirtolaisista vuosina 1870–1914 noin kaksi kolmasosaa tuli edellä mainituista lääneistä. Maailmansodan jälkeen osuus oli laskenut jo noin kahteen viidesosaan. Vaikka osuus onkin laskenut, tulee maailmansodan jälkeisistäkin suomalaisista siirtolaisista enemmistö yhä Vaasan ja Oulun lääneistä. Näin onkin luonnollista, että Suomen ja Keski-Pohjanmaan siirtolaisuus seuraavat toisiaan.

¹³³ Keski siirtolaisuus vuonna 1923 oli 37,6. Liite 9.

Kuvio 11. Keski-Pohjanmaan siirtolaisuus vuosina 1915–1930.

Lähde: Kuvio koostettu liitteestä 9.

Vuonna 1923 oli eniten lähtijöitä Kalajoelta, jonka asukkaista peräti 148 teki muuttopäätöksen. Myös Pyhäjoella yllettiin yli sadan siirtolaisen määrään (102 lähtijää). Myös kymmenessä muussa kunnassa yllettiin tuona vuonna yli viidenkymmenen siirtolaisen vuosimäärään.¹³⁴ Vuosi 1923 oli suurin maailmansodan jälkeinen siirtolaisuusvuosi myös koko valtakunnan tasolla. Tosin Yhdysvaltain kiristynyt siirtolaispolitiikka ohjasi suomalaiset, mukaan lukien keskipohjalaiset, Kanadaan.

Aikavälillä 1915–1930 Keski-Pohjanmaalta lähti siirtolaiseksi yhteensä 10 038 henkeä.¹³⁵ Absoluuttisesti eniten lähtijöitä matkusti Pietarsaaren kunnasta, josta siirtolaisia lähti yhteensä 560 henkeä. Yli viidensadan lähtijän määrään yltävät myös Haapajärvi (534) ja Munsala (513). Silmiin pistää erityisesti Haapajärvi, joka sijaitsee kaukana aiemman siirtolaisuuden keskuksista ja lähentelee maantieteellisesti Keski-Suomea. Kun Haapajärven siirtolais määrän kuitenkin suhteuttaa kunnan keskilukukuun, suhteellisen siirtolaisuuden määräksi saadaan noin 4 henkeä tuhatta ihmistä kohden (4,3 %). Määrä on kuitenkin reippaasti koko Keski-Pohjanmaan keskiarvon yläpuolella.¹³⁶

¹³⁴ Yli viidenkymmen vuosittaiset lähtijämäärät per kunta ovat aikavälillä 1915-1930 varsin harvinaisia. Esimerkiksi edellisenä kahtena vuonna se saavutettiin ainoastaan kaksi kertaa. Liite 9.

¹³⁵ Liite 10.

¹³⁶ Suhteellinen siirtolaisuus vuosina 1915-1930 oli 3,46 %. Liite 10.

Absoluuttiset siirtolaismäärät eivät vielä kerro alueen muuttoalttiudesta, vaan lähtijämäärät on suhteutettava kuntien keskiväkilukuihin. Suurin muuttoalttius näyttäisi olleen Munsalan kunnassa, josta noin 6 henkeä tuhatta asukasta kohden lähti siirtolaiseksi (6,1 ‰).¹³⁷ Heti perässä tulevat Teerijärvi (5,9 ‰), Toholampi (5,8 ‰) sekä Uudenkaarlepyyn kunta (5,7 ‰). Pienin siirtolaiskunta niin absoluuttisesti kuin suhteellisestikin mitaten oli, ehkä hieman yllättäen, Lestijärvi. Lestijärven siirtolaisuus näyttäisi romahtaneen ensimmäisen maailmansodan tuoksinnassa. Vuosina 1915–1930 Lestijärveltä lähti ainoastaan 22 siirtolaista, mikä suhteutettuna keskiväkilukuun tekee 1,1 ‰. Lestijärven huippuvuonna, mikäli sitä sellaiseksi voi edes kutsua, lähti ainoastaan seitsemän siirtolaista.¹³⁸ Kahdeksana tarkastelun kohteena olevana vuotena Lestijärveltä ei lähtenyt yhden yhtä siirtolaista.¹³⁹

¹³⁷ Liite 10.

¹³⁸ ”Huippuvuosi” koettiin v. 1923. Liite 9.

¹³⁹ Myös myöhäisempi siirtolaisuus oli Lestijärveltä olematonta. Vuosina 1931–1945 Lestijärveltä on tilastoitu lähteneen ainoastaan yksi siirtolainen. Liite 9.

4.3. Amerikansiirtolaisuuden jakautuminen maantieteellisesti ja kielialueittain vuosina 1915–1930.

Vertaillen suomen- ja ruotsinkielisten kuntien amerikansiirtolaisuuden volyymin vahvuutta vuosina 1915–1930, tulokset eivät eroa juurikaan maailmansotaa edeltävistä vuosista. Edelleen suomenkielisten kuntien alueella asuu enemmistö tarkastelun alla olevista Keski-Pohjanmaan kunnista. Tarkalleen ottaen keskväkiluvuista laskien peräti 71 % keskipohjalaisista asuu suomenkielisissä kunnissa.¹⁴⁰ Niinpä ei olekaan yllätys, että suomenkielisistä kunnista lähti myös absoluuttisesti laskien eniten siirtolaisia. Vuosina 1915–1930 suomenkielisistä kunnista lähti yhteensä 6 662 siirtolaista Pohjois-Amerikkaan (taulukko 7). Mikäli määrää vertaa suomenkielisten ja kaksikielisten kuntien lähtijämäärään, voidaan todeta, että peräti 66 % kaikista Keski-Pohjanmaan lähtijöistä, oli kotoisin suomenkielisistä kunnista.¹⁴¹

Absoluuttisia lähtijämääriä merkittävämpää on tässäkin yhteydessä kuitenkin suhteellinen siirtolaisuus. Taulukosta 7 selviää, että aivan kuten maailmansotaa edeltävinä vuosina, ruotsinkielisten kuntien alueella muuttaneisuus oli muita alueita suurempaa. Suhteellisesti mitaten voisi jopa sanoa, että ruotsinkielisten kuntien alueelta muutettiin vuoden 1915 ja 1930 välillä selvästi aktiivisemmin kuin suomenkielisistä kunnista. Ruotsinkielisten kuntien alueelta lähti lähes 5 henkeä tuhatta asukasta kohden (4,9 ‰), kun suomenkielisistä kunnista matkasi ainoastaan reilu kolme henkeä (3,2 ‰). Kaksikieliset kunnat ovat sitä vastoin menettäneet suhteellista siirtolaismääräänsä. Kaksikielisistä kunnista matkasi ainoastaan 2,6 henkeä tuhatta asukasta kohden, mikä on selvästi vähemmän kuin suomen- ja ruotsinkielisiltä alueilta. Kaksikielisten kuntien ryhmä on toisaalta varsin vaatimaton lukumäärältään, joten se on erityisen altis pienillekin muutoksille. Lisäksi, kuten jo aiemmin mainittu, ryhmän kolmesta kunnasta kaksi on omat erityispiirteet omaavia rannikkokaupunkeja.

¹⁴⁰ Laskettu liitteestä 12.

¹⁴¹ Ruotsinkielisistä kunnista lähti vuosina 1915–1930 yhteensä 2 609 siirtolaista, kaksikielisistä ainoastaan 767 henkeä. Suomenkielisistä kunnista lähti 6 662 henkeä. Liite 12.

Taulukko 7. Siirtolaisuuden jakaantuminen suomen- ja ruotsinkielisten kuntien kesken vuosina 1915–1930.

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%o
Suomenkieliset				
kunnat	6 662	416,4	130 153,8	3,2
Kaksikieliset				
kunnat	767	47,9	18 118,8	2,7
Ruotsinkieliset				
kunnat	2 609	163,1	33 292,7	4,9

Lähde: Taulukko koostettu liitteestä 12.

Kun lähtijämäärien jakautumista katsoo kuntatasolla, voi huomata, että peräti kolme viidestä suhteellisesti suurimmasta muuttajakunnasta on itseasiassa ruotsinkielisiä. (Munsala, Teerijärvi, Uusikaarlepyy.) Vuonna 1930, eli tarkastelujakson lopussa, Munsalan asukkaista peräti 3 193 oli ruotsinkielisiä, kun suomea puhuviksi oli tunnustautunut ainoastaan kolme munsalalaista.¹⁴² Voinee siis varmuudella päätellä, että Munsalasta muuttaneet todella olivat ruotsinkielisiä, eivätkä vain kotoisin ruotsinkielisestä kunnasta. Teerijärven tilanne oli pitkälti samanlainen – ainoastaan 66 asukasta oli suomenkielisiä, kun ruotsia puhui 3 001 asukasta. Uudenkaarlepyyn kohdalla siirtolaiset olivat todennäköisesti myös enimmäkseen ruotsinkielisiä, sillä asukkaista ainoastaan noin 4 % puhui Suomea.¹⁴³ Myös muissa ruotsinkieliseksi ilmoitetuissa kunnissa tilanne oli samanlainen – suomea puhui ainoastaan keskimäärin noin 5 % kuntien asukkaista.¹⁴⁴ Voi siis huoletta hylätä sen varauksen, että ruotsinkielisistä kunnista matkanneet eivät välttämättä olleet ruotsinkielisiä. He mitä todennäköisimmin olivat.

Siirtolaisuuden maantieteellinen jakautuminen ei sekään näyttäisi muuttuneen merkittävästi vuosien 1893–1914 jakaumasta. Mikäli kartallistaa ne kunnat, joissa

¹⁴² Suomen tilastollinen vuosikirja 1936, 35-36.

¹⁴³ Suomenkielisiä Uudessakaarlepyyssä oli ainoastaan 107 yhteensä 2 559:stä asukkaasta.

¹⁴⁴ Muissa ruotsinkielisissä kunnissa suomen- ja ruotsinkielisten jakauma v. 1930 oli seuraavanlainen: Alaveteli 102/1647; Kruunupy 22/2982; Luoto 16/2351; Pietarsaari 247/6262; Uudenkaarlepyyn kaupunki 66/872; Ähtävä 32/2126. Suomen tilastollinen vuosikirja 1936, 35-36.

siirtolaisuus on ollut vuosina 1915–1930 yli viisi henkeä tuhatta asukasta kohden, voi kartalta löytää kaksi kuntakeskittymää. Ensimmäinen, ehkäpä luonnollisestikin, on Pohjanlahden rannikolla. Kaistale rajoittuu kuitenkin etelään Munsalan, Uudenkaarlepyyn (niin maalaiskunnan kuin kaupunginkin) ja Kruunupyyn alueelle. Toinen keskittymä löytyy sisämaasta. Evijärvi, Teerijärvi, Kaustinen ja Toholampi muodostavat etelä–pohjois-suunnassa kulkevan siirtolaisakselin. Toholammin ja Kaustisen väliin jää kuitenkin pieni Ullavan kunta, josta siirtolaisia lähti ainoastaan 1,7 henkeä tuhatta asukasta kohden.

Mikäli mukaan laskee myös ne kunnat, joiden siirtolaisuus ylsi yli neljään henkilöön tuhatta asukasta kohden, edelliset havainnot vahvistuvat. Rannikkokaistaleelle osuu edellä mainittujen kuntien lisäksi Pietarsaari, Lohtaja ja Kalajoki. Sisämaan keskittymään joutuu tässä tapauksessa laskemaan myös Vetelin. Lisäksi yksinäiseksi kunnaksi aivan itäiseltä Keski-Pohjanmaalta nousee Haapajärvi, josta lähtijöitä oli 4,3 henkeä tuhatta asukasta kohden.

Kun tarkastelun alla olevat kunnat jaetaan edellisen tavoin rannikko-, väli- ja sisämaakuntiin, pääsee amerikansiirtolaisuuden maantieteellistä jakaantumista tarkastelemaan hieman tarkemmin.¹⁴⁵ Välikuntien ja rannikkokuntien siirtolaisuuden voimakkuus on edellisvuosien tapaan varsin saman vahvuista. Rannikkokunnat ovat kuitenkin kirineet välikunnista ohi siten, että vuosina 1915–1930 rannikkokunnista lähtee nyt siirtolaisia suhteellisesti enemmän kuin välikunnista. Kun keskisiirtolaisuuden suhteuttaa kuntien keskiväkilukuihin, saadaan tulokseksi, että rannikkokunnista lähtee 3,9 henkeä tuhatta asukasta kohden.¹⁴⁶ Välikunnissa sama luku on hieman pienempi, 3,7 siirtolaista tuhatta henkeä kohden. Sisämaakunnat jäävät edellisistä luvuista selvästi aiempien vuosien tavoin. Sisämaakunnista matkustettiin ainoastaan 2,4 henkilön voimin tuhatta asukasta kohden.¹⁴⁷

Absoluuttisesti mitaten rannikkokunnista lähti selvästi eniten siirtolaisia, yhteensä 4 615 eli noin 45 % koko Keski-Pohjanmaan vuosien 1915–1930 siirtolaisuudesta. Rannikkokuntien suurta panosta siirtolaismäärään selittää ainakin se, että alueelle osuu yli neljän promillen

¹⁴⁵ Kuntien jakamisperusteet ovat samat, mitä vuosien 1893–1914 kohdallakin. Kunnat on jaettu puhtaasti kolmeen eri vyöhykkeeseen siten, että jakamisperuste on niiden sijainnin etäisyys rannikkoon. Jakautuma käy ilmi liitteestä 13.

¹⁴⁶ Liite 13.

¹⁴⁷ Ibid.

siirtolaiskuntia peräti seitsemän. Välikunnissa niitä on ainoastaan neljä ja sisämaakunnissa ainoastaan yksi. Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden painopiste on siis liikkunut rannikolle päin. Jo vuosina 1893–1914 rannikon siirtolaisuus oli käytännössä välikuntien kanssa samalla viivalla. Vuosina 1915–1930 rannikkokunnat ovat selvästi kuitenkin Keski-Pohjanmaan suurinta siirtolaisaluetta. Yleinen ilme on pysynyt 1800-luvun loppuvuosista 1930-luvun alkuun samana: rannikolla ja sen läheisyydessä sijaitsevien kuntien siirtolaisuus on selvästi sisämaata voimakkaampaa. Kun johtopäätelmään yhdistää sen, että ruotsinkielisten kuntien suhteellinen siirtolaisuus on suomenkielisiä kuntia suurempaa, voi yleisesti todeta, että siirtolaisuus oli voimakasta erityisesti ruotsinkielisellä rannikkoseudulla. Toinen huomattavampi siirtolaisalue osuu eteläiselle Keski-Pohjanmaalle, niin sanottujen välikuntien alueelle, jossa esiin nousevat erityisesti Evijärvi, Teerijärvi, Toholampi, Kaustinen sekä Veteli. Aiemmin mainittu ”siirtolaiskolmio” on vielä vuosina 1915–1930 hahmoteltavissa, vaikkakaan esimerkiksi Lestijärveä ei siihen enää voikaan laskea.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Lestijärven siirtolaisuus vuosina 1915–1930 oli ainoastaan 1,4 henkeä tuhatta asukasta kohde. Liite 10.

5. Amerikansiirtolaisten rakenne Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn rippikirja-aineiston perusteella

Seuraavassa tarkastelen amerikansiirtolaisten sosiaalista rakennetta Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin rippikirjojen avulla. Koska työekonomisesti ei ole mahdollista käydä kaikkien tarkastelun alla olevien kuntien rippikirjoja läpi, olen päättänyt kolmen kunnan otokseen. Kunnat on valittu siten, että ne edustaisivat Keski-Pohjanmaata mahdollisimman kattavasti. Lähtökohtana on ollut, että kunnat ovat Keski-Pohjanmaan eri osista. Otokseen on mahdutettu kahden kunnan lisäksi yksi kaupunki, Uusikaarlepyy. Uudenkaarlepyyn kaupunki poikkeaa Toholammista ja Lestijärvestä myös äidinkieleltään, sillä suurin osa Uudenkaarlepyyn kaupungin asukkaista puhuu ruotsia.

Rippikirjamateriaalin perusteella tarkastelen lähtijöiden sukupuoli- ja ikäjakaumaa, ammatillisuhteiskunnallista rakennetta ja sitä, matkasivatko siirtolaiset yksin vai perheensä kanssa. Rippikirjoista saatuja tuloksia vertaan koko Suomesta koostettuihin tilastoihin.

5.1. Sukupuolijakauma

Suomalainen amerikansiirtolaisuus oli ennen muuta miehiä koskettanut ilmiö. Vielä 1880-luvulla miehet perinteisesti matkustivat Amerikkaan yksin ansaitakseen pienen pesämunan. Vaimon ja lapsensa he saattoivat kutsua luokseen vasta vuosien päästä, tai vaihtoehtoisesti mies palasi takaisin Suomeen.¹⁴⁹ Kuitenkin jo 1890-luvulla naisia alkoi olla lähtijöiden joukossa yhä enemmän.¹⁵⁰ Erityisesti taloudellisesti vaikeina vuosina naisten osuus lähtijöistä nousi tuntuvasti, sillä heidän Yhdysvalloissa harjoittamat kotitalous- ja palvelustyöt eivät olleet yhtä suhdanneherkkiä kuin esimerkiksi miesten tekemät kaivos- ja metsätyöt.¹⁵¹ Miesten huippuvuodet osuivat vastaavasti niihin vuosiin, jolloin Suomen kokonaissiirtolaisuus oli vahvassa kasvussa tai huipussaan.¹⁵² Toisin sanoen aikaan, jolloin Pohjois-Amerikassa elettiin vahvaa suhdannenousua.

¹⁴⁹ Toivonen 1963, 49.

¹⁵⁰ Toivosen mukaan yleissääntönä voidaan 1890-luvulla pitää, että lähtijöistä n. 2/3 oli miehiä. Toivonen 1963, 50.

¹⁵¹ Toivonen 1963, 50.

¹⁵² Kero 1974, 95.

Reino Keron kokoamien lukujen perusteella vuosina 1869–1914 noin 65 % lähtijöistä oli miespuolisia ja naisia noin 35 prosenttia.¹⁵³ Ainoastaan kolmena vuotena naisten osuus ylitti miespuolisten osuuden: 1874, 1894, 1897. Naisten osuus oli suurimmillaan vuonna 1874, jolloin lähtijöistä naisia oli 55,4 %, eli ainostaan hieman yli puolet. Miesten ehdoton huippu oli vuosi 1872, jolloin peräti 95,7 % lähtijöistä oli miespuolisia.¹⁵⁴ Pohjoismaisittain verrattuna Suomen siirtolaisuus oli eniten miesvoittoista. Itä- ja Etelä-Euroopan siirtolaisuuden sukupuolijakauma sitä vastoin oli lähellä suomalaisten lähtijöiden jakaumaa.¹⁵⁵

Mikäli sukupuolijakaumaa tarkastelee läänikohtaisesti, on Keski-Pohjanmaan kannalta oleellisia Oulun ja Vaasan läänit. Vuosina 1900–1914 Vaasan läänistä matkasi 61 900 miestä ja 35 997 naista. Prosentuaalisesti miesten osuus oli peräti 63,2 %.¹⁵⁶ Mikäli tuloksesta laskee erikseen maaseudun ja kaupunkien sukupuolijakaumat, lopputulos on mielenkiintoinen. Maaseuduilta lähteneistä siirtolaisista valtaosa, noin 64 %, oli miehiä, mutta kaupungeista matkaavien joukosta peräti reilu 45 % oli naisia.¹⁵⁷ Oulun läänin luvut ovat vielä enemmän naisvoittoisia. Jopa 55,3 % Oulun läänin kaupungeista siirtolaiseksi lähteneistä oli naisia, kun samaisen läänin maaseudulta lähti vain 38,2 prosentin edestä naisia.¹⁵⁸

Reino Kero on selvittänyt myös jakauman vuosista 1873 ja 1882. Vuonna 1873 Oulun ja Vaasan lääneistä lähteneistä siirtolaisista suurin osa oli miehiä. Oulusta lähteneistä noin 94 % ja Vaasasta lähteneistä noin 96 % oli miehiä. Vuonna 1882 miesten osuus oli pienentynyt, mutta miehet olivat edelleen hallitsevassa osassa lukujen ollessa noin 77 % (Oulu) ja noin 83 % (Vaasa).¹⁵⁹

Yleiskuvana siis on, että 1880-luvulta siirryttäessä kohti nykyaikaa, miesten osuus pienenee naisten osuuden kasvaessa. Kehityksessä on kuitenkin huomattavia alueellisia eroja. Esimerkiksi Pohjanmaalla 1900-luvun alussa siirtolaiseksi lähteminen oli jo osa

¹⁵³ Kero 1974, 91-92.

¹⁵⁴ Suomen vuosittainen sukupuolijakauma v. 1869–1914 ks. Kero 1974, taulukko 12, 91-92.

¹⁵⁵ Kero 1974, 93.

¹⁵⁶ SVT XXVIII 1-11, taulukot IV.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Kaikkiaan Oulun läänistä lähti 40,0 % naisia ja 60,0 % miehiä. Kaupungeista lähti siis myös Oulun läänistä suhteellisesti enemmän naisia kuin maaseudulta. SVT XXVIII 1–11, taulukot IV.

¹⁵⁹ Kero 1974, 97.

normaalia arkea, kun esimerkiksi Savossa vielä totuteltiin ajatukseen kotimaan jättämisestä. Niinpä Pohjanmaalta matkustivat jo 1900-luvulla niin miehet, naiset kuin lapsetkin, kun itäisessä Suomessa vain rohkeimmat uskalsivat tehdä muuttopäätöksen. Siirtolaisuuden yleistyessä myös esimerkiksi Kuopiosta, Mikkelistä ja Hämeestä lähteneiden sukupuolijakautuma tasottui.¹⁶⁰ Samantyyppiseen johtopäätökseen on päätyntä myös Risto Vilmusenaho Siikajokilaakson amerikansiirtolaisuutta koskevassa tutkimuksessaan.¹⁶¹

Siirtolaisuuden alkuvaiheessa ilmiön uutuus hillitsi naisten muuttohaluja. Lähtijöiden sukupuolijakaumaan vaikutti luonnollisesti myös lähtökunnan väestön sukupuolijakauma – onhan vain luonnollista, että miesvoittoisesta kunnasta lähtee enemmän miehiä kuin naisia. Edellisten lisäksi naisten amerikanmatkaamisen suuruuteen vaikutti myös Suomen sisäiset muuttoliikkeet. Suomen sisäisen muuttoliikkeen kantavia voimia olivat nimenomaan naiset, jotka muuttivat maaseudulta kaupunkeihin amerikansiirtolaisuuden kustannuksella ja aiheuttivat täten miesten yliedustuksen amerikansiirtolaisuudessa. Edellinen argumentti pitää paikkansa tietysti vain silloin, mikäli Amerikkaan matkaajat olivat kotoisin suurelta osin maaseudulta, eikä muuttaminen kaupungeista Amerikkaan saavuttanut suurta suosiota. On myös arveltu, että naisten muuttohaluihin ovat vaikuttaneet paikallisyhteisön asenteet, joiden mukaan miesten siirtolaisuutta katsottiin suopeammin kuin naisten. Miesten muuttopäätös nähtiin ikään kuin pakon edessä toimimisena: olihan nimenomaan miehellä velvollisuus elättää perheensä.¹⁶² Naisten oli myös huomattavasti vaikeampi lähteä Amerikkaan taloudellisten seikkojen takia, sillä naisten palkkataso oli miehiä huomattavasti alhaisempi.¹⁶³

Myös siirtolaisten suosiossa ollut kohdealue vaikutti lähtijöiden sukupuolijakaumaan vahvasti. Keron mukaan sellaisilta alueilta, joista lähdettiin pääsääntöisesti Yhdysvaltojen itärannikolle, kuten esimerkiksi New Yorkiin, naisten osuus oli suuri. Itärannikolla oli huomattavasti paremmin töitä naisille esimerkiksi sisäkköinä, tarjoilijoina, keittäjinä ja

¹⁶⁰ Sukupuolijakauman eroista ja kehityksestä lisää ks. Kero 1974, 93-94; 98-99.

¹⁶¹ Vilmuseneho huomattaa myös, että siirtolaisten sukupuolijakauma on riippuvainen luonnollisesti myös lähtöalueen sukupuolijakaumasta. Myös tietyn alueen suosiossa olevat kohdealueet vaikuttivat lähtijöiden sukupuolijakaumaan, sillä kaikilla alueilla ei ollut naisille töitä. Vilmusenaho 2001, 172–175.

¹⁶² Kero 1974, 103.

¹⁶³ Vilmusenahon mukaan vuosina 1910–1914 talon ruuissa ollut siikajokilaaksolainen renki joutui käyttämään 74 % vuosipalkastaan laivalippuun. Piialta samaan kuului vuoden ja kolmen kuukauden palkka. Vilmusenaho 2001, 174.

erilaisina apulaisina.¹⁶⁴ Vastaavasti Yhdysvaltain keskiosiin suuntautuneissa siirtolaisvirroissa naisten osuus oli huomattavasti vaatimattomampi.¹⁶⁵ Toisaalta, mekanismi saattoi toimia myös toisin päin: tietyt alueet työnsivät erityisesti miehiä tai naisia liikkeelle, riippuen alueen työllisyystilanteesta.

Siirtolaisuuden sukupuolirakenteen muodostumiseen vaikuttivat siis useat tekijät. Rippikirja-aineistot tarjoavat mahdollisuuden tarkastella Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden sukupuolirakennetta. Yhteensä Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn seurakuntien rippikirjoista löytyy 1 058 merkintää Amerikkaan matkanneista siirtolaisista. Sukupuolijakauma oli seuraavanlainen.

Taulukko 8. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn amerikansiirtolaisten sukupuolijakauma rippikirjojen perusteella.

Kunta	Miehiä	Naisia	Yhteensä
Lestijärvi	90	56	146
%	61,6	38,4	100,0
Uusikaarlepyy	44	55	99
%	44,4	55,6	100,0
Toholampi	453	360	813
%	55,7	44,3	100,0
Yhteensä	587	471	1 058
%	55,5	44,5	100,0

Lähde: Rippikirjat JYMA 230: 32-36; 269: 125-139; 534: 108-117.

Siirtolaisuus näyttäisi jakaantuneen kaikkien kolmen kunnan yhteenlaskettujen lukujen perusteella varsin tasaisesti: miehiä lähti 587 ja naisia 471. Miesten osuus yhteenlasketusta siirtolaisuudesta on noin 55 % naisten osuuden jäädessä hieman alle puoleen. Suurin prosentuaalinen osuus miehillä on ollut Lestijärvellä, jonka siirtolaisvirta koostui 61,6 prosenttisesti miehistä. Toholammin jakauma näyttäisi menevän hyvin tasan, vaikka

¹⁶⁴ Miesten päämääränä oli useammin Minnesotan, Michiganin ja Utahin osavaltio, kun naisten siirtolaisuus suuntautui New Yorkiin ja Massachusettsiin. Kero 1980, 43.

¹⁶⁵ Kero 1986, 68.

miehet ovatkin enemmistössä. Uudenkaarlepyyn jakauma on kuitenkin edellisistä poikkeava. Uudenkaarlepyyn kaupungista lähteneistä siirtolaisista enemmistö oli naisia.

Kaikki kolme kuntaa sijoittuvat maantieteellisesti silloisen Vaasan läänin alueelle. Onkin hyvä verrata tarkastelun alla olevien kuntien sukupuolijakaumaa koko maasta saatuihin tuloksiin. Kun Suomen virallisen tilaston esittämistä luvuista erottelee sukupuolijakauman vuosilta 1890–1900, eli ajalta, joka osuu yksin rippikirja-aineiston kanssa, tulos on seuraavanlainen.

Taulukko 9. Suomen siirtolaisuuden sukupuolijakauma vuosina 1890–1900.

	Miehiä	%	Naisia	%
1890 [*]	3 300	69,7	1 417	29,9
1891	2 417	66,5	1 217	33,5
1892 ^{**}	1 501	69,6	628	29,1
1893	6 277	68,8	2 840	31,2
1894	637	46,2	743	53,8
1895	2 063	51,3	1 957	48,7
1896	3 078	59,4	2 107	40,6
1897	866	45,2	1 050	54,8
1898	2 001	57,7	1 466	42,3
1899	7 599	62,9	4 476	37,1
1900	6 265	60,3	4 132	39,7
1890-1900	36 004	62,0	22 033	38,0

Lähde: SVT XXVII 1–11, taulukot IV.

* Vuonna 1890 muuttajista 0,4 % on ollut sukupuoleltaan tuntemattomia. He eivät sisälly tässä esitettyihin lukuihin.

** Vuonna 1892 muuttajista 1,3 % on ollut sukupuoleltaan tuntemattomia.

Taulukosta 9 selviää heti, että koko Suomen siirtolaisuus oli selkeästi enemmän miesvoittoista, mitä Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn rippikirjat antavat ymmärtää. Vuodesta 1890 alkaen miehet hallitsevat Suomen siirtolaisvirtaa aina 1900-luvun alkuun. Ainoastaan kahtena vuonna, 1894 ja 1897, naiset ovat enemmistönä lähtijöiden joukossa. Siirtolaismääriltään edelliset vuodet näyttäisivät olleen poikkeuksellisen hiljaisia. Havainto tukee siis väitettä, jonka mukaan naisten suhteellinen

osuus on korostunut erityisesti siirtolaisvirran suvantojen aikana miesten hallitessa vahvaa siirtolaissuhdannetta. Risto Vilmusenaho on laskenut Siikajokilaakson amerikansiirtolaisuuden sukupuolijakauman vuosilta 1891–1900. Hänen lukujensa mukaan Siikajokilaakson siirtolaisista noin 65 % olisi ollut miehiä, eli tulos asettuu varsin lähelle koko maan keskiarvoa (vrt. taulukko 9). Miksi Toholammin, Lestijärven ja Uudenkaarlepyyn kaupungin sukupuolijakauma on kuitenkin hieman poikkeava siten, että miesten osuus ei ole niin hallitseva?

Ensinnäkin Keski-Pohjanmaa oli Suomen mittakaavassa jo 1890-luvulla niin sanottua vanhan siirtolaisuuden aluetta. Alueelta oli matkustettu suuremmissa määrin jo 1880-luvulta lähtien. Kuten aiemmin mainittu, sukupuolijakauma tasoittuu sitä enemmän, mitä kauemmin alueelta on lähdetty ja ilmiö on arkipäiväistynyt. Toiseksi, mukana otoksessa on rannikkokaupunki, jonka siirtolaisuuden rakenne poikkeaa muutenkin sisämaan rakenteesta, kuten jäljempänä ilmenee. Edellä on myös todettu, että kaupungeista matkasi maaseutuun nähden suhteellisesti enemmän naisväkeä. Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisistahan peräti 55,6 % oli naisia.

Lestijärvi sisämaakuntana näyttäisi osuvan jakaumaltaan yksiin koko Suomen keskiarvon kanssa. Lestijärven siirtolaisuus kiihtyi kuitenkin massailmiöksi vasta 1890-luvun kahtena viimeisenä vuotena, joten on mahdollista, että läpi 1890-luvun Lestijärven siirtolaisuus on ollut vielä toistaiseksi varsin miesvoittoista.¹⁶⁶ Mikäli Lestijärvi, Toholampi sekä Uudenkaarlepyyn kaupunki kartallistetaan, näyttäisi siltä, että naisten suhteellinen osuus siirtolaisista nousee lähemmäksi rannikkoa siirryttäessä.¹⁶⁷ Päätelmään on kuitenkin hyvä suhtautua erittäin suurella varauksella, sillä kyseessä on ainoastaan kolme kuntaa. Säännönmukaisuus voi olla siis pelkkä sattuma. Havainto on joka tapauksessa mielenkiintoinen.

Mikäli Keski-Pohjanmaan kuntien siirtolaisten sukupuolijakaumaa haluaa arvioida tarkemmin, on ensin selvitettävä niiden väestön todellinen sukupuolijakauma. Jotta tulos olisi mahdollisimman tarkka, on hyvä tarkastella tilannetta niin tutkimusaikavälin alussa

¹⁶⁶ Lestijärven lähtijämäärät liitteessä 3.

¹⁶⁷ Lestijärven, joka sijaitsee eniten idässä, naispuolisten siirtolaisten osuus oli 38,4 %. Toholammilla luku oli 44,3 % ja Uudessakaarlepyyssä peräti 55,6 %. Taulukko 10.

(v. 1890) ja lopussa (v. 1900). Toholammin, Lestijärven ja Uudenkaarlepyyn sukupuolijakauma vuosina 1890 ja 1900 oli seuraavanlainen.

Taulukko 10. Lestijärven, Uudenkaarlepyyn ja Toholammin väestön sukupuolijakauma vuosina 1890 ja 1900.

Kunta	1890		1900	
	miehiä	naisia	miehiä	naisia
Lestijärvi	442	438	516	474
%	50,2	49,8	52,1	47,9
Uusikaarlepyy	520	577	588	642
%	47,4	52,6	47,8	52,2
Toholampi	1601	1586	1852	1822
%	50,2	49,8	50,4	49,6

Lähde: SVT VI Väestö: 22, taulu VII; SVT VI Väestö 37, taulu VI.

Lestijärven miesten osuus on noussut tutkittavan aikavälin aikana lähes kaksi prosenttiyksikköä. Miesten suhteellinen lisäys väestössä selittää osittain myös sitä, miksi Lestijärven siirtolaisista yli 60 prosenttia oli miehiä. Toisaalta, vaikka miehiä näyttäisi lähteneen Lestijärven alueelta runsaasti, heidän suhteellinen osuutensa kunnan väestöstä kasvaa siitä huolimatta. Uudenkaarlepyyn kohdalla väestön sukupuolijakauma tukee myös siirtolaisten jakaumaa. Uudenkaarlepyyn kaupungin asukkaista yli puolet oli naisia niin vuonna 1890 kuin vuonna 1900. Naisten ja miesten osuus pysyy tuona aikavälinä vakiona, joten vaikuttaisi siltä, että naisten suhteellisen suuri siirtolaisuus ei juurikaan vaikuta kunnan sukupuolijakaumaan. Toholammin väestön sukupuolijakaumassa ei näytä tapahtuvan muutoksia, vaan väkiluku kasvaa tasaisesti.

Reino Kero on osoittanut, että kunnan väestön sukupuolijakauma on suoraan yhteydessä alueen siirtolaisten sukupuolijakaumaan.¹⁶⁸ Mikäli väestön miesten osuus oli alueen keskiarvoa suurempaa, näkyi tämä heti siirtolaisuudessa siten, että siirtolaisvirta oli lähes poikkeuksetta miesten hallitsemaa. Siirtolaisuuden sukupuolijakauma ei kuitenkaan

¹⁶⁸ Kero 1974, 102-103.

korreloi täydellisesti kunnan väestön sukupuolijakauman kanssa, vaan se on vain yksi tekijä muiden joukossa.¹⁶⁹ On varsin mahdotonta sanoa, kuinka paljon eri tekijät vaikuttivat Toholammin, Lestijärven, Uudenkaarlepyyn kaupungin ja Keski-Pohjanmaan alueen siirtolaisuuteen yleensä. Kantaväestön sukupuolijakauma oli varmasti kuitenkin yksi perustekijöistä, joka loi puitteet siirtolaisuuden koostumukselle. Lisäksi sukupuolijakaumaan vaikutti kunnan maantieteellinen sijainti, siirtolaisuuden ”arkipäiväisyys” ja ilmiön uutuus, siirtolaisuuden kohteeksi valittu maa, Suomen sisäinen siirtolaisuus ja kotipitäjän asenneilmasto.

5.2. Ikärakenne

Suomen amerikansiirtolaisuuden sukupuolirakenne osoitti selvästi, että kyseessä oli ennen kaikkea miehiä koskettanut ilmiö. Sukupuolen lisäksi rakennetta on hyvä analysoida myös ikäjakauman kannalta. Aikaisempi siirtolaistutkimus osoittaa, että siirtolaisuus oli erityisesti nuorta väestönosaa koskettava ilmiö.¹⁷⁰ Ikäjakaumasta johtuen Suomen valtiovalta oli erityisen huolissaan kiihtyvistä siirtolaisuudesta, sillä lähtijät olivat pääosin parhaassa työiässä olevia ihmisiä, jotka veivät työpanoksensa pois Suomesta.¹⁷¹ Siirtolaisuuden ikärakenteen kehittymisessä on havaittavissa samansuuntaista kehitystä mitä sukupuolijakumassa tapahtui: mitä myöhemmästä siirtolaisuudesta oli kyse, sen nuoremmaksi lähtevä väestö kävi.¹⁷² Vuonna 1873 siirtolaisten keski-ikä oli vielä hieman alle 27 vuotta, mutta vuonna 1905 keski-ikä oli painunut jo alle 24:n vuoden.¹⁷³ Siirtolaisten ”nuorentuminen” johtui pääasiassa siitä, että siirtolaiseksi haluava vanhempi väestönosa oli pitkälti tehnyt jo muuttopäätöksen ja jäljellä oli enää nuorta väestöä, joka oli tullut siihen ikään, että pystyi muuttamaan maasta omin avuin.

Mikäli suomalaisen siirtolaisuuden ikärakennetta vertaa muihin Pohjoismaihin, osuu se niiden kanssa varsin yksiin. Siirtolaiset olivat iältään nuoria, parhaassa työiässä olevia ja

¹⁶⁹ Esimerkkinä vaikkapa Pori ja Kankaanpää, joiden molempien alueiden väestöstä 50,2 % oli miehiä. Kuitenkin Kankaanpään siirtolaisista miehiä oli 63,1 % kun Porin lähtijät olivat 70,6 prosenttisesti miehiä. Kero 1974, 103.

¹⁷⁰ Esim. Kero 1974, 1986, 1996; Toivonen 1963.

¹⁷¹ Toivosen mukaan vuosikymmenestä toiseen parhaassa työiässä olevia oli siirtolaisvirrasta noin 80-90 prosenttia. Toivonen 1963, 48.

¹⁷² Kero 1996, 106.

¹⁷³ Ibid.

enemmistöltään miespuolisia. Myös muualla Euroopassa on havaittavissa, että siirtolaisuuden arkipäiväistyessä ja yleistyessä, nuorten osuus siirtolaisuudesta kasvoi.¹⁷⁴

Rippikirjojen avulla lähtijöiden iän selvittäminen edellyttää, kuten aiemmin onkin jo mainittu, että kirjan täyttämistä huolehtinut pappi on merkinnyt Amerikkaan matkanneen siirtolaisen lähtövuoden rippikirjan sarakkeeseen. Merkintöjä puuttuu varsin paljon, joten määrittämättömän ikäisiä on otannassa useita. Perinteisesti lähtijöiden ikäjakaumaa on selvitetty passi- ja matkustajaluetteloilla, mutta nekään eivät ole täysin ongelmattomia lähteitä iän selvittämisessä. Esimerkiksi vuoden 1882 lähteneiden keski-ikä on passiluetteloiden perusteella 27,4 vuotta, kun taas matkustajaluettelot ilmoittavat saman vuoden keski-ikäksi 26,8 vuotta. Vuoden 1905 vastaavat luvut ovat 24,1 ja 23,5.¹⁷⁵ Erot lähteissä herättävätkin kysymyksen, voiko passi- ja matkustajaluetteloiden perusteella luotettavasti selvittää lähtijöiden ikäjakaumaa, varsinkin kun osa passiluetteloista on kadonnut. Matkustajaluetteloihin virheitä on saattanut aiheuttaa se, että lippujen hinnat määräytyivät portaittain lähtijän iän mukaan. Kun 1–11 vuotiaat matkustivat laivalla puoleen hintaan ja alle viisivuotiaat ilmaiseksi Yhdysvaltain rautateillä, on vanhemmilla ollut varsin suuri kiusaus ilmoittaa lapsensa ikä todellisuutta pienemmäksi.¹⁷⁶ Passiluetteloissa vääristymää aiheuttaa se, että esimerkiksi lapsi, joka on syntynyt jouluna 1901 ja lähtenyt vanhempiensa mukana jo tammikuussa 1902, on merkitty passiluetteluihin yksivuotiaaksi. Tämä aiheuttaa sen, että passiluetteloista saadut iät ovat todellisuutta hieman korkeampia.¹⁷⁷

Koska rippikirjossa lähtövuosi on ilmoitettu yleisesti ainoastaan vuoden tarkkuudella, on sama ongelma myös rippikirjoista saaduissa ikäjakaumissa. Passiluetteloiden kaltaista todellisen iän peittelyä ei kuitenkaan esiinny, sillä lähtövuosien, puhumattakaan syntymävuosien väärin ilmoittamisesta, ei ole lähtijälle minkäänlaista hyötyä.

Rippikirjoista koostettua ikäjakaumaa voinee pitää siis suhteellisen luotettavana. Ainoan ongelman aiheuttavat ne tapaukset, joiden lähtövuotta ei ole pystytty selvittämään. Tunteuttomana ajankohtana matkanneet on sijoitettu seuraavassa taulukossa

¹⁷⁴ Kero 1996, 106.

¹⁷⁵ Kero 1974, 107.

¹⁷⁶ Passi- ja matkustajaluetteloista koostettuja ikäpyramideja vertailtaessa näyttääkin siltä, että viisivuotiaat on usein ilmoitettu nelivuotiaiksi ja 12- ja 13-vuotiaat 11-vuotiaiksi. Kero 1974, 108.

¹⁷⁷ Vääristymä on kuitenkin varsin pieni tai jopa olematon. Kero 1974, 106-107.

sarakkeeseen ”tuntematon”, sillä on kuitenkin perusteltua olettaa, että he ovat matkustaneet rippikirjan voimassaoloaikana. Täten heitä ei voi jättää huomioimatta kokonaan. Rippikirja-aineiston perusteella lähtijöiden keski-ikä oli Lestijärvellä 22,4, Toholammilla 21,7 ja Uudenkaarlepyyn kaupungissa 25,6 vuotta.¹⁷⁸ Uudenkaarlepyyn lähtijät ovat keskiarvoltaan siis selvästi vanhempia kuin Lestijärven ja Toholammin siirtolaiset. Havainto tukee Suomen virallisesta tilastosta löytyviä ikä-tilastoja, joiden mukaan kaupungeista lähteneet siirtolaiset olivat maaseudun lähtijöitä keskimäärin vanhempia. Kaupungeista lähteneiden siirtolaisten alle 16-vuotiaiden ja yli 25-vuotiaiden ikäryhmät olivat maaseudulta lähteneitä suurempia, kun puolestaan maaseudun lähtijöistä suurempi osuus oli 16–25 vuotiaita.¹⁷⁹ Kaupungeista lähteneistä siirtolaisista suurin osa osui ikäryhmiin 21–25 ja 26–30 vuotta.¹⁸⁰ Maaseudulta matkanneista siirtolaisista isoin osa kuului ikäryhmiin 16–20 ja 21–25 vuotta. Lähes 55 prosenttia maaseudun siirtolaisista kuului edellä mainittuihin ryhmiin. Koska suurin osa Suomen siirtolaisuudesta tuli maaseudulta, ovat edellä mainitut ryhmät suurimpia myös Suomen mittakaavassa.¹⁸¹

Kun tarkastellaan Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisten ikäjakaumaa rippikirja-aineiston perusteella, ovat jakaumat seuraavanlaisia. Koska rippikirja-aineisto mahdollistaa ikäjakauman varsin tarkan analysoinnin, olen jakanut siirtolaiset yhteensä 10 eri ryhmään. Yli 40 vuotias siirtolainen oli varsin harvinainen, joten olen nähnyt tarpeenmukaiseksi tehdä yli 40-vuotiaista yhden oman ryhmän.

¹⁷⁸ Liite 14.

¹⁷⁹ Tilastot ovat vuosilta 1900–1914. Kero 1974, 116-117.

¹⁸⁰ Yli 45 % kaupunkien siirtolaisista kuului yllä mainittuihin ikäryhmiin. Kero 1974, 116.

¹⁸¹ Yhteensä 53,2 % Suomen siirtolaisista osui ikähaarukkaan 16–25 vuotta.

Taulukko 11. Amerikansiirtolaisten ikäjakauma Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn rippikirja-aineiston perusteella.

	Henkeä	%
0–5 vuotiaat	70	6,6
6–10	57	5,4
11–15	56	5,3
16–20	312	29,5
21–25	203	19,2
26–30	125	11,8
31–35	64	6,0
36–40	51	4,8
41–	60	5,7
Tuntematon	60	5,7
Yhteensä	1 058	100,0

Lähde: Taulukko koostettu liitteestä 14.

Suurin yksittäinen ryhmä oli 16–20 vuotiaat, eli lähtijät ovat olleet varsin nuoria. Toiseksi suurin ryhmä oli 21–25 vuotiaat. Jakauma on siis yhtenevä koko Suomen ikäjakauman kanssa. Yhteensä kahteen suurimpaan ryhmään kuului peräti 49 % kaikista lähteneistä siirtolaisista. Alle 16-vuotiaitakin oli prosentuaalisesti yli 17 %. Vastaavasti yli 25-vuotiaita oli lähtijöistä noin kolmannes (34 %). Yhteensä rippikirjoista löytyi tapauksia, joiden ikää ei pystynyt selvittämään, kaikkiaan 60 kappaletta. On perusteltua olettaa, että tuo 6 % selvittämättömistä tapauksista jakautui tasaisesti kaikkiin ikäluokkiin muuttamatta niiden suhdetta.¹⁸² Ehdottomasti suurin osa lähtijöistä kuului ikähaarukkaan 16–25 vuotiaat. Lestijärven siirtolaisista 16–25 vuotiaita oli 39 %, Toholammin 50 % ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisista peräti 52,5 %. Tasaisimmin siirtolaisuus näyttäisi jakaantuneen Lestijärvellä, jossa sielläkin 16–25 vuotiaat hallitsivat ikäpyramidia.

Edellä mainittu säännönmukaisuus, jonka mukaan kaupungista lähteneet siirtolaiset jakautuivat maaseutua enemmän alle 16-vuotiaiden ja yli 25 vuotiaiden ryhmiin ja vastaavasti maaseutujen siirtolaiset olisivat kaupunkilaisia runsaslukuisemmin ryhmässä

¹⁸² Selvittämättömiä tapauksia löytyi Lestijärven rippikirjasta 25, Uudenkaarlepyyn kaupungin rippikirjasta 12 ja Toholammilta 23. Toholammin pappi on selvästikin ollut huolellinen ja perillä kuntansa asioista, sillä lähtövuosi on jäänyt merkitsemättä ainoastaan 2,8 prosentista yhteensä 813:sta tapauksesta.

16–25 vuotiaat, ei näytä pitävän ollenkaan paikkaansa tarkasteltavana olevien kuntien kohdalla. Asia näyttäisi olleen lähes päinvastoin. Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisista peräti 52,5 % oli 16–25 vuotiaita, mikä on suhteellisesti enemmän kun Toholammilla ja Lestijärvellä. Toisaalta kyseessä voi olla puhdas sattuma.

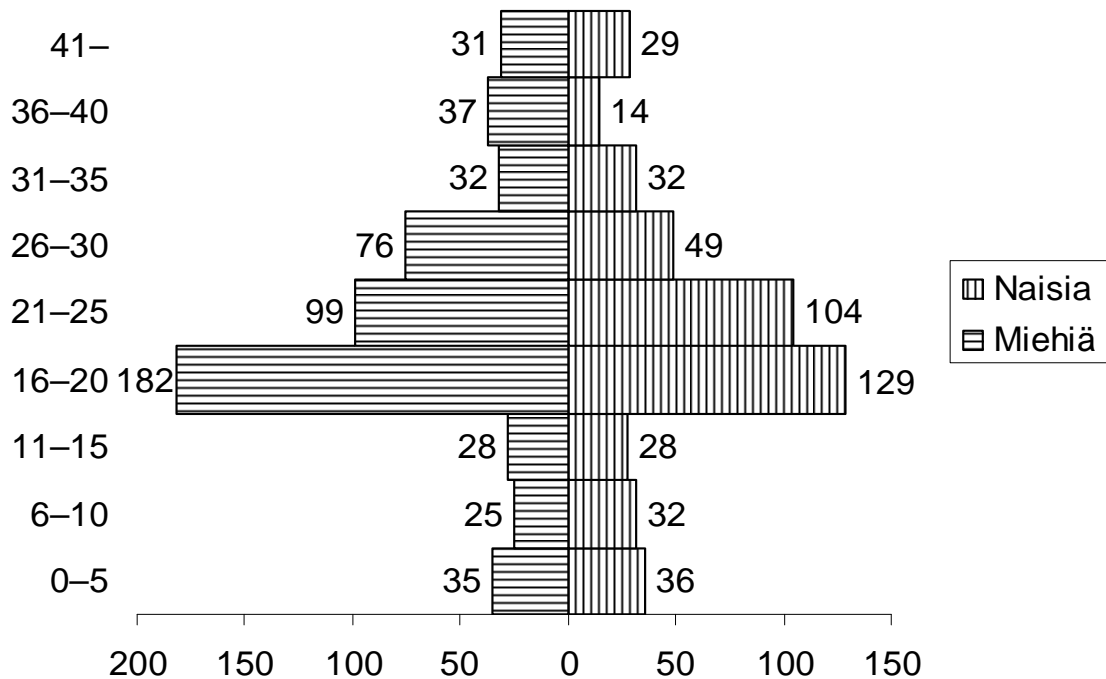
Miksi nuoret muuttivat muuta väestöä enemmän? Nuorta väestönosaa harvoin sitoi kotimaahan omaisuus tai perhe, eikä heidän tunnteensakaan kotimaahan ja -paikkakuntaan ollut vielä muodostunut vahvaksi kuten vanhemmalla väestöllä. Lisäksi nuoret olivat ennakkoluulottomampia tekemään muuttopäätöksen. Heidän mahdollisuutensa menestyä Amerikassa olivat varmasti muita ikäryhmiä huomattavasti paremmat. Myös perintätapa, mikä suosi perinnönjaossa perheen vanhinta poikaa, ajoi nuorta väestönosaa siirtolaisiksi.¹⁸³ Talollisten nuoremmat sisarukset joutuivat usein valitsemaan alenevan säätykierron ja siirtolaisuuden välillä – monesti he valitsivat juuri jälkimmäisen.¹⁸⁴ On myös arvioitu, että 1800- ja 1900-lukujen taitteessa toimeenpannut Venäjän armeijan kutsunnat ajoivat asevelvollisuusiän saavuttaneita valtameren taakse. Toholammin, Lestijärven ja Uudenkaarlepyyn rippikirjoista löytyikin usean lähtijän kohdalta lisämerkintä ”esteettä poissa kutsunnoista” tai muu saman tyylinen ilmaisu. Voimakkaana henkisenä kannustimena on varmasti ollut tietynlaisen fatalismin murtuminen nuorten keskuudessa. He olivat varttuneet amerikasiirtolaisuuden ollessa käynnissä jo hyvän aikaa ja olivat todistaneet paluumuuttajien onnistuneita amerikanmatkoja. He ymmärsivät, että voivat vaikuttaa elämäänsä omilla valinnoillaan.

Lähtijöiden ikärakenteesta on hyvä erottaa myös sukupuolijakauma ja tarkastella, kuinka miehet ja naiset sijoittuivat eri ikäryhmiin. Ikärakenne, jossa on huomioitu sukupuolijakauma, on seuraavanlainen.

¹⁸³ Vanhin poika peri useimmissa tapauksissa tilan tai torpan ja vain kaikkein suurimpia tiloja pilkottiin perillisten kesken. Muut sisarukset saivat vain irtaimistoa tai talon perinnössä saanut lunasti sisaruksensa rahalla. Vilmusenaho 2001, 180. Anneli Mäkelä-Alitalo on kuitenkin kritisoinut näkemystä. Hänen mukaansa perimystapa on vain oletus, joka käytännössä ei lähellekään aina toteutunut. Mäkelä-Alitalon mukaan perinnönjaossa ikää merkittävämpi tekijä oli usein perillisten kyvykyys jatkaa tilanhoitoa. Rasila [et al.] 2003, 215–216.

¹⁸⁴ Vilmusenaho 2001, 180–181.

Kuvio 12. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin ikäpyramidi kirkonkirja-aineiston perusteella.

Lähde: Kuvio koostettu liitteestä 15, johon laskettu kunnittaiset ikäpyramidit. Kuvioihin ei ole merkitty tuntemattomien osuutta.

Sukupuolijakauma näyttäisi olevan varsin tasainen ikäryhmissä 0–5, 6–10, 11–15, 21–25, 31–35 ja yli 41-vuotiaissa. Suurin ero syntyy ryhmässä 16–20-vuotiaat, joka samalla on volyymiltaan ehdottomasti suurin ikäryhmä. Varsin suuri ero sukupuolijakaumassa on myös ikähaarukassa 36–40 ja 26–30. Naisten osuus on kuitenkin hallitseva alle 15-vuotiaiden lähtijöiden keskuudessa. Alle 15-vuotiaat eivät kuitenkaan matkustaneet yksin, vaan olivat sidoksissa vanhempiensa lähtöpäätökseen. Toiseksi suurimmassa lähtijäryhmässä, eli 21–25 vuotiaissa, naiset ovat kuitenkin lähes tasoissa miesten kanssa. Naiset muuttivatkin keskimäärin miehiä nuorempana.¹⁸⁵ Tätä voi osaltaan selittää sillä, että nuorille naisille oli 1900-luvun alun Amerikassa paljon sopivia työpaikkoja (sisäköt, palvelijattaret jne.). Lisäksi naisten aikaiseen lähtöpäätöksen vaikutti varmasti myös se, että mikäli Amerikkaan halusi lähteä, se oli tehtävä ennen perheen perustamista.¹⁸⁶ Miestä perhe ei niin paljoa sitonut, mistä kertookin niin kutsuttujen ”amerikanleskien” paljous

¹⁸⁵ Virallisten tilastojen mukaan alle 16-vuotiaat naiset muodostivat suuremman prosentuaalisen osan naisten siirtolaisuudesta, mitä alle 16-vuotiaat miehet verrattuna koko miesten siirtolaisuuteen. Vuosina 1900–1904 sama pitää paikkansa myös 16–20-vuotiaiden suhteen. Kero 1974, 115.

¹⁸⁶ Vilmusenaho 2001, 182.

maassamme vuosisadan vaihteessa.¹⁸⁷ Myös lähtijöiden keski-iat tukevat väitettä naisten lähtöiän nuoruudesta. Rippikirja-aineiston perusteella laskettujen keski-ikien mukaan naiset olivat miehiä nuorempia. Miesten keski-ikä Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin rippikirjojen mukaan oli 25,4 vuotta, kun naisten keski-ikä oli huomattavasti nuorempi, ainoastaan 21,6 vuotta.¹⁸⁸

Liitteessä 15 on esitetty Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin ikäpyramidit. Lestijärven ikäpyramidin rakenteesta on huomioitavissa, että se on selvästi kallellaan vasemmalle eli miesten puolelle. Naiset ovat varsin hyvin edustettuina aina 20:een ikävuoteen saakka, mutta sen jälkeen Lestijärven siirtolaisuus kääntyy selvästi miesvoittoiseksi.¹⁸⁹ Alle 20-vuotiaita naispuolisia lähtijöitä on Lestijärven rippikirjaan merkitty 27, miehiä 20. Vanhemmissa ikäryhmissä miehet ovat selvässä enemmistössä 53:lla siirtolaisellaan, kun 21-vuotiaita ja vanhempia naisia lähti ainoastaan 21 henkeä. Ehdottomasti suurimmassa ikäryhmässä eli 16–20-vuotiaissa miehet ovat jälleen enemmistönä.

Toholammin ikäpyramidi on Lestijärveä huomattavasti tasapainoisempi. Eri ikäryhmissä miesten osuus vaihtelee 46:n ja 69:n prosentin välillä. Suurimman ikäryhmän (16–20 vuotiaat) sisällä ero on kuitenkin selvä. 16–20-vuotiaista 158 oli miespuolisia, naisten luvun jäädessä 98:aan henkeen.¹⁹⁰ 0–5 ja 6–10-vuotiaista enemmistö oli kuitenkin naispuolisia. Jälleen kerran naisten osuutta nostaa niin sanottu perhesiirtolaisuus, sillä oletettavasti vanhemmat ottavat alaikäiset lapsensa mukaan huolimatta siitä, onko kyseessä poika vai tytär. Naisten osuus yltää yli puoleen myös ikäryhmissä 21–25 (noin 52 %), 31–35 (noin 54 %) ja yli 41-vuotiaissa (noin 53 %). Erot ovat kuitenkin vain muutaman prosenttiyksikön luokkaa.

Uudenkaarlepyyn kaupungin ikäpyramidi poikkeaa selvästi Toholammin ja Lestijärven ikäpyramideista. Uudenkaarlepyyn ikäpyramidi on kallellaan oikealle eli naisten puolelle. Naisia lähtikin Uudestakaarlepyystä peräti kuudesta ikäryhmästä enemmän kuin miehiä.

¹⁸⁷ Amerikanleskistä, eli miehensä Amerikan raitille menettäneistä ks. lisää mm. Jokinen, Heli. ”Eihän semmosille reissuille heikompia astioita vierä”. Amerikanlesket 1900-luvun vaihteen Alahärmässä. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto, 2004.

¹⁸⁸ Myös Keron tulokset tukevat havaintoa. Keron mukaan v. 1882 passilistojen mukaan miesten keski-ikä oli 28,1 vuotta ja naisten 22,9 vuotta. Saman vuoden matkustajaluetteloiden mukaan miesten keski-ikä oli 27,3 ja naisten 23,6 vuotta. Kero 1974, 115.

¹⁸⁹ Lestijärven ikäpyramidi ks. liite 15.

¹⁹⁰ Toholammin ikäpyramidi ks. liite 15.

Suurimpaan ikäyhmään (16–20-vuotiaat) on merkattu kuuluvaksi 19 naista ja 13 miestä. Lähtijöiden ikäpyramidin naisvaltaisuus ei tule suurenakaan yllätyksenä. Olihan Uudenkaarlepyyn kaupungin asukkaista enemmistö naisia. Uudenkaarlepyyn ikäpyramidin analysointia ei kuitenkaan kannata viedä liian pitkälle, sillä useassa ryhmässä lähtijöitä on alle 10. Sattuman osuus saattaa olla jakautumisissa suuri. Jakauma on kuitenkin selvästi naispainotteinen, eikä ole mitään syytä epäillä, etteikö tämä tulos heijastelisi totuudenmukaisesti Uudenkaarlepyyn siirtolaisuuden sukupuolijakaumaa. Pidemmälle meneviä johtopäätöksiä sukupuolen jakaantumisesta eri ikäryhmiin ei kuitenkaan kannata tehdä.

Mikäli edellisistä tuloksista haluaa hahmotella tyypillistä keskipohjalaista siirtolaista, voi päätellä, että mitä todennäköisimmin kyseessä oli varsin nuori, alle 30-vuotias, mutta kuitenkin jo 16 ikävuoden saavuttanut henkilö. Sukupuoleltaan lähtijä oli todennäköisimmin mies, mutta mitä syvemmälle siirtolaisuus oli paikkakunnalla edennyt, oli lähtijöinä yhä runsaammin myös naisia. Jokatapauksessa lähtijät olivat, niin virallisten tilastojen kuin rippikirja-aineiston perusteella, parhaassa työiässä olevia nuorukaisia. Lähtijöiden ikään ja sukupuoleen vaikutti luonnollisesti kotikunnan väestön rakenne. Väestön koostumus asettaa siirtolaisuuden rakenteelle lähtökohdan ja puitteet, jotka lähtökohtaisesti määräävät siirtolaiseksi lähtevien rakenteen. Lisäksi rakenteeseen vaikuttavat myös monet muut tekijät. Osa tekijöistä on koko Suomen siirtolaisuuteen vaikuttaneita muuttujia (esim. maanperimisongelmat, Venäjän armeijan kutsunnat jne.), osa paikallisesti, oman kotikunnan erityispiirteitä (esim. kotikunnan asenneilmasto, maanomistusolot jne.). Siirtolaisten sukupuolijakauma ja ikärakenne noudatteli Keski-Pohjanmaalla varsin yhtenevästi koko Suomen siirtolaisuuden rakennetta. Siirtolaisuuden rakennetta voidaan analysoida kuitenkin myös muilla muuttujilla. Oliko muuttaja naimisissa vai naimaton, oliko hänellä lapsia vai ei ja ennen kaikkea: jätettiinkö vaimot ja lapset kotiin Amerikan matkalle lähdettäessä?

5.3. Yksin vai perheenä?

Siirtolaisuuden voi jakaa yksittäis- ja perhesiirtolaisuuteen.¹⁹¹ Matka saatettiin järjestää siten, että perheen pää matkusti Amerikkaan edeltä ja muu perhe seurasi häntä tietyn ajan, ehkä jopa vuosien kuluttua. Kun koko perhe matkasi yhdessä tai perhe seurasi ensimmäistä lähtijää viiveellä, puhutaan perhesiirtolaisuudesta. Yksittäissiirtolaisesta on kyse silloin, kun lähtijä on täysi-ikäinen ja hän on matkannut yksin jättäen mahdollisen perheensä Suomeen. Yksittäissiirtolaisuus nähtiin moraalisenä ongelmana varsinkin silloin, kun lähtijä jätti taakseen vaimon ja lapset. Ehdotettiinpa jopa, että naineet miehet eivät saisi amerikanpassia elleivät sitoudu ottamaan mukaansa perhettään tai vähintään saa matkallensa puolisonsa suostumusta.¹⁹²

Yksittäissiirtolaiset muodostivat jatkuvasti siirtolaisten enemmistön ja yksin matkaaminen oli erityisesti voimissaan vuosisadan vaihteessa. Perhesiirtolaisuuden kulta-aikaa oli 1880-luku, jolloin lähes viidennes lähtijöistä luettiin perhesiirtolaisiksi (taulukko 12). Reino Kero on koonnut matkustajaluetteloista koko Suomen siirtolaisuuden jakautumisen perhe- ja yksittäissiirtolaisuuden kesken.

Taulukko 12. Perhe ja yksittäissiirtolaisuuden määrät vuosina 1873, 1882 ja 1905.

	1873		1882		1905	
Perhesiirtolaisia	39	7,4 %	332	19,6 %	2 675	16,9 %
Yksittäissiirtolaisia	489	92,6 %	1 334	78,7 %	13 161	83,1 %
Tuntemattomia	-	-	30	1,8 %	-	-
Yhteensä	528		1 696		15 837	

Lähde: Kero 1986, 59.

¹⁹¹ Perhe- ja yksittäissiirtolaisuus ovat vakiintuneita käsitteitä siirtolaisuustutkimuksessa. Ks. esim. Kero 1996; Vilmusenaho 2001.

¹⁹² Kero 1996, 110.

Rippikirjojen perusteella voimme verrata Toholammin, Lestijärven ja Uudenkaarlepyyn perhe- ja yksittäissiirtolaisuuksien osuutta koko valtakunnan tilanteeseen. Rippikirjoista koostettuun materiaaliin on tässä yhteydessä kuitenkin suhtauduttava varauksella. Ennen kaikkea on määriteltävä tarkasti, kenet luetaan perhesiirtolaiseksi. Suurimmassa osassa tapauksia lähtijänä on ollut ainoastaan perheen pää, mies, jonka nimen kohdalle pappi on merkannut lähtövuoden. Nämä tapaukset ovat varsin selkeitä. Perhesiirtolaisten kohdalla ongelmia aiheuttaa se, että joskus on epäselvää ovatko kaikki perheenjäsenet todella matkanneet vai vain osa heistä. Joskus lähtövuosi oli merkattu kollektiivisesti koko perheelle, mutta joissain tapauksissa oli vaikeuksia tulkita, viittaako lähtövuosi vain johonkin tiettyyn perheenjäseneseen, vai onko kyseessä koko perheen muutto. Useimmissa tapauksissa henkilöiden ehtoollismerkinnät kuitenkin paljastivat asian todellisen luonteen.

Perhesiirtolaiseksi olen laskenut ainoastaan ne, jotka ovat matkanneet yhtä aikaa. En ole laskenut siis sellaisia tapauksia, jossa vaimo on yksinään matkannut miehensä luo myöhemmin. Mikäli vaimolla oli lapsi mukanaan, on hänet laskettu perhesiirtolaiseksi. Perhesiirtolaisia olivat siis poikkeuksetta lapset, jotka olivat ikävuosiltaan 0–16-vuotiaita ja naimisissa olevat täysikäiset, jotka ovat matkanneet vaimonsa ja mahdollisten lastensa kanssa. Sitä vastoin sisarusten yhdessä tekemät matkat on laskettu kuuluvan yksittäissiirtolaisuuteen. Määräävänä tekijänä on siis suhde vanhempien matkustamiseen tai kotiin jääntiin. Yksittäissiirtolaisiksi jäävät yli 16-vuotiaat naimattomat henkilöt, sekä naimisissa olevat, jotka ovat jättäneet kotimaahan vaimon sekä lapsensa.

Lestijärven kirkonkirjojen mukaan kunnan 146:sta lähtijästä 49 henkeä oli naimisissa (taulukko 13). Puoliso jäi kotimaahan 30 kertaa. Myös lapsia jäi kotiin 30:ssä tapauksessa. Lapsia jäi kotiin keskimäärin noin 3,5. 19:sta tapauksesta 49:stä vaimo ja lapsi lähtivät matkaajan mukaan. Kun Lestijärven aineistosta laskee yksittäissiirtolaisten ja perhesiirtolaisuuden jakauman, saadaan tulokseksi, että lähtijöistä noin 57 % oli yksin matkaavia.¹⁹³ Tarkalleen ottaen yksittäissiirtolaisia oli 84 kappaletta ja perhesiirtolaisia 42.¹⁹⁴ Tapauksia, joiden kohdalla ei pystytty selvittämään, onko henkilö matkustanut perheensä mukana vai yksin, oli yhteensä 20 kappaletta.¹⁹⁵

¹⁹³ Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin yksittäis- ja perhesiirtolaisuus liitteessä 16.

¹⁹⁴ Liite 16.

¹⁹⁵ Esim. jos tiedossa on, että lähtijä on kyllä naimaton, mutta ei ole tietoa hänen iästään (eli lähtövuosi puuttuu), ei voida varmuudella sanoa, onko hän yli vai alle 16-vuotias. Toisin sanoen häntä ei voida lukea varmuuden perhe- tai yksittäissiirtolaiseksi.

Taulukko 13. Siirtolaisten mukaanotetut ja jätetyt perheenjäsenet rippikirja-aineiston perusteella.

	Lestijärvi	Toholampi	Uudenkaarlepyyn kaupunki
Naimaton	97	573	80
Naimisissa	49	240	19
Puoliso jäi	30	106	13
Ei jäänyt	19	134	6
Lapsia jäi	30	100	11
Ei jäänyt	19	145	8
Jääneitä lapsia	3,5	2,6	3,4

Lähde: Rippikirjat JYMA, 230:32–36; 269:25–139; 534:108–117.

Uudenkaarlepyyn lähtijöistä suurin osa oli yksittäissiirtolaisia. Naimattomia lähtijöistä oli peräti 80 eli noin 80 prosenttia. Ainoastaan 19 lähtijää oli naimisissa. Puoliso jätettiin Suomeen 13:ssa tapauksessa ja lapsiakin peräti 11 kertaa. Jätettyjen lapsien keskimääräinen lukumäärä oli 3,4. Yksittäissiirtolaisuus hallitsi rippikirjamateriaalin perusteella myös Uudenkaarlepyyn siirtolaisuutta. Noin 75 % lähtijöistä teki matkansa yksin. Perheellisiä matkaajia rippikirjoista löytyi ainoastaan 15. 10 tapausta jäi selvittämättömiksi.¹⁹⁶

Toholammin lähtijöistä noin 30 % oli naimisissa (taulukko 13). Puolison jättäneitä rippikirjasta löytyi yhteensä 106 henkeä, kun peräti 134 kertaa puoliso otettiin kuitenkin mukaan. Lapsi jäi kotimaahan peräti sadalla. Enemmistö, eli 145 lähtijää, otti lapsensa kuitenkin mukaan. Kotiin jääneiden lapsien keskimääräinen lukumäärä oli hieman Lestijärveä ja Uudenkaarlepyyn kaupunkia pienempi. Yksittäissiirtolaisuus hallitsi myös Toholammin siirtolaisrakennetta. Noin 62 % rippikirjoista löytyneistä matkaajista oli yksittäissiirtolaisia (511 henkeä), kun 284 lähtijää matkasi perheensä mukana.

Taulukko 14 on koostettu liitteen 16 luvuista. Siitä selviää Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn perhe- ja yksittäissiirtolaisuuden jakaantuminen.

¹⁹⁶ Liite 16.

Taulukko 14. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin perhe- ja yksittäissiirtolaisuus rippikirja-aineiston perusteella.

		henkeä	%	%
Perhesiirtolaisuus	lapset 0–15	181	17,1	32,2
	naimisissa, vaimo/lapsia	160	15,1	
Yksittäissiirtolaisuus	naimattomat 16–	521	49,2	63,2
	naimisissa, ei vaimoa/lapsia	148	14	
	tuntemattomat	48	4,5	4,5
Yhteensä		1058	100,0	100,0

Lähde: Taulukko koostettu liitteestä 16

Toholammin, Lestijärven ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisista noin kolmannes näyttäisi olleen perhesiirtolaisia. Ylivoimaisesti suurimmaksi ryhmäksi nousee yli 16-vuotiaat naimattomat, jotka muodostivat peräti noin 49 % koko siirtolaismäärästä. Jakauma tuntuu luonnolliselta. Lähtijää ei pidätelty perhe eikä hankittu omaisuus. Perhesiirtolaisuuden osuutta sitä vastoin näyttäisi nostavan alle 15-vuotiaiden lasten suuri määrä.

Naimisissa olleiden perheellisten lähtijöiden oli tehtävä valinta. Jättääkö vaimo ja lapset kotiin ja lähteä yksinään, vai matkustaa perheen kanssa. Päätös näyttäisi jakaantuvan varsin tasaisesti. On kuitenkin muistettava, että perhesiirtolaiseksi on laskettu ainoastaan ne, jotka todella tekivät matkan perheensä kanssa. Mikäli mies on matkannut Amerikkaan ennen perhettään, ei häntä ole laskettu perhesiirtolaiseksi, vaikka rippikirjasta selviäisikin, että perhe on seurannut häntä vuoden päästä. Tilanne ”amerikanleskien suhteen” ei ollut siis niin lohduton, mitä taulukko 14 antaa ymmärtää. Jos mies kuitenkin jätti vaimon ja lapsensa, tapahtui se usein avioliiton ensimmäisten vuosien aikana, jolloin lapset olivat vielä pieniä, eikä heistä ollut vaimolle apua elannon hankinnassa.¹⁹⁷ Mikäli perhe matkasi

¹⁹⁷ Amerikanleskien vanhimmista lapsista kaksi kolmasosaa oli alle 10-vuotiaita ja heistä yli puolet alle 5-vuotiaita. Jokinen 2004, 51.

kuitenkin myöhemmin, oli tällaisen ”sirpalemuuton” taustalla usein taloudelliset tekijät. Koko perheelle ei ollut varaa hankkia matkalippuja yhdellä kertaa, tai perheen pään piti mennä ensin hankkimaan lippurahat.¹⁹⁸ Toisaalta, isäntä halusi usein mennä kartoittamaan tilannetta edeltä käsin, jotta perheen muutto onnistuisi mahdollisimman ongelmitta. Yksittäissiirtolaisuuden taustalla saattoi olla myös tilapäismuutto. Usein Amerikkaan tehtiin vain muutaman vuoden mittaisia ”hankintamatkoja” joko tietoisesti tai olosuhteiden pakottamina. Mikäli koko ruokakunta kuitenkin jätti Suomen, oli se varmempi merkki pysyväluonteisesta muutosta.¹⁹⁹

Kun lukuja vertaa koko Suomen tilastoon (taulukko 12) on selvästi huomattavissa, että tarkastelun alla olevista Keski-Pohjanmaan kunnista lähdettiin siirtolaisiksi perheittäin huomattavasti lukuisammin kuin Suomesta keskimäärin. Selitystä tälle voi hakea esimerkiksi siirtolaisten avioitumisprosentista.²⁰⁰ Eniten avioliittoja solmivat Vaasan ja Viipurin siirtolaiset, kun taas muualla Suomessa siirtolaiset olivat useammin naimattomia, eikä heitä siksi näy perhemuuttajien joukossa.²⁰¹ Myös lapsen hankkiminen 1800- ja 1900-luvun vaihteessa edellytti käytännössä avioliittoa. On myös epäiltävä, että rippikirjaan merkitsemättä jäämät siirtolaiset saattoivat olla nimenomaan yksin lähteneitä, sillä yksittäisten ihmisten lähtöä papin oli huomattavasti vaikeampi huomata kuin perheellisten. Perheellisten osuutta lisää myös laskentatapa, jonka mukaan myös lesket lasketaan naimisissa oleviksi, toisin sanoen perheellisiksi. Leskien osuus Toholammin, Lestijärven ja Uudenkaarlepyyn siirtolaisista oli kuitenkin marginaalinen.

Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisista selvästi suurempi osa oli yksittäissiirtolaisia, kun taas Toholammin ja Lestijärven lähtijät tekivät useammin muuttopäätöksen yhdessä perheensä kanssa.²⁰² Reino Kero onkin osoittanut, että yksittäissiirtolaisuus oli suurempaa ruotsinkielisten keskuudessa. Vuonna 1905 ruotsinkielisten siirtolaisista 85,2 % oli yksittäissiirtolaisia, kun sama luku suomenkielisten keskuudessa oli 81,7 %²⁰³. Ero voi

¹⁹⁸ Vilmusenaho 2001, 193.

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ On myös muistettava, että taulukon 11 jakauma yksittäis- ja perhesiirtolaiseksi on tehty hieman eri perusteella, mitä taulukko 12:ssa.

²⁰¹ Vaasan läänin siirtolaisista 26,3 % oli naimisissa, kun esim. Kuopiosta lähteneiden avioitumisprosentti oli ainoastaan 16,4 %. Kero 1974, 125.

²⁰² Uudenkaarlepyyn lähtijöistä noin 75 % oli yksittäissiirtolaisia, kun vastaava luku oli Lestijärvellä 57,5 ja Toholammilla 62,8 %. Liite 16.

²⁰³ Kero 1974, 127.

tosin selittyä myös sillä, että suurin osa ruotsinkielisistä siirtolaisista tuli Vaasan läänin ruotsinkielisistä kunnista, joissa siirtolaisten keski-ikä oli muita alueita suurempi.²⁰⁴

5.4. Lähtijöiden ammatillisyyhteiskunnallinen koostumus

5.4.1. Siirtolaisten sosiaalinen rakenne ja sen kehitys Suomessa

Amerikansiirtolaisuutta on perinteisesti pidetty erityisesti maaseutua koskettaneena ilmiönä. Väite onkin perusteltu, sillä ennen 1920-lukua lähes 90 % Suomesta valtamerentakaisiin maihin lähteneistä oli kotoisin maaseudulta.²⁰⁵ Samaan aikaan Suomi oli vielä selvästi maatalousvaltio, jonka maalaiskuntien asukkaista yli kaksi kolmannesta sai toimeentulonsa maataloudesta.²⁰⁶ Oulun läänissä vastaava luku oli peräti kolme neljänestä.²⁰⁷ Siirtolaisuuteen voimakkaasti vaikuttanut väestönkasvu muutti myös maaseudun yhteiskunnallista koostumusta. 1800-luvun puolen välin jälkeen ryhdyttiin vuokraamaan maata yhä kasvavalle ihmisjoukolle väestöpaineen helpottamiseksi. Tilat olivat usein kuitenkin elinkelvottomia niiden pienuuden vuoksi. Samaan aikaan myös tilattomien ja maattomien määrä kasvoi. Kuinka kapenevat elinmahdollisuudet heijastuivat siirtolaisuuden sosiaaliseen rakenteeseen?

Ennen sosiaalisen rakenteen tarkastelemista on kuitenkin hyvä esitellä muutamia siihen liittyviä ongelmia. Ensinnäkään, eri ammattiteille ja yhteiskuntaryhmille ei ollut mitään yhtenevää nimeämiskäytäntöä 1800- ja 1900-luvun vaihteen Suomessa. Toiseksi, termit saattoivat olla hyvinkin epämääräisiä ja niiden sisältö muuttui vuosikymmenien kuluessa.²⁰⁸ Eri statuksia käytettiin Suomen eri osissa vaihtelevasti ja kasvavan teollistumisen myötä 1800-luvun lopulla termistö kehittyi entistä monimuotoisemmaksi.

²⁰⁴ Myös Uudenkaarlepyyn lähtijöiden keski-ikä oli Lestijärveä suurempi. Uudenkaarlepyyn lähtijöiden keski-ikä oli 25,6 kun se Lestijärvellä oli 25,05 ja Toholammilla 21,7. Liite 14.

²⁰⁵ Kero 1996, 107

²⁰⁶ Anna-Leena Toivosen mukaan Etelä-Pohjanmaan siirtolaisista maataloudesta elantonsa saavia oli vuosilta 1867–92 peräti 91,8 %. Vuoteen 1899 mennessä heidän osuutensa oli noussut peräti 93,1:een prosenttiin. Toivonen 1963, 40.

²⁰⁷ Vilmusenaho 2001, 146.

²⁰⁸ ”Sellaisilla nimityksillä kuin esim. `torppari`, ´mäkitupalainen´, ´itsellinen´, ´maatyoimies´, ´muonatyoimies´, ´loinen´, on useinkin vallan eri merkitys eri osissa maata” Kero 1996, 107.

Esimerkiksi termiä ”työläinen” alettiin käyttää yhä enemmän 1900-luvun loppua kohden. Muiden joukossa monet mäkitupalaiset alkoivat kutsua itseään työläisiksi.²⁰⁹

Suomen virallisen tilaston perusteella on mahdollista selvittää siirtolaisten ammatti ja sosiaalinen tausta vuosilta 1893–1914. Tilastot eivät kuitenkaan tarjoa tässäkin tapauksessa kunnittaisia lukuja, vaan niiden selvittämiseen täytyy käyttää muita lähteitä kuten passiluetteloita tai rippikirjoja. Suomen virallisessa tilastossa lähtijät on jaettu peräti 28:aan eri ammattia tai yhteiskunnallista asemaa ilmoittavaan ryhmään. Näistä kuitenkin ainoastaan vain muutama on kokonaiskuvan selvittämisen kannalta oleellisia.

Taulukko 15. Suomen amerikansiirtolaisuuden ammatillisyyhteiskunnallinen rakenne vuosina 1893–1914.

Status	Henkeä	%
Talollisia	13 433	5,3
Talollisten lapsia	61 422	24,3
Torppareita	6 857	2,7
Torppareiden lapsia	24 634	9,7
Mäkitupalaisväestöä	67 915	26,8
Työväestöä	49 536	19,6
Muita	29 219	11,5
Yhteensä	253 016	100,0

Lähde: Kero 1986, 39.

Vuosina 1893–1914 lähti yli 60 % Suomen siirtolaisista, joten voinee perustellusti sanoa, että kyseessä on varsin hyvä ja luotettava poikkileikkaus siirtolaisten ammattillisesta jakaumasta. Ylivoimaisesti suurimmat ryhmät muodostavat erilaiset mäkitupalaiset ja talollisten lapset (taulukko 15). Mikäli laskee yhteen talolliset ja heidän lapsensa, sekä torpparit ja heidän lapsensa, voidaan kootusti sanoa, että Suomen siirtolaisista valtaosa oli kotoisin erilaisilta maataloilta. Edellämainittujen väestöryhmien yhteenlaskettu osuus on 42 %.

²⁰⁹ Termi työmies tai työläinen onkin helpommin konkretisoitavissa ja selitettävissä Amerikassa kuin esim. mäkitupalainen. Taustalla saattoi olla myös poliittiset perusteet, jolloin mäkitupalainen on katsonut termin ”työläinen” kuvaavan hänen asemaansa paremmin.

Mäkitupalaisten ryhmä oli ammattirakenteeltaan varsin kirjavaa. Pääosa on varmasti saanut päätoimeentulonsa joko maa- tai metsätalouden piiristä. Rannikolla mäkitupalaisiin on saatettu laskea myös sellaisia, jotka saivat toimeentulonsa kalastuksesta tai merenkulusta.²¹⁰

Noin joka viidennes (19,6 %) siirtolaisista on laskettu kuuluvaksi työväestöön. Kero on laskenut työväestöön kuuluvaksi työmiesten lisäksi myös rengit ja piiat. Lisäksi mukana on myös paljon sellaisia, joita aiemmin olisi kutsuttu mäkitupalaisiksi, mutta jotka syystä tai toisesta ovat laskeneet itsensä kuuluvaksi työväestöön.²¹¹ Ryhmään ”muita” on laskettu kuuluvan lähes 30 000 siirtolaista eli yli 10 % koko lähtijämäärästä. Ryhmä koostui erilaisista käsityöammatin harjoittajista, kalastajista, merimiehistä, kauppiaista ja pikkuvirkamiehistä eli periaatteessa niistä lopuista, jotka eivät ole uskottavasti sopineet torppareiden, talollisten, mäkitupalaisten tai työväestön ryhmiin. Työväestön ja ”muiden” ryhmät kasvoivat 1900-luvun mittaan. Vuonna 1893 työväestöön laskettiin kuuluvaksi ainoastaan 2,2 % lähtijöistä, kun vuosisadan vaihteessa heitä oli joka neljäs ja ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä jo joka viides lähtijä. ”Muiden” osuus kasvoi vuosisadan vaihteen 10 %:sta 1920-luvulle asti, jolloin heihin kuului jo joka neljäs lähtijä.²¹²

Siirtolaisten sosiaalinen rakenne muuttuikin ilmiön arkipäiväistyessä, aivan kuten kävi myös sukupuolirakenteen suhteen.²¹³ Alavuutelainen Eemeli Huhtala tokaisikin, että talollisten lapsia meni aluksi eniten, mutta kun ”tikettejä” Amerikasta alettiin lähettää, pääsivät ”kaikki”.²¹⁴ Keron kokoama tilasto²¹⁵ tukee väitettä. Siirtolaisten sosiaalinen rakenne näyttäisi muuttuneen eniten 1870-luvun alusta ensimmäisen maailmansodan alkuun. Alkuvaiheessa muuttajista jopa yli puolet olivat oli talollisia ja heidän lapsiaan. Vielä 1880-luvun alussa heidän osuutensa oli lähes puolet, mutta vuosisadan vaihtuessa 1900-luvuksi, talollisten ja heidän lastensa osuus oli laskenut alle kolmannekseen.²¹⁶

²¹⁰ Kero 1996, 107.

²¹¹ Kero 1986, 41.

²¹² Kero 1996, 108.

²¹³ Toivosen lukujen mukaan vuosisadan vaihteeseen asti yli 9/10 eteläpohjalaisista siirtolaisista oli saanut elinkeinonsa maataloudesta, mutta heidän määränsä väheni jatkuvasti siirtolaiskauden loppua kohden. Vuosina 1929 ja 1930 maatalouden piiristä lähteneitä siirtolaisia oli enää 70,5 % ja 67,0 %. Muutosta Toivonen selittää sisäisellä muuttoliikkeellä ja elinkeinorakenteen painopisteen muuttumisella kasvavan teollisuuden myötä. Toivonen 1963, 40–41.

²¹⁴ Toivonen 1963, 39.

²¹⁵ Ks. Kero 1986, 42.

²¹⁶ Kero 1986, 43.

Torppareiden ja heidän lastensa osuus siirtolaisuudesta pysyi kuitenkin lähes samana aina ensimmäiseen maailmansotaan saakka. Muutosta tapahtui sen sijaan ryhmän sisällä. Kun vielä vuonna 1873 torppareita oli siirtolaisten joukossa enemmän kuin heidän lapsiaan, nousi lasten osuus jatkuvasti siten, että 1880-luvulta lähtien torppareiden lapsia oli lähtijöiden joukossa enemmän kuin heidän vanhempiaan.²¹⁷ Myös talollisväestön kehitys oli samantapainen.²¹⁸ Mäkitupalaisten osuus vuosina 1883–1923 näyttäisi sahanneen siten, että vähimmillään heitä oli ajanjakson lopussa (vuonna 1923, 10,4 %) ja eniten vuonna 1893 (29,0 %).

Mistä muutokset lähtijöiden ammatillisyyhteiskunnallisessa rakenteessa sitten johtuivat? Muutoksen on esitetty johtuvan erityisesti kolmesta eri syystä: matkalippujen hintojen tippumisesta, siirtolaisuuden leviämisestä Oulun ja Vaasan lääneistä myös eteläiseen ja itäiseen Suomeen ja yleisistä muutoksista Suomen väestörakenteessa ajanjaksolla 1870–1914. Osittain siirtolaisten sosiaalisen rakenteen muutokset olivat myös näennäisiä, ammattinimikkeiden ja statusten merkitysten muuttumisesta johtuvia heilahteluita.²¹⁹

1870- ja 1880-lukujen vaihteessa matkalippujen hinnat olivat vielä varsin korkeita.²²⁰ Niin sanotut prepaid-liputkaan²²¹ eivät vielä 1870- ja 1880-luvulla olleet yleistyneet. Rahan lainaaminenkin matkalippua varten oli tuohon aikaan vaikeaa, sillä ei ollut mitään takeita, että lainan pystyisi maksamaan takaisin. ”Amerikanpiletin” pystyikin hankkimaan pääasiassa ainoastaan talolliset ja heidän lapsensa, sekä hyvin menestyneet torpparit. Torppareiden lapsilla, palvelusväellä ja mäkitupalaisilla sen sijaan oli ani harvoin varaa matkalippuun ilman ulkopuolista tukea.²²² Siirtolaisuuden leviäminen Oulun ja Vaasan lääneistä toi myös muutoksia siirtolaisten sosiaaliseen rakenteeseen. Oulun ja Vaasan lääneissä oli keskiarvallisesti muuta Suomea enemmän pieniä itsenäisiä tiloja. Niinpä onkin luonnollista, että puolet 1870- ja 1880-luvun siirtolaisista oli kotosin Pohjanmaan

²¹⁷ Esim. vuonna 1913 torppareiden osuus siirtolaisista oli ainoastaan 1,6 %, kun heidän lapsiaan oli peräti 9,2 % kaikista matkaajista. 1920-luvulla torpparit häviävät tilastoista käytännössä katsoen kokonaan torpparilaitoksen purkamisen johdosta.

²¹⁸ Kero 1986, 42–45.

²¹⁹ Kero 1974, 86.

²²⁰ Vuonna 1873 sanotaan Amerikkaan päässeen noin 270:lla silloisella markalla. Vuonna 1894 Allan-linja kuljetti siirtolaisen Hangosta Quebeciin 130 markalla. Vastaavasti vuonna 1892 Cunard-linjan laivalla matka Hangosta New Yorkiin maksoi 140 markkaa. Kero 1974, 172.

²²¹ Amerikassa hankittu ja Suomeen lähetetty, ennaltamaksettu lippu. Prepaid-lippuja lähetettiin Suomeen yhä useammin. 1880-luvun loppuun mennessä siitä oli tullut jo yleinen käytäntö. Onnistuneen amerikanmatkan tehneet paluumuuttajat auttoivat myös uusia lähtijöitä taloudellisesti. Samalla heidän onnistuneet matkansa rohkaisi paikkakuntalaisia lainaamaan lähtijöille rahaa helpommin. Kero 1974, 86.

²²² Kero 1974, 86.

maatiloilta. Siirtolaisuuden levitessä eteläiseen ja itäiseen Suomeen, siirtolaisten joukkoon alkoi liittyä yhä kasvavassa määrin torppareita, mäkitupalaisia ja kaupunkien työläisiä.²²³

5.4.2. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn siirtolaisten sosioekonominen rakenne rippikirja-aineiston perusteella

Rippikirja-aineiston perusteella on mahdollista analysoida Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisten sosiaalista rakennetta varsin tarkasti. Olenkin päättänyt jaotellaan siirtolaiset eri ammatillisyyhteiskunnallisiin ryhmiin hieman eri tavalla, mitä Kero. Tämä on ollut mahdollista siksi, että kolmen kunnan rippikirja-aineisto on käsiteltävyydeltään huomattavasti parempi, kuin koko Suomen kattava materiaali. Noin tuhannen ihmisen otos mahdollistaa merkittävästi yksityiskohtaisemman tarkastelun.

Olen jakanut rippikirjoista löytyneet siirtolaiset kahdella eri tavalla. Ensimmäisen jaottelun olen tehnyt lähtijän ruokakunnan isännän perusteella. Toisin sanoen talollisen lapset on laskettu talollisiksi, torppareiden lapset torppareiksi, talollisen vävyt ja pojan pojat talolliseksi jne. Vaimot on laskettu miehensä statuksen mukaan. Tämä mahdollistaa sen, että siirtolaisten koostumuksesta on helpompi muodostaa käsitettävä kokonaiskuva. Jaottelu ei siis kerro suoraan lähtijöiden ammattia, vaan heidän sosiaalisen taustansa. Olen myös tehnyt jaottelun, jossa ryhmien lapset on eroteltu omiksi ryhmikseen. Näin päästään käsiksi siihen, kuinka suuri osa edellisen jaon perusteella tehdystä jakaumasta on talollisten, torppareiden ja muiden ryhmien perillisiä. Leskien asema on määritelty hänen kuolleen puolisonsa mukaan, mikäli hänen uutta statustaan ei ole ”päivitetty” rippikirjaan . Ryhmät on määritelty liitteeseen 17.

Tarkastellaan ensin Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin yhteenlaskettua ammatillisyyhteiskunnallista jakaumaa. Määrittävänä tekijänä on perheen pään status, jonka mukaan myös vaimojen, lapsien ja ruokakunnassa asuvien lähisukulaisten status on määrätynyt. Taulukosta 16 selviää henkilöiden määrällinen ja prosentuaalinen jakautuminen eri ryhmiin.

²²³ Kero 1974, 86–87.

Taulukko 16. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin yhteiskunnallisammattillinen jakauma rippikirja-aineiston perusteella.

	HENKEÄ	%
talollinen	366	34,6
itsellinen	355	33,6
työmies	36	3,4
vuokraviljelijä	57	5,4
kiinteä palvelusväki	66	6,2
virkamies	7	0,7
ammattimies	37	3,5
irtolainen	73	6,9
tuntematon	61	5,8
yhteensä	1 058	100,0

Lähde: Taulukko koostettu liitteestä 18.

Ylivoimaisesti kahdeksi suurimmaksi ryhmäksi nousee talollisten ja itsellisten ryhmä. Talollisten suuri määrä ei ole yllätys mikäli lukua vertaa koko Suomen jakaumaan (taulukko 15). Talolliset ovat helposti määriteltävä ryhmä, eikä määrittelyn suhteen ole eroavaisuuksia eri osissa Suomea. Talollisten määrä näyttäisi asettuvan Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin rippikirjoista saatujen tietojen perusteella varsin lähelle koko Suomen keskiarvoa. Karkeasti ottaen talollisia lähtijöitä, niin edellä mainituista kunnista kuin koko Suomestakin, oli noin kolmannes. Talollisten suureen osuuteen voi hakea syytä esimerkiksi maanomistusoloista. Vuonna 1901 Vaasan läänin maanviljelijöiden ruokakunnista oli maata omistavia 42,4 % ja Oulun läänissä peräti 46,1 %. Koko Suomen keskiarvo oli huomattavasti alhaisempi, ainoastaan 32,5 %.²²⁴ Oulun ja Vaasan lääneissä maanomistajien lukumäärä kasvoi koko 1800-luvun ajan muuta Suomea nopeammin.²²⁵

Uusia tiloja muodostettiin pääosin halkomalla entisiä tiloja. Uudistiloja muodostettiin harvemmin. Menettelytapa johti usein siihen, että muodostetut tilat eivät olleet enää

²²⁴ Maata vuokraavia maanviljelijöitä oli Vaasan läänissä 14,7 % ja Oulussa 11,5 %. Loput prosenttien kymmenykset koostuivat kruununtilan haltijoista. Gebhard 1913, 92.

²²⁵ Toivonen 1963, 84.

elinkelpoisia.²²⁶ Moni talollinen kaipasikin kipeästi lisäänsiomahdollisuuksia. Matka Amerikkaan tarjosi usealle talolliselle ratkaisun ongelmaan.²²⁷ Tilojen pienuus aiheutti ongelmia myös perinnönjaon yhteydessä. Jo ennestään pienestä talosta ei ollut jakaa osia perillisille, vaan talonperimysjärjestyksessä etuoikeus oli vanhimmalla pojalla. Toivonen sanookin, että ”Yksiperimysjärjestelmän johdosta vähäisen perintöosan saaneet perilliset lähtivät ansaitsemaan lisärahaa kyetäkseen hekin joskus oman konnun hankintaan.”²²⁸ Toivonen epäilee, että myös langenneet syytingit²²⁹ ajoivat talollisten perillisiä siirtolaisiksi.²³⁰ Talollisten perillisiä omana siirtolaisryhmään tarkastellaan yksityiskohtaisesti myöhemmin.

Esiin nousee myös itsellisten ryhmä, joka on sulautettu taulukossa 15 todennäköisesti lähinnä mäkitupalaisten ryhmään. Mikäli vertailua haluaa suorittaa itsellisten ja mäkitupalaisten suhteen taulukoiden 15 ja 16 välillä, on se tehtävä mitä suurimmalla varauksella. Taulukon 16 itsellisiin on laskettu myös mäkitupalaiset. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisista noin kolmannes näyttäisi olleen erilaisia itsellisiä. Itsellisten määrä on kuitenkin todennäköisesti todellisuutta suurempi, sillä monessa tapauksessa amerikkaanlähtijä on merkitty kirkonkirjaan itselliseksi.²³¹ Tällainen käytäntö näyttäisi olleen käytössä erityisesti Toholammilla, jonka amerikansiirtolaisista peräti 41,9 % oli itsellisiä.²³²

Maaseudun itsellisillä ja mäkitupalaisilla ei ollut yleensä mainittavaa viljelysmaata käytössään. He olivat varsin suuri ryhmä – vuonna 1901 jopa runsas puolet maanomistajien lukumäärään verrattuna oli Suomessa mäkitupalaisia. Verrattuna torppareiden määrään heitä oli noin 1,35 –kertainen määrä.²³³ Toholammin maanviljelystyöväestä peräti 27,9 %:lla ei ollut omaa maanviljelystä.²³⁴ Pietarsaaren kihlakunnan, johon siis Toholampikin kuului, samainen luku oli 11,7 %. Vaasan läänin

²²⁶ Toisin sanoen ne eivät enää tarjonneet ruokakunnalle riittävää toimeentuloa. Ongelma kumuloitui perheen lasten kasvaessa.

²²⁷ Toivonen, 85.

²²⁸ Toivonen, 86.

²²⁹ Syytinki- eli eläkemaksut, joita uusi talollinen joutui maksamaan väistyville vanhemilleen, jossain tapauksessa jopa myös muille sukulaisille ja alaikäisille sisaruksilleen. Syytinkijärjestelmästä tarkemmin ks. Jutikkala 1958, 320–328.

²³⁰ Toivonen 1963, 86.

²³¹ Anna-Leena Toivosen mukaan Amerikkaan menneet mäkitupalaiset papisto laski usein kuuluvaksi loisiin (itsellisiin). Toivonen 1963, 90–91

²³² Liite 18.

²³³ Gebhard 1913, 129.

²³⁴ Ilman maanviljelystä oli yhteensä 128 ruokakuntaa, joka piti sisällään 344 henkeä. Gebhard 1913, taulu 2.

maanviljelysväestöstä keskiarvollisesti 19,0 % oli ilman maanviljelystä. Toholampi asettuu siis selvästi oman kihlakuntansa ja läänin keskiarvon yläpuolelle.²³⁵ Lestijärvellä tilanne ei ollut aivan yhtä paha. Lestijärven maanviljelysväestöstä 18,4 % oli ilman omaa maanviljelystä, eli kuitenkin selvästi enemmän, mitä Pietarsaaren kihlakunnassa keskimäärin.²³⁶ Uudenkaarlepyyn kaupungista ei ole saatavilla edellisiä lukuja. Koska kyseessä on kuitenkin kaupunki, jonka väestön elinkeino muodostui pääosin muusta kuin maanviljelystä, ei maanviljelysväestön koostumuksen voi olettaa juurikaan vaikuttaneen siirtolaisuuden koostumukseen.²³⁷

Onko maanviljelysväestön ja siirtolaisuuden ammatillisyyhteiskunnallisella koostumuksella sitten korrelaatiota? Liitteestä 18 selviää tarkastelun alla olevien kuntien ammatillisyyhteiskunnalliset jakaumat. Toholammin siirtolaisuudesta näyttäisi vastaavan käytännössä kokonaan itsellisten ja talollisten ryhmät. Näistä kahdesta ryhmästä lähti peräti 79,3 % kaikista Toholammin siirtolaisista. Isoimmaksi ryhmäksi nousee itselliset, jotka kattavat lähes 42 % lähteneiden määrästä.

Lestijärven tilanne poikkeaa Toholammesta selvästi. Lestijärven ylivoimaisesti suurimman ryhmän muodostavat talolliset, joita Lestijärven siirtolaisista on peräti 42,5 prosenttia. Itsellisiä, jotka muodostavat toiseksi suurimman ryhmän, on ainoastaan 9,6 %. Miten Lestijärven ja Toholammin itsellisten määrän eroa voi selittää? Huomio kiinnittyy Lestijärven tuntemattomiksi jääneisiin siirtolaisiin. Lestijärven rippikirjasta löytyi kymmenittäin statukseltaan tuntemattomiksi jääneitä siirtolaisia.²³⁸ Heidät on kyllä merkitty lähteneiksi, mutta mitään ammattia tai yhteiskunnallista asemaa ei heille oltu merkitty. On perusteltua olettaa, että suurin osa näistä tuntemattomiksi jääneistä oli nimenomaan itsellisiä ja mäkitupalaisia, jotka elättivät itsensä sekalaisilla töillä ilman vakituista elinkeinoa. Havaintoa voi perustella myös sillä, että suurin osa tuntemattomiksi jääneistä oli listattu nimenomaan rippikirjan loppuun. Kyse voisi olla myös irtolaisista, mutta on syytä epäillä, että irtolaisella on ollut vain ääni harvoin varaa matkustaa Amerikkaan.

²³⁵ Gebhard 1913, taulu 2.

²³⁶ Ibid.

²³⁷ Rippikirja-aineiston perusteella Uudestakaarlepyystä ei lähtenyt ainuttakaan talollista, itsellistä tai vuokratilajelijää. Liite 18.

²³⁸ Peräti 41 siirtolaista on jäänyt tuntemattomaksi. Lukumäärä on miltei kolmannes Lestijärven rippikirjasta löytyvien siirtolaisten määrästä. Tarkalleen ottaen 28,1 %.

Vuokraviljelijöiden määrä Toholammilla ja Lestijärvellä eroaa selvästi koko Suomen jakaumasta. Lestijärven siirtolaisista ainoastaan 6,8 % oli vuokraviljelijöitä ja Toholammin lähtijöistä vaan 5,8 %.²³⁹ Lestijärven vuokraviljelijöiden prosentuaaliseen vähyyteen tilastollisesti vaikuttaa tuntemattomien suuri määrä. Mikäli jakaumasta poisluetetaan tuntemattomien ryhmä, saadaan tulokseksi, että erilaisia vuokraviljelijöitä Lestijärven siirtolaisista oli 13,5 %. Määrä on siis varsin yhteneväinen koko Suomen keskiarvon kanssa. Toholammin siirtolaisista ainoastaan 1,1 % oli tuntemattomia, joten heidän määränsä ei käytännössä vaikuta ammatillisyyhteiskunnalliseen jakaumaan mitenkään.²⁴⁰

Uudenkaarlepyyn kaupungin ammatillisyyhteiskunnallinen rakenne poikkeaa Toholammin ja Lestijärven jakaumasta huomattavasti. Havainto ei ole yllättävä, sillä Uudenkaarlepyyn kaupungin elinkeinorakenne poikkeaa Toholammin ja Lestijärven maatalouspitäjistä merkittävästi. Kaupungin elinkeino nojasi kauppaan, kalastukseen ja merenkulkuun, eikä kaupungin sisällä viljelty maata käytännössä katsoen lainkaan, vaan sitä harjoitettiin maalaiskunnan puolella. Elinkeinorakenne heijastuu selvästi myös siirtolaisten ammatilliseen rakenteeseen. Rippikirjasta ei löydy yhtään maanviljelyksestä tai maataloustyöstä elinkeinoaan saavaa amerikasiirtolaista.²⁴¹ Suurimman lähtijäryhmän muodostivat erilaiset työmiehet. Työmiehet ovat rinnastettavissa maaseudun itsellisiin tai mäkitupalaisiin. Heillä ei useinkaan ollut vakituista toimeentuloa, vaan he elättivät itsensä sekalaisilla, yleensä ei erityistä ammattitaitoa vaativilla töillä, kuten ajomiehinä.

Uudenkaarlepyyn työmieheksi on laskettu myös merimiehet, joita lähtijöiden joukossa oli kolmattakymmentä.²⁴² Mikäli merimiesten joukkoa tarkastelee tarkemmin, paljastuu, että varsinaisia merimiehiä oli joukosta ainoastaan neljä. Loput ovat merimiesten puolisoja ja heidän jälkeläisiään. Merimiehet eivät esiinny siirtolaistilastoissa muutenkaan yleisesti, sillä ammattinsa puolesta heidän oli varsin helppo loikata Amerikkaan kesken työkomennuksen siten, että heistä ei jäänyt merkintöjä kotimaan viranomaisten papereihin. Epäilemättä näin on voinut käydä myös Uudessakaarlepyyssä. Perheen pää on matkannut Amerikkaan ennalta käsin ja perhe on seurannut mahdollisesti myöhemmin perässä.

²³⁹ Liite 18

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Talollisia, itsellisiä ja vuokraviljelijöitä ei ollut ainuttakaan henkeä. Liite 18.

²⁴² Perheen pään statuksen mukaan laskettuna merimiehiä lähti Uudenkaarlepyyn kaupungista yhteensä 24. Uudenkaarlepyyn kaupungin rippikirja. JYMA 534; 108–117.

Työmiesten lisäksi toinen merkittävä ryhmä oli kiinteä palvelusväki. Kiinteään palvelusväkeen on laskettu piiat ja rengit, joiden toimenkuva oli kuitenkin hieman erilainen mitä maaseudun palkollisilla. Erityisesti kaupungeissa toimivilla piioilla oli erinomaiset lähtökohdat lähteä Amerikan itärannikolle ja suuriin kaupunkeihin, joissa asui paljon varakkaita perheitä, jotka tarvitsivat sisäkköjä ja muita kotiapulaisia. Lisäksi suurissa kaupungeissa oli paljon hotelleja ja ravintoloita, jotka halusivat keittäjiä, siivoojia, tarjoilijoita jne.²⁴³ Uudenkaarlepyyn kaupungin kiinteästä palvelusväestä yli 2/3 olikin naispuolisia.²⁴⁴ Kiinteään palvelusväkeen on laskettu myös oppipojat, sillä heidän suhde isäntäänsä oli varsin samanlainen mitä piioilla ja rengeillä. Erilaisia oppipoikia oli joukossa kuitenkin ainoastaan muutama.

Myös ammattimiesten osuus oli Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisista varsin suuri. Ammattimiehiä siirtolaisista oli noin viidennes, tarkasti ilmoittaen 21,2 %. Erilaisten ammattimiesten kirjo kaupungeissa oli vuosisadan vaihteessa varsin suuri. Uudenkaarlepyyn siirtolaisten ammattimiesten enemmistö oli kuitenkin suutareita.²⁴⁵ Mikäli ryhmästä erotellaan jälleen varsinaiset ammattimiehet ja heidän perillisensä, huomataan taas, että suurimman osan ryhmästä muodostavat itse asiassa heidän perillisensä. Seuraavaksi onkin perusteltua tarkastella Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn ammatillisyyhteiskunnallista jakaumaa siten, että ammattiryhmistä erotellaan jälkeläiset omiksi ryhmikseen.

Liitteessä 19 on laskettu Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn siirtolaisten ammatillinen jakauma samalla ryhmittelyperusteella mitä aiemmassa. Ryhmistä on kuitenkin eroteltu omiksi ryhmikseen lapset. Taulukkoon 16 on koostettu kaikkien kolmen kunnan yhteenlasketut jakaumat. Huomio kiinnittyy ensimmäiseksi lasten suuriin osuuksiin lähtijöiden joukossa. Lapsi terminä on sinänsä hämäävä, sillä tässä tapauksessa kyseessä ei välttämättä ole alaikäinen henkilö. Korrektimpi termi olisikin perillinen.

Talollisten ryhmästä, johon laskettu kuuluvaksi yhteensä 366 siirtolaista, peräti 320 henkeä on itse asiassa talollisten jälkeläisiä. Prosentuaalisesti he kattavat noin 87 % talollisten ryhmästä. Mikäli heidän määränsä suhteutetaan liitteessä 19 esiintyviin kaikkiin ryhmiin,

²⁴³ Kero 1986, 158.

²⁴⁴ Uudenkaarlepyyn kaupungin rippikirja. JYMA 534; 108–117.

²⁴⁵ Suutareiden lisäksi rippikirjasta löytyi myös kelloseppä, kirvesmies ja maalari.

heidän osuutensa on hieman vajaa kolmannes (30,2 %).²⁴⁶ Heidän suurta osuuttaan voi selittää kahden tekijän avulla.

Ensinnäkin heidän osuuttaan nostaa perhesiirtolaisuus, joka kattaa Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisuudesta noin kolmanneksen.²⁴⁷ Talollisen matkatessa Amerikkaan, hän otti alaikäiset lapsensa mukaan. Keskimääräisen lähtijäperheen lapsiluvun ollessa suuri, aiheuttaa perhesiirtolaisuus sen, että lähtijöistä ison osan muodostavat lapset. Toiseksi, jo edellä mainittu perimystraditio työnsi talollisten jo täysi-ikäisiä perillisiä siirtolaiseksi. Jälkimmäinen syy nostaa erityisesti talollisten perillisten osuutta. Esimerkkinä on hyvä käyttää yhtä suurinta Keski-Pohjanmaan lähtijäkuntaa, Toholampea.

Rippikirja-aineiston perusteella Toholammin talollisten ”lasten” keski-ikä on noin 18 vuotta.²⁴⁸ Vanhin lapsen statuksella lähtenyt toholampilainen oli 35 vuotias, nuorin alle yksivuotias. Lasten ikä jakautuu siten, että selvä enemmistö on täyttänyt jo 16-vuotta, eli heitä voi pitää työikäisinä henkilöinä. Alle 16-vuotiaita lapseksi luetuista on ainoastaan noin neljännes. Voikin siis perustellusti esittää, että perhesiirtolaisuuden merkitys talollisten perillisten osuuteen on ollut varsin pieni, kun vastaavasti vallalla ollut perimisjärjestys on vaikuttanut siihen suuresti. On myös muistettava, että todellista talollisväestöä sitoi paikalleen mm. omaisuus, talo, maa ja tavarat. Heidän elintasonsa oli usein myös korkeampi pitäjän muihin väestöryhmiin verrattuna. Näin Amerikka ei houkutellut heitä samalla lailla kuin heidän lapsiaan, jotka varmasti jo nuorena tiesivät, että eivät tule perimään isiensä tiloja.²⁴⁹

²⁴⁶ Liite 19.

²⁴⁷ Vrt. taulukko 12.

²⁴⁸ Toholammin rippikirja, rippikirja. JYMA 269; 125–139. Lapsiksi on laskettu ainoastaan talollisten lapset ja heidän lasten lapsensa.

²⁴⁹ Vähävaraaiset tilat siirtyivät tavan mukaan vanhimmalle pojalle, kun muut saattoivat saada vain irtaimistoa. Vain isommat tilat saatiin jakaa siten, että osia on riittänyt kaikille perillisille. Talollisten perinnöttömiä lapsia ei periaatteessa odottanut Suomessa kuin aleneva säätykierto. Osa ryhtyi torppareiksi ja maatyöläisiksi, osa lähti teollisuuspaikkakuntien tarjoamiin uusiin ammatteihin tai muutti Amerikkaan. Vilmusenaho 2001, 149.

Taulukko 17. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin yhteiskunnallisammattillinen jakauma rippikirja-aineiston perusteella (lapset erikseen).

	HENKEÄ	%
talollinen	44	4,2
talollisen lapsi	320	30,2
itsellinen	217	20,5
itsellisen lapsi	140	13,2
vuokraviljelijä	17	1,6
vuokraviljelijän lapsi	40	3,8
ammattimies	11	1
ammattimiehen lapsi	26	2,5
kiinteä palvelusväki	65	6,1
palvelusväen lapsi	1	0,1
irtolainen	40	3,8
irtolaisen lapsi	33	3,1
virkamies	3	0,3
virkamiehen lapsi	4	0,4
työmies	14	1,3
työmiehen lapsi	22	2,1
tuntematon	61	5,8
yhteensä	1058	100,0

Lähde: Taulukko koostettu liitteestä 19.

Itsellisten keskuudessa lasten osuus ei ole yhtä suuri kuin talollisten ryhmässä. Itsellisten ryhmästä perilliset ovat lukumääräisesti vähemmistönä. Tilanne on siis varsin päinvastainen verrattuna talollisten jakaumaan. Itsellisten lapsia koko itsellisryhmästä on ainoastaan noin 40 % (taulukko 17). Mistä ero toiseen isoon lähtijäryhmään, talollisiin, sitten johtuu? Itsellisillä ei ollut kotimaassa juurikaan kiinteää omaisuutta, mikä olisi sitonut heitä turpeeseen. Heidän oli huomattavasti helpompi tehdä lähtöpäätös kuin talollisten, joilla ainakin periaatteessa oli elannon tuova elinkeino.²⁵⁰ Itsellisten ja mäkitupalaiasten asemaa Toivonen kuvaakin osuvasti sanoessaan, että heillä ”ei kotimaassa ollut paljon menetettävää, mutta sensijaan valtameren takana kaikki voitettavissa.”²⁵¹

²⁵⁰ Toisaalta, itsellisväestön matkan esteenä oli usein kuitenkin varattomuus. Ongelma lieveni ja osittain poistuikin ns. prepaid-lippujen yleistyessä.

²⁵¹ Toivanen 1963, 92.

Myös itsellisten lasten ikäjakauma näyttäisi poikkeavan talollisten lasten ikäjakaumasta. Kun talollisten lapset olivat suurelta osin jo parhaassa työiässä olevia aikuisia, on itsellisten perilliset lapsia sanan oikeassa merkityksessä. Itsellisten lasten keski-ikä rippikirja-aineiston perusteella on 13,7 vuotta, eli he olivat merkittävästi nuorempia kuin talollisten perilliset. Itsellisten perillisistä noin puolet on alle 16-vuotiaita. Heidän keski-ikänsä laskee myös se, että joukossa on ainoastaan yksi 30-vuotta täyttänyt ja alle 16-vuotiaiden keski-ikä on varsin nuori. Noin puolet perillisistä osuu kuitenkin ikähaarukkaan 16–27-vuotta. Lähtijöiden iästä voisi päätellä, että itsellisten lapset jakaantuivat varsin tasaisesti yksittäis- ja perhesiirtolaisuuden kesken.

Torpparien ja muiden vuokraviljelijöiden lasten osuus näyttäisi olevan myös varsin suuri. Toisaalta kyseessä on kohtuullisen pieni ryhmä, joten ryhmän kokonaisvaikutus siirtolaisuuden rakenteeseen on pieni.²⁵² Myös ammattimiesten ja työmiesten ryhmässä lapset ovat enemmistössä. Heidän asemansa on tiettyssä mielessä hyvin samankaltainen talollisten perinnöttömien lasten ja itsellisten kanssa. Heitä ei odottanut perintönä kulkeutuva elinkeino, eikä heitä sitonut Suomen maahan liiemmin omaisuus. Lasten osuus on myös poikkeuksellisen vähäinen kiinteän palvelusväen ryhmässä. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kiinteän palvelusväen ammattiryhmän siirtolaisista löytyi ainoastaan yksi perillinen.²⁵³ Syy moiseen on selvä. Ammatin puolesta omien perillisten hankkiminen ja elättäminen oli vähintäänkin hankalaa ja siihen suhtauduttiin yleensä isäntäväen puolesta erittäin kielteisesti, sillä he olivat vastuussa palvelusväkensä elättämisestä.

²⁵² Torpparit kattoivat Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisita ainoastaan 5,4 %.

²⁵³ Lestijärveltä on rippikirjan mukaan lähtenyt vuonna 1899 renki, jolla on ollut mukanaan neljävuotias tytär. JYMA 230; 32–36.

6. Siirtolaisten maakunta

Millaisen kuvan edellä esitetty antaa Keski-Pohjanmaasta siirtolaisten maakuntana? Vaikka siirtolaisuutta on pidetty erityisesti pohjalaisena ilmiönä, ei asia ole aivan näin yksioikoinen. Keski-Pohjanmaan siirtolaisuus oli varsin voimakasta verrattuna muuhun Suomeen. Kuntia keskenään vertaillessa kävi kuitenkin ilmi, että siirtolaisuuden voimakkuus vaihteli suuresti eri kunnissa. Siirtolaisuus näytti painottuvan erityisesti niin kutsutun siirtolaiskolmion alueelle ja Keski-Pohjanmaan rannikkoalueille. Sitä vastoin sisämaahan päin mentäessä siirtolaisuus yleisesti ottaen pieneni. Erityisen suuria suhteellisen siirtolaisuuden kuntia olivat Uudenkaarlepyyn kaupunki, Toholampi, Evijärvi ja Munsala. Absoluuttisesti eniten siirtolaisia lähti Munsalasta, jonka alueelta vuosina 1893–1914 matkasi Pohjois-Amerikkaan lähes kaksi tuhatta ihmistä.

Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden huippuvuosi koettiin vuonna 1902. Myös koko Suomesta lähti tuona vuonna eniten siirtolaisia. Keski-Pohjanmaan ja Suomen siirtolaisuus olikin varsin samankaltaista. Siirtolaisuus kasvoi yhtä aikaa niin Suomessa kuin Keski-Pohjanmaallakin. Myös siirtolaisuuden laskukaudet osuivat yhteen. Erotuksena muuhun Suomeen on kuitenkin todettava, että Keski-Pohjanmaan siirtolaisuus oli voimakkuudeltaan huomattavasti muuta Suomea suurempaa. Siirtolaisuuden samankaltaisuus johtui hyvin pitkälti siitä, että Keski-Pohjanmaa suurilla siirtolaismäärillään oli vaikuttamassa muun Suomen siirtolaisuuden kehittymiseen.

Niin Suomen kuin Keski-Pohjanmaankin siirtolaisuudelle oli tyypillistä lähtijämäärien suuret vuosittaiset vaihtelut. Siirtolaisuuden voimakkuuteen vaikutti vuodenaikojen vaihtelu sekä lyhyet ja pitkät talouden suhdannevaihtelut. Suhdannevaihteluilla tarkoitetaan erityisesti Yhdysvaltojen taloudessa tapahtuneita nousu- ja laskukausia, joista levisi tieto Suomeen amerikankirjeiden välityksellä. Suomen talouden kehityksellä ei näyttäisi olleen niin suurta vaikutusta suomalaisten siirtolaisuuteen. Mikäli Suomen ja Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden kehitystä vertaa Yhdysvaltojen talouden suhdannevaihteluihin, on niiden väliltä löydettävissä selvä korrelaatio.

Paikallisia syitä Keski-Pohjanmaan suurelle siirtolaisuudelle oli monia. Pohjanmaan perinteiset elinkeinot kuten tervanpoltto ja laivanrakennus kuihtuivat 1800-luvun loppua

kohden. Suuret fregatit ja parkit tarjosivat vielä 1800-luvun lopussa ja seuraavan vuosisadan alussakin kohtuullisen toimeentulon, mutta ainoastaan rannikkokunnille. Elinkeinorakenne kallistui vähittäin nousevan sahateollisuuden puoleen. Maanomistusolot ja erityisesti maanperimyskäytäntö ajoivat keskipohjalaisia siirtolaisiksi. 1800-luvun lopussa kiihtynyt väestönkasvu rasitti jo valmiiksi vaikeuksissa olevaa torpparilaitosta. Tilojen pilkkominen johti monen elinkelpoisen tilan kuolemaan. Varhaisin siirtolaisuustutkimus selitti pohjalaisten suurta siirtolaishalukkuutta mielenlaadulla ja seikkailunhalulla. Merkittävämpiä syitä olivat kuitenkin Keski-Pohjanmaan perinteet toimeentulon perässä matkustamisessa. Ahtaiden aikojen koittaessa pohjalaisella oli varmasti pienempi kynnys matkustaa työn perässä, kuin vaikkapa savolaisella, jolla ei perinteitä työnperässä matkaamisesta ollut.

Alkaneen massasiirtolaisuuden patosi ensimmäinen maailmansota. Maailmansodan aiheuttama kriisi jatkui Suomessa sisällissodan muodossa. Takaisin ”arkeen” Suomessa palattiin vasta 1920-luvun puolella, jolloin siirtolaisuus jälleen elpyi. Maailmansotaa edeltäneisiin siirtolaismääriin ei enää kuitenkaan päästy. Toinen maailmansota katkaisi suomalaisten siirtolaisuuden. Ensimmäisellä maailmansodalla oli vaikutuksensa myös suomalaisten siirtolaisten lähtöpaikkoihin. Keski-Pohjanmaan muodostavat Oulun ja Vaasan läänit menettivät suhteellista osuuttaan siirtolaisten lähtölääneinä ja siirtolaisuus jakaantui tasaisemmin koko Suomea koskevaksi ilmiöksi.

Keski-Pohjanmaan kuntien kielellinen koostumus vaikutti myös siirtolaisuuden voimakkuuteen. Suomenkielisten kuntien lisäksi Keski-Pohjanmaan kunnista 11 oli ruotsinkielisiä ja kaksi kaksikielisiä. Suhteellisesti vertaillen ruotsinkieliset kunnat peittosivat suomenkieliset kunnat niin ennen kuin jälkeen ensimmäisen maailmansodan. Ruotsinkielisten kuntien lähtijöistä lähes kaikki todennäköisesti olivat myös ruotsin kieltä puhuvia, eivätkä vain niistä kunnista kotoisin. Viidestä suhteellisesti suurimmasta siirtolaiskunnasta peräti kaksi (Uudenkaarlepyyn kaupunki ja Munsala) oli ruotsinkielisiä. Kaksikieliset kunnat asettuivat ruotsin- ja suomenkielisten kuntien väliin.

Mikäli siirtolaisuuden voimakkuutta tarkastelee maantieteellisesti, on selvästi huomattavissa, että siirtolaisuus oli keskimäärin voimakkaampaa mitä lähempänä rannikkoa kunta sijaitsi. Ennen ensimmäistä maailmansotaa absoluuttisesti suurin siirtolaismäärä lähti nimenomaan Keski-Pohjanmaan rannikkokunnista. Niin sanotut

välökunnat asettuivat siirtolaismääriltään lähelle rannikkokuntia, mutta sisämaan kunnat jäivät selvästi kahden edellisen ryhmän siirtolaismääristä. Sisämaakuntien siirtolaisuus painottui voimakkaasti etelään Lestijärven, Halsuan ja Perhon kuntien alueelle. Keski-Pohjanmaata laajemmin tarkastellessa, havainto on samansuuntainen. Siirtolaisuus painottuu rannikon ohella selvästi eteläiselle Keski-Pohjanmaalle. Siirtolaisuus näyttäisi painottuvan myös kaupunkeihin, sillä Keski-Pohjanmaan kaupungeista lähti suhteellisesti runsaammin siirtolaisia kuin maaseudun kunnista.

Myös ensimmäisen maailmansodan jälkeiset havainnot ovat samansuuntaisia. Vaikka siirtolaisuuden volyymi pienienkin huomattavasti, sen erityispiirteet ja painotukset pysyivät samankaltaisina. Vuosina 1915–1930 Keski-Pohjanmaan alueelta on edelleen erotettavissa ”siirtolaiskolmio”, vaikkakaan esimerkiksi Lestijärveä ei siihen enää voi laskea kuuluvaksi. Yleinen ilme pysyi lähes samana 1800-luvun lopusta 1930-luvun alkuun: rannikolla ja sen läheisyydessä sijaitsevien kuntien siirtolaisuus oli selvästi sisämaata voimakkaampaa. Lisäksi ruotsinkielisten kuntien suhteellinen siirtolaisuus oli tutkimusaikavälillä jatkuvasti suomenkielisiä kuntia vilkkaampaa. Yleisesti voikin todeta, että siirtolaisuus oli erityisen voimakasta ruotsinkielisellä rannikkoseudulla.

Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin seurakuntien rippikirjoista löytyi yhteensä 1 058 siirtolaista. Kuntien siirtolaisten sukupuolijakauma oli miesvoittoista. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin lähtijöistä noin 55 % oli miehiä. Koko Suomen siirtolaisista miehiä oli selvästi suurempi osa. Keski-Pohjanmaan siirtolaisuus oli 1800-luvun viimeisellä vuosikymmenellä jo varsin tuttu ilmiö, joten sukupuolijakaantuma oli ilmeisesti ehtinyt jo tasaantua. Otoksessa oli mukana myös yksi kaupunki, jonka siirtolaisista on perinteisesti suurempi osa ollut naisia. Näin oli asian laita myös Uudenkaarlepyyn rippikirjan mukaan. Kuntien väestön sukupuolirakenne vaikuttaisi tukevan rippikirjoista saatuja havaintoja. Rippikirja-otos ei anna kuitenkaan mahdollisuutta tarkastella sukupuolijakautuman kehitystä. Sitä selvittäväälle jatkotutkimukselle olisikin tilausta.

Keski-ikältään tarkastelun alla olevien kuntien siirtolaiset osuvat varsin yhteen koko Suomesta saatujen lukujen kanssa. Toholammin siirtolaisten keski-ikä oli 21,7 vuotta ja Lestijärven 22,4. Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisten keski-ikä sitä vastoin oli huomattavasti korkeampi (25,6 vuotta). Havainto tukeekin väitettä, jonka mukaan

kaupungeista lähtevät siirtolaiset olivat keskimääräistä vanhempia. Ehdottomasti suurin ikäryhmä Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn siirtolaisista oli 16–20-vuotiaita: lähtijöistä miltei kolmannes osui tuohon ryhmään. Toiseksi suurin ryhmä (noin 20 % kaikista lähtijöistä) oli 21–25-vuotiaat. Yhteensä kahteen edellä mainittuun ryhmään kuului miltei puolet kaikista lähtijöistä. Suurin osa lähtijöistä oli siis parhaassa työiässä olevia nuorukaisia. Heitä ei sitonut kotimaan hankittu omaisuus tai perhe ja he olivat myös ennakkoluulottomampia jättämään kotimaansa paremman elämän toivossa. Keski-Pohjanmaan nuori ikäluokka oli ehtinyt todistamaan onnistuneita amerikanmatkoja ja he olivat vakuuttuneita, että voisivat omilla valinnoillaan vaikuttaa elämänsä kulkuun.

Mikäli esitetyistä tuloksista haluaa hahmotella tyypillistä keskipohjalaista siirtolaista, oli kyseessä mitä todennäköisimmin varsin nuori, alle kolmekymmentävuotias, mutta kuitenkin jo 16 ikävuoden saavuttanut henkilö. Sukupuoleltaan lähtijä oli todennäköisesti mies, mutta mitä syvemmälle siirtolaisuus oli paikkakunnalla edennyt, oli lähtijöinä yhä runsaammin myös naisia. Joka tapauksessa lähtijät olivat, niin virallisten tilastojen kuin rippikirja-aineiston perusteella, parhaassa työiässä olevia nuorukaisia.

Rippikirja-aineiston perusteella selvitettiin myös se, kuinka siirtolaiset matkansa toteuttivat. Matkasivatko he pääsääntöisesti yksin jättäen perheensä Suomeen, vai matkustiko perhe mukana? Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisista noin kolmannes oli perhesiirtolaisia, jotka matkasivat vaimonsa ja/tai lastensa kanssa. Perhesiirtolaisista yli puolet oli alle 16-vuotiaita lapsia. Kaksi kolmasosaa kuntien siirtolaisista oli niin kutsuttuja yksittäissiirtolaisia. Ehdottomasti suurin ryhmä oli naimattomat, jo 16-vuotta täyttäneet henkilöt. He muodostivat kuntien lähtijöistä noin puolet. Kun Keski-Pohjanmaan kuntien perhe- ja yksittäissiirtolaisuuden jakaumaa vertaa koko Suomen tilanteeseen, on selvästi huomattavissa, että tarkastelun alla olevista kunnista lähdettiin siirtolaisiksi perheittäin huomattavasti lukuisammin kuin Suomesta keskimäärin. Kuntia keskenään vertaillessa selvisi puolestaan, että Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisista selvästi suurempi osa oli yksittäissiirtolaisia, kun taas Lestijärven ja Toholammin lähtijät matkasivat lukuisammin yhdessä perheittensä kanssa.

Siirtolaisten ammatillisyyhteiskunnallisen jakauman tarkasteluun rippikirjat ovat mitä parhain lähde. Ylivoimaisesti suurimmat lähtijäryhmät muodostivat talolliset ja itselliset. Talollisia Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisista oli noin

kolmannes. Kun jakaumaa tarkastelee siten, että perilliset eritellään omiksi ryhmiksiin, saa siirtolaisten rakenteesta huomattavasti tarkemman kuvan. Talollisista suurin osa (lähes 90 %) oli itse asiassa heidän perillisiänsä. He kattoivat tarkastelun alla olevien kuntien siirtolaisista miltei kolmanneksen. Talollisten perillisten suurta osuutta voi selittää parhaiten vallalla olleella perimysjärjestyksellä. Perustelua tukee se, että talollisten lasten keski-ikä oli noin 18 vuotta. Suurin osa talollisten perillisistä matkasi siis yksin paremman toimeentulon toivossa. Itsellisten ryhmästä perillisten osuus oli huomattavasti pienempi. Itsellisillä ei ollut Suomessa paljon menetettävää, sen sijaan valtameren takana kaikki voitettavissa. Muut ammatillisyyhteiskunnalliset ryhmät jäivät tarkastelussa talollis- ja itsellisryhmien varjoon.

Itsellisten ja talollisten jälkeen suurin ryhmä oli kiinteä palvelusväki, johon Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisista on laskettu kuuluvan ainoastaan noin 6 % lähtijöistä. Selvän poikkeuksen muodosti kuitenkin Uudenkaarlepyyn kaupunki, jonka siirtolaisista peräti reilu neljännes kuului kiinteään palvelusväkeen. Uudenkaarlepyyn ammatillisyyhteiskunnallinen jakauma poikkesi myös muilta osin Lestijärven ja Toholammin jakaumasta. Työmiesten ja ammattimiesten osuus kattoi Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisuudesta reilusti yli puolet, kun Lestijärvellä ja Toholammilla edellä mainitut ammattiryhmät olivat lähdes tuntemattomia.

Edellinen selvitys Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuudesta jättää monia avoimia kysymyksiä. Siirtolaisuuden lähtöalueet ja volyyymi on esitelty varsin tarkasti, mutta siirtolaisuuden rakenne kaipaa vielä lisäselvitystä. Keski-Pohjanmaan siirtolaisten rakennetta analysoivalle tutkimukselle olisikin tilausta. Edellä esitetyt piirteet ovat vain pintaraapaisu, eikä niiden perusteella voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä koko Keski-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuuden ammatillisyyhteiskunnallisesta rakenteesta. Rippikirja-aineistoa tulisikin käydä laajemmin ja järjestelmällisemmin läpi siten, että sen avulla voitaisiin luoda luotettava kuva siirtolaisten ammatillisesta ja sosiaalisesta koostumuksesta ja siinä mahdollisesti tapahtuneista muutoksista. Rippikirja-aineistosta saatavaa materiaalia olisi hyvä myös verrata passi- ja matkustajaluetteloista saataviin tietoihin. Tätä kautta rippikirjamateriaalin käyttökelpoisuutta siirtolaistutkimuksen lähteenä voitaisiin luotettavasti arvioida.

LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET

Jyväskylän maakunta-arkisto:

Lestijärven rippikirja 1891–1900, mikrokortit 230: 32–36.

Toholammin rippikirja 1890–1899, mikrokortit 269: 125–139.

Uudenkaarlepyyn kaupungin rippikirja 1890–1900, mikrokortit 534: 108–117.

VIRALLISJULKAISUT

Suomen Tilastollinen Vuosikirja (STV) 1896–1947.

Suomen Virallinen Tilasto (SVT) XXVIII. Siirtolaistilasto: 1–24.

Suomen Virallinen Tilasto VI Väestö: 22, 37.

KIRJALLISUUS

Gebhard 1913: Gebhard, Hannes. Maanviljelysväestö, sen suhde muihin elinkeinoryhmiin ja sen yhteiskunnallinen koostumus Suomen maalaiskunnissa v. 1901. Tilattoman Väestön Alakomitea. Tilastollinen tutkimus yhteiskuntataloudellisista oloista Suomen maalaiskunnissa v. 1901. I Maanviljelysväestö. Helsinki, 1913.

Hautamäki 1981: Hautamäki, Aulis. Etelä-Pohjanmaan amerikansiirtolaisuus 1872–1917. Pro gradu. Jyväskylä, 1981.

Huhtala 1999: Huhtala, Uuno, Kälviän siirtolaiset. Kälviän kotiseutuyhdistys, 1999.

Ilmonen 1919: Ilmonen, S. Amerikan suomalaisten historiaa I. Hancock, Michigan, 1919.

Jokinen 2004: Jokinen, Heli. ”Eihän semmosille reissuille heikompia astioita vierä” Amerikanlesket 1900-luvun vaihteen Alahärmässä. Pro gradu. Jyväskylä, 2004.

Jungner 1990: Jungner, Yngve. Befolkningsrörligheten i Karlebynejden: några huvuddrag och utveclingslinjer från mitten av 1700-talet med år 1920. Kokkola, 1990.

Jutikkala 1958: Jutikkala, Eino. Suomen talonpojan historia. Toinen, uudistettu ja lisätty laitos. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 257. osa. Helsinki, 1958.

Jutikkala 1963: Jutikkala, Eino. Etelä-Pohjanmaa ja siirtolaisuus. Historiallinen aikakausikirja 1963.

Kero 1969: Kero, Reino. Suomen kuvernöörien siirtolaisraportit vuosina 1873–74. Turun historiallinen arkisto XXI. Forssa, 1969.

Kero 1974: Kero, Reino. Migration from Finland to North America in the years between the United States Civil War and the First World War. Vammala, 1974.

Kero 1976: Kero, Reino. Suuren lännen suomalaiset. Helsinki, 1976.

Kero [et al] 1978: Kero, Reino; Kostianen, Auvo; Kuparinen, Eero; Vainio, Esa. Toholammin väestön muuttoliikkeet amerikansiirtolaisuuden alkuvaiheessa (1870–1889). Turun yliopiston julkaisuja. Turku, 1978.

Kero 1980: Kero, Reino. The Finns in North America. Destinations and Composition of Immigrant Societies in North America before World War I. Turku, 1980.

Kero 1996: Kero, Reino. Suureen länteen. Siirtolaisuus Suomesta Pohjois-Amerikkaan. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 1. Turku, 1996.

Korhonen 1999: Korhonen, Rauno. Suomen väestökirjanpidon historiaa. Rovaniemi, 1999.

Kilpi 1917: Kilpi, O. K. Suomen siirtolaisuus ja 19. vuosisadan kansantalous. Taloustieteellisiä tutkimuksia XXII. Helsinki, 1917.

Koivukangas, Olavi. Suomen siirtolaisuuden ja maassamuuton bibliografia. Siirtolaisuusinstituutti. Turku, 1978.

Koskinen 2007: Koskinen, Seppo (toim.) [et al.]. Suomen väestö. Helsinki, 2007.

Lehtinen 2002: Lehtinen, Vilja. ”America Would Lose Its Soul” The Immigration Restriction Debate, 1920–1924. Pro gradu. Helsinki, 2002.

Rasila [et al.] 2003: Rasila, Viljo; Jutikkala, Eino; Mäkelä-Alitalo, Anneli (toim.). Suomen maatalouden historia I. Perinteisen maatalouden aika. Esihistoriasta 1870-luvulle. Helsinki, 2003.

Sariola 1982: Sariola, Sakari. Amerikan kultalaan. Helsinki, 1978.

Siirtolaisuuden ja massamuuton tutkimus. Suomen muuttoliikkeiden pääpiirteet sekä selvitys tutkimustilanteesta ja –tarpeesta. Siirtolaisuusinstituutti. Turku, 1984.

Söderling: Söderling, Ismo. Muuttoliike väestöllisenä ilmiönä. Miksi ihmiset muuttavat?

<http://www.valt.helsinki.fi/sosio/vaesto/pdf/soderling.pdf>

Luettu 17.8.2008.

Toivonen 1955: Toivonen, Anna-Leena. ”Keskipohjalaista siirtolaisuutta Vetelin näkökulmasta”. Kyrönmaa IX: Vanhaa Veteliä. Helsinki, 1955.

Toivonen 1963: Toivonen, Anna-Leena. Etelä-Pohjanmaan valtamerentakainen siirtolaisuus 1867-1930. Historiallisia tutkimuksia 66. Helsinki, 1963.

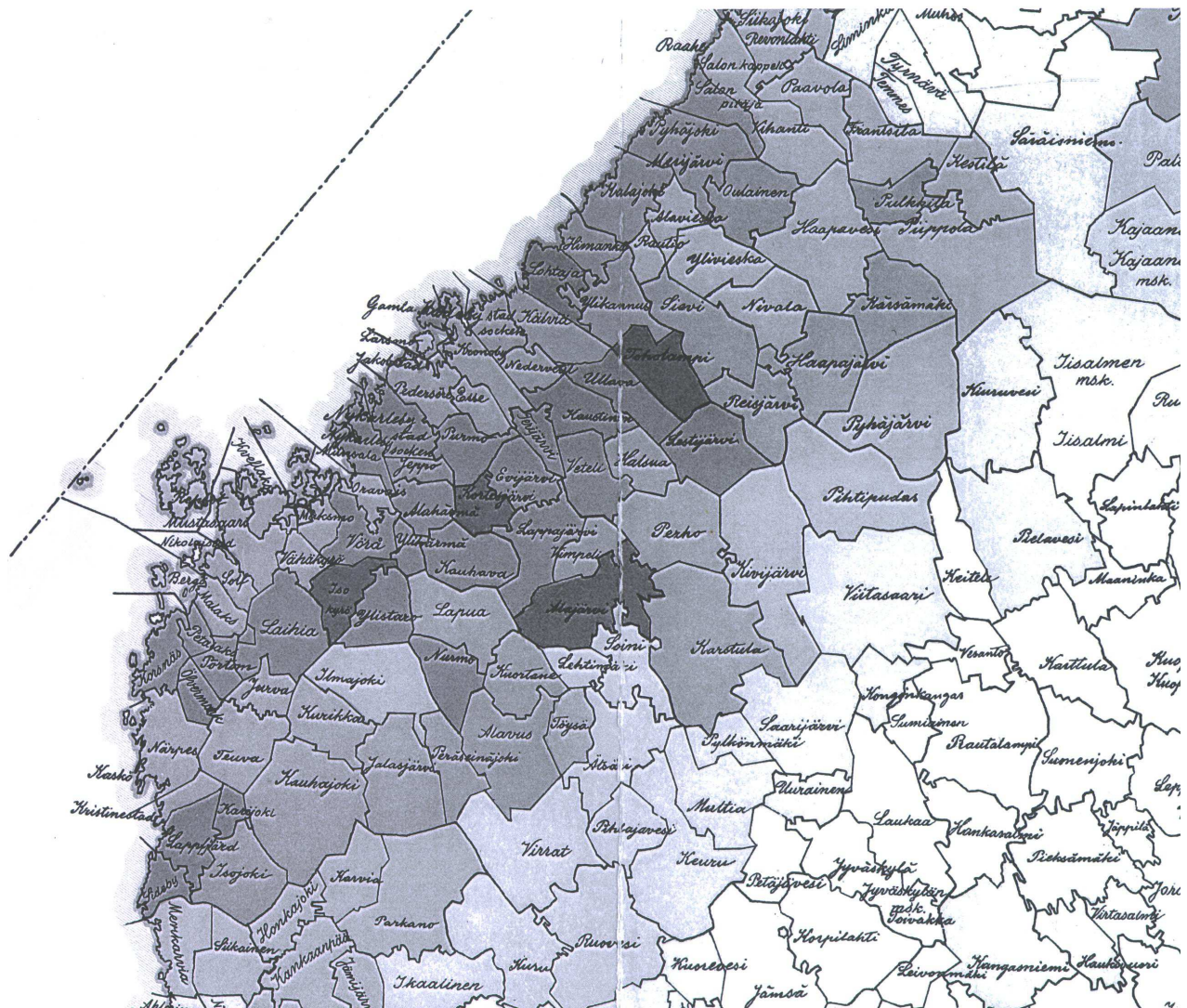
Vilmusenaho 2001: Vilmusenaho, Risto. Siikajokilaakson siirtolaisuus v. 1850–1914: talous ja sosiaalihistoriallinen tutkimus Kestilän, Paavolan, Piippolan, Pulkkilan, Pyhännän, Rantsilan, Revonlahden ja Siikajoen kuntien maastamuutosta. Oulu, 2001.

Virrankoski 1997: Virrankoski, Pentti. Pohjanlahden ja Suomenselän kansaa; kahdeksan vuosisataa Keski-Pohjanmaan historiaa. Kokkola, 1997.

Åkerblom 1972: Åkerblom, Bror. Munsala sockens historia. Vaasa, 1972.

Liite 1. Keski-Pohjanmaan kunnat.

- Alaveteli
- Alavieska
- Evijärvi
- Haapajärvi
- Haapavesi
- Halsua
- Himanka
- Kalajoki
- Kannus
- Kaustinen
- Kokkola
- Kokkolan kaupunki
- Kruunupyö
- Kälviä
- Kärsämäki
- Lestijärvi
- Lohtaja
- Luoto
- Merijärvi
- Munsala
- Nivala
- Oulainen
- Perho
- Pietarsaaren kaupunki
- Pietarsaari
- Purmo
- Pyhäjoki
- Pyhäjärvi
- Rautio
- Reisjärvi
- Sievi
- Teerijärvi
- Toholampi
- Ullava
- Uudenkaarlepyyn kaupunki
- Uusikaarlepyy
- Veteli
- Ylivieska
- Ähtävä

Kartta: SVT XXVIII, 1.

Lite 2. Kesiväkiviluvut 1893–1914.

	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1893–1914
Alaveteli	2151	2160,5	2145,5	2135	2148	2150	2169,5	2197,5	2217	2233,5	2226,5	2232,5	2262,5	2270,5	2280	2298,5	2291,5	2306,5	2327,5	2352	2382	2405	2242,8
Alaveska	2763,5	2780,5	2816	2881,5	2938,5	2977,5	3021,5	3036	3020	3028,5	3052,5	3102	3192	3252	3286,5	3317	3346	3417	3478	3516,5	3561	3587	3153,2
Evijärvi	4175,5	4232	4263	4323	4405	4473	4531,5	4540	4524	4539,5	4563	4611	4664,5	4679	4713	4760	4796,5	4878	4955,5	4998	5051	5115,5	4626,9
Haapajärvi	5045,5	5121,5	5191,5	5252,5	5335,5	5448,5	5570	5667	5698,5	5716	5770,5	5835	5895	5969	6054	6131,5	6207,5	6320,5	6461	6590	6723	6852	5857,1
Haapavesi	5703	5705	5750	5793	5824,5	5878	5895	5932,5	5995,5	6106,5	6238	6293,5	6330,5	6385,5	6456,5	6517	6609,5	6753,5	6883	6989,5	7110	7228,5	6289,9
Halsua	1234	1259	1248,5	1224,5	1220,5	1252	1302,5	1352	1384,5	1409	1425	1440	1447,5	1457	1491	1526,5	1551	1587,5	1627	1640,5	1653,5	1661,5	1427,0
Himanka	2638	2654,5	2687	2720,5	2736	2769,5	2810	2831,5	2866	2910,5	2930	2944	2996,5	3046	3066,5	3080,5	3093	3125,5	3162,5	3204	3257	3285,5	2946,1
Kalajoki	4934	4968	4991	4985,5	4997,5	5042,5	5109	5217	5315,5	5370	5425	5451	5524,5	5658	5775,5	5910	6029,5	6012	6015,5	6145	6275	6395	5524,8
Kannus	3884,5	3929	3967,5	4001,5	4036,5	4098	4154,5	4065	3969	4005	4058,5	4129	4200	4268,5	4346,5	4433,5	4514	4682	4863	4953	5039	5121,5	4305,4
Kaustinen	3100	3163	3210,5	3217	3217	3266,5	3310,5	3374	3426,5	3452,5	3485,5	3494,5	3495,5	3502,5	3541	3572,5	3599,5	3623,5	3628,5	3641,5	3676,5	3742	3442,8
Kokkola	5134	5178,5	5234,5	5269	5291,5	5314	5327,5	5356,5	5400	5425,5	5443	5461,5	5489	5516	5540,5	5582,5	5622	5650	5704,5	5807,5	5910	5948	5482,1
Kokkolan kaupunki	2329	2363,5	2417,5	2446	2453,5	2507	2570,5	2619	2682	2757	2850	2926	3004	3142,5	3286	3405,5	3525	3649	3767,5	3882,5	3992,5	4088,5	3030,2
Kruunupyö	3267,5	3304	3324	3330	3353,5	3373	3384	3422,5	3480,5	3515	3502,5	3488,5	3503	3543	3573,5	3562,5	3550	3548	3565	3589	3572,5	3557	3468,6
Kälviä	3527,5	3548,5	3581,5	3630,5	3666	3684,5	3718	3686	3646,5	3673	3689	3698,5	3725	3765,5	3799,5	3835,5	3886,5	3984	4079,5	4117,5	4148	4170	3784,6
Kärsämäki	2529,5	2563	2621,5	2688	2745	2781,5	2834	2826,5	2762,5	2761,5	2781	2793	2818,5	2865	2907,5	2950,5	2997,5	3101,5	3217	3250,5	3297	3364	2884,4
Lestijärvi	873	891,5	934,5	967,5	977,5	985,5	981,5	986	1002	1010,5	1013,5	1024,5	1045	1068,5	1082	1085,5	1092	1114	1132	1138,5	1151	1167	1032,9
Lohtaja	3237,5	3261,5	3284,5	3305,5	3330	3358,5	3387,5	3402,5	3414,5	3436,5	3448	3472,5	3513	3531,5	3547	3588	3619	3651,5	3700,5	3733,5	3765	3784	3489,6
Luoto	2236	2241,5	2249,5	2255	2259,5	2269	2295	2335,5	2353	2372	2394,5	2373	2365	2386,5	2412,5	2435,5	2455,5	2470,5	2482	2503,5	2525,5	2550,5	2373,7
Merijärvi	1710	1702	1708,5	1724,5	1750,5	1774	1793,5	1820,5	1838,5	1836,5	1832	1843,5	1854,5	1851,5	1852,5	1850,5	1871	1920,5	1954,5	1981,5	2021,5	2055	1843,0
Munsala	5155	5257,5	5316	5336	5335,5	5311,5	5306	5319	5316,5	5333	5366,5	5365	5346,5	5346	5347	5340	5369,5	5459,5	5499,5	5472	5465	5479	5356,4
Nivala	6980	7042	7119	7220	7360	7538,5	7716,5	7818	7849,5	7892,5	7973,5	8036	8121,5	8216,5	8298	8400,5	8567,5	8565	8523	8685	8870,5	9043,5	7992,6
Oulainen	4496	4508	4543,5	4591,5	6015	6106	4833	4801	4702	4710,5	4799,5	4909	5027	5137,5	5239,5	5364	5502,5	5697,5	5877	6039	6207,5	6282,5	5245,0
Perho	1710,5	1730,5	1751,5	1791,5	1845,5	1899,5	1931	1955	2002,5	2047,5	2078	2106,5	2144	2192,5	2234,5	2284	2331,5	2363,5	2396,5	2438,5	2495	2545	2103,4
Pietarsaaren kaupunki	2171	2192	2255,5	2355	2462,5	2564,5	2680	2803	2968,5	3293,5	3669	3977,5	4252,5	4444	4724,5	5197	5740,5	6263,5	6612	6813	6974	7157,5	4162,3
Pietarsaari	6148,5	6189	6218	6238	6262	6343	6388	6431,5	6535	6567	6547	6577,5	6634	6692,5	6772	6855,5	6957	6987	6988	7095	7222,5	7296,5	6633,8
Purmo	2610	2648,5	2688	2702	2722,5	2740	2750	2745	2732	2748,5	2761,5	2778,5	2814	2843,5	2872	2897,5	2916,5	2936,5	2951	2971,5	3003,5	3029	2811,9
Pyhäjoki	4402,5	4444,5	4484,5	4519,5	4526,5	4531,5	4550,5	4475	4393,5	4398,5	4402	4432	4479,5	4509,5	4534	4566	4594,5	4667,5	4755	4822	4868,5	4906,5	4557,4
Pyhäjärvi	5337	5383	5418,5	5470	5501,5	5575,5	5642	5721,5	5743	5743,5	5801	5854	5930,5	5979,5	6016,5	6062	6119	6210,5	6283,5	6354	6437	6527,5	5868,7
Rautio	1311,5	1336	1357	1365,5	1383,5	1407	1405	1382,5	1373	1382,5	1394	1410	1434	1476,5	1519,5	1530,5	1558,5	1617	1659	1692	1725	1746,5	1475,7
Reisjärvi	3036	3078	3149	3240,5	3332	3393	3427,5	3422,5	3416,5	3458,5	3505,5	3537,5	3549	3557	3586	3631	3711	3816	3916,5	4001	4083,5	4171	3546,3
Sievi	4033,5	4082	4148	4214,5	4260,5	4340	4434	4471	4508	4548	4571,5	4617	4687,5	4740,5	4764	4843,5	4976,5	5044,5	5107	5239	5373,5	5509	4659,7
Teerijärvi	3023	3044,5	3081,5	3117,5	3150,5	3175,5	3203	3268	3328,5	3351,5	3371,5	3383,5	3409,5	3436,5	3453	3464,5	3480,5	3512	3545,5	3553	3544,5	3559	3338,9
Toholampi	3222,5	3270	3355	3423	3473,5	3556,5	3631,5	3662	3714	3787	3843	3901,5	3978,5	4021,5	4059,5	4136	4239,5	4364,5	4443,5	4500,5	4578,5	4691,5	3902,4
Ullava	1230,5	1249,5	1263	1266,5	1276,5	1298	1315,5	1340	1353	1349	1352	1339,5	1340,5	1357,5	1364	1368	1372,5	1404,5	1433,5	1452	1459	1464,5	1347,7
Uusikaarlepyy	3593,5	3592	3608	3611	3608,5	3619,5	3625,5	3577,5	3527,5	3527,5	3541	3567	3615	3652	3659,5	3674	3703,5	3721	3742	3773	3807	3847,5	3645,1
Uudenkaarlepyyn kaupunki	1111,5	1107	1087,5	1084,5	1081	1069,5	1064	1144	1225	1212,5	1198	1185,5	1191,5	1199	1199	1213,5	1238,5	1285	1324,5	1316,5	1299,5	1301	1188,1
Veteli	3384,5	3423	3483,5	3540	3587	3629,5	3643,5	3646	3649	3689	3728,5	3788,5	3862	3875	3879	3923,5	3993,5	4136	4260,5	4297	4318,5	4341	3821,7
Ylivieska	5679,5	5770	5887	5985	6073	6188,5	6288	6318,5	6328	6370,5	6464	6605	6722,5	6840	6982,5	7132,5	7288,5	7494	7735	7923,5	8082,5	8235	6745,1
Ähtävä	2500,5	2509,5	2534	2559,5	2583,5	2602	2625	2635,5	2616	2617,5	2643,5	2663	2666	2668,5	2685	2689,5	2681	2682,5	2693	2707	2715	2727,5	2636,6
Yhteensä	131610	132883,5	134374,5	135781	138526,5	140291,5	140625	141604	142277	143586,5	145138,5	146647,5	148531	150343,5	152200,5	154416	156998,5	160022,5	162749,5	165178,5	167641	169938	

Lähde: Suomen tilastollinen vuosikirja 1898–1914, jonka ilmoittamista väkiluvuista on laskettu keskiarvot.

Liite 3. Keski-Pohjanmaan siirtolaisuus 1893–1914.

	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1893–1914	Keskisiirtolaisuus	
Alaveteli	56	5	35	14	10	16	37	25	27	65	30	21	29	20	18	6	40	47	13	16	37	16	583	26,5	
Alavieska	38	6	17	26			59	58	43	36	30	29	54	35	36	13	25	30	11	9	56	10	621	28,2	
Evijärvi	96	18	78	78	14	46	147	85	104	177	60	94	105	92	76	56	82	65	38	83	84	13	1 691	76,9	
Haapajärvi	84	63	82	22	6	19	108	122	117	94	83	47	101	52	52	22	52	42	32	29	35	16	1 280	58,2	
Haapavesi	42	4	19	23	12	13	63	47	83	85	56	34	108	71	70	19	55	55	18	32	27	15	951	43,2	
Halsua	7		8		6	8	19	25	33	48	22	7	34	14	34	5	39	34	14	4	28	9	398	18,1	
Himanka	44	7	18	33	10	6	49	33	38	73	31	54	54	38	35	11	50	59	2	18	44	8	715	32,5	
Kalajoki	80	9	28	62	7	38	123	72	90	114	102	54	89	102	101	24	85	83	31	34	108	27	1 463	66,5	
Kannus	72	6	36	35	18	32	70	34	48	94	54	42	62	97	74	27	86	48	28	35	69	10	1 077	49,0	
Kaustinen	59	12	65	36	22	59	89	71	87	106	37	41	63	71	86	27	82	46	28	27	42	32	1 188	54,0	
Kokkola	97	35	45	55	17	31	87	87	78	92	57	25	38	51	56	4	73	61	28	50	70	11	1 148	52,2	
Kokkolan kaupunki	30	6	7	25	5	9	25	21	32	35	102	33	44	34	60	34	45	34	24	38	53	14	710	32,3	
Kruunupyö	59	5	49	37	8	14	44	60	49	77	69	49	19	25	48	12	55	75	28	30	35	6	853	38,8	
Kälviä	51	14	39	80	26	19	54	40	93	76	37	46	62	53	34	20	57	38	36	30	64	7	976	44,4	
Kärsämäki	42		14	14	14	7	60	71	33	51	38	34	33	38	51	13	32	30	25	19	9	3	631	28,7	
Lestijärvi	32	2	20	3	3	4	48	4	22	37	11	11	11	27	12	2	18	8	2	5	14	3	299	13,6	
Lohtaja	70	18	38	60	11	29	86	52	94	71	63	31	94	81	45	11	76	32	23	33	35	5	1 058	48,1	
Luoto	25	14	6	6	3	2	22	29	36	35	31	9	15	20	39	5	12	28	13	7	18	9	384	17,5	
Merijärvi	21	2	4	6	13		29	28	47	38	24	13	24	37	20	10	24	23	8	7	20	6	404	18,4	
Munsala	118	30	78	65	48	62	166	119	108	142	127	66	77	85	99	17	149	109	75	71	74	33	1 918	87,2	
Nivala	64	9	19	15		1	87	66	53	72	51	72	73	84	67	21	84	50	35	50	36	24	1 033	47,0	
Oulainen	65	2	36	52	18	1	114	112	80	103	70	49	67	70	74	27	53	37	20	30	71	11	1 162	52,8	
Perho	11		9	18	7	13	50	22	31	63	28	11	41	16	51	6	58	70	18	20	36	14	593	27,0	
Pietarsaaren kaupunki	13	6	7	10	4	1	47	26	57	110	149	58	59	45	93	55	158	169	80	79	121	43	1 390	63,2	
Pietarsaari	144	21	41	37	25	37	76	106	131	165	53	55	88	91	87		84	97	45	52	141	47	1 623	73,8	
Purmo	48	13	35	28	10	31	68	51	83	77	45	12	46	78	28	23	65	35	21	17	34	12	860	39,1	
Pyhäjoki	72	4	12	41	24	16	98	61	66	124	84	47	88	58	57	22	58	70	40	21	54	16	1 133	51,5	
Pyhäjärvi	52	4	22	36	6	48	108	92	74	76	72	71	84	88	57	28	60	54	32	47	46	9	1 166	53,0	
Rautio	14		11	2		7	9	26	20	20	23	14	21	55	37	4	21	7	9	4	32	11	347	15,8	
Reisjärvi	29	8	13	27	3	6	62	56	52	80	49	29	41	66	46	16	42	23	13	23	56	21	761	34,6	
Sievi	29	1	13	36	8	12	79	64	107	125	64	39	54	42	36	45	53	53	23	19	46	19	967	44,0	
Teerijärvi	42	23	67	35	25	30	70	50	81	81	33	68	36	51	56	22	38	57	38	40	66		1 009	45,9	
Toholampi	118	25	118	88	49	32	133	68	98	122	52	117	84	108	84	29	77	50	22	50	65	28	1 617	73,5	
Ullava	29	3	13	5	7	15	43	33	26	47	18	14	19	23	35	1	20	32	16	19	20	5	443	20,1	
Uusikaarlepyy	60	16	63	38	9	52	93	79	67	89	28	32	80	61	34	1	82	54	40	39	64	8	1 089	49,5	
Uudenkaarlepyyn kaupunki	22		24	17	5	14	70	17	12	45	67	74	54	23	61	31	33	17	22	8	14	20	650	29,5	
Veteli	59	9	41	94	18	41	102	89	137	114	60	109	110	88	71	19	57	45	27	27	56	6	1 379	62,7	
Ylivieska	35	4	24	21	6	2	94	77	44	70	59	34	53	37	45	16	41	21	26	19	67	14	809	36,8	
Ähtävä	41	4	26	20	9	23	68	25	42	51	22	3											5	356	16,2
Yhteensä	2 070	408	1 280	1 300	486	796	2 856	2 203	2 523	3 180	2 091	1 648	2 214	2 127	2 065	720	2 221	1 888	1 005	1 141	1 947	566	36 735	1 669,8	
Keskisiirtolaisuus	57,5	11,3	35,6	36,1	13,5	22,1	79,3	61,2	70,1	88,3	58,1	45,8	61,5	59,1	57,4	20,0	61,7	52,4	27,9	31,7	54,1	15,7	1 020		

Lähde: Suomen Virallinen Tilasto XXVIII 1–11.

Liite 4. Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden absoluuttinen ja suhteellinen volyymi vuosina 1893–1914.

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Alaveteli	583	26,5	2242,8	11,8
Alavieska	621	28,2	3153,2	9,0
Evijärvi	1691	76,9	4626,9	16,6
Haapajärvi	1280	58,2	5857,1	9,9
Haapavesi	951	43,2	6289,9	6,9
Halsua	398	18,1	1427,0	12,7
Himanka	715	32,5	2946,1	11,0
Kalajoki	1463	66,5	5524,8	12,0
Kannus	1077	49,0	4305,4	11,4
Kaustinen	1188	54,0	3442,8	15,7
Kokkola	1148	52,2	5482,1	9,5
Kokkolan kaupunki	710	32,3	3030,2	10,7
Kruunupyö	853	38,8	3468,6	11,2
Kälviä	976	44,4	3784,6	11,7
Kärsämäki	631	28,7	2884,4	9,9
Lestijärvi	299	13,6	1032,9	13,2
Lohtaja	1058	48,1	3489,6	13,8
Luoto	384	17,5	2373,7	7,4
Merijärvi	404	18,4	1843,0	10,0
Munsala	1918	87,2	5356,4	16,3
Nivala	1033	47,0	7992,6	5,9
Oulainen	1162	52,8	5245,0	10,1
Perho	593	27,0	2103,4	12,8
Pietarsaaren kaupunki	1390	63,2	4162,3	15,2
Pietarsaari	1623	73,8	6633,8	11,1
Purmo	860	39,1	2811,9	13,9
Pyhäjoki	1133	51,5	4557,4	11,3
Pyhäjärvi	1166	53,0	5868,7	9,0
Rautio	347	15,8	1475,7	10,7
Reisjärvi	761	34,6	3546,3	9,8
Sievi	967	44,0	4659,7	9,4
Teerijärvi	1009	45,9	3338,9	13,7
Toholampi	1617	73,5	3902,4	18,8
Ullava	443	20,1	1347,7	14,9
Uusikaarlepyy	1089	49,5	3645,1	13,6
Uudenkaarlepyyn kaupunki	650	29,5	1188,1	24,9
Veteli	1379	62,7	3821,7	16,4
Ylivieska	809	36,8	6745,1	5,5
Ähtävä	356	16,2	2636,6	6,1
Yhteensä	36735	1669,8	148243,8	11,3

Liite 5. Siirtolaisuus Suomesta vuosina 1893–1914.

Vuosi	Siirtolaisia	%o keskiväkivuvusta
1893	9 117	3,7
1894	1 380	0,6
1895	4 020	1,6
1896	5 185	2,0
1897	1 916	0,7
1898	3 467	1,3
1899	12 075	4,5
1900	10 397	3,9
1901	12 561	4,6
1902	23 152	8,4
1903	16 964	6,1
1904	10 952	3,9
1905	17 427	6,1
1906	17 517	6,0
1907	16 296	5,5
1908	5 812	1,9
1909	19 144	6,3
1910	19 007	6,1
1911	9 372	3,0
1912	10 724	3,4
1913	20 057	6,2
1914	6 474	2,0
Yhteensä	253 016	
Keskisiirtolaisuus	11 500,7	

Lähde: Suomen virallinen tilasto XXVIII 16

Liite 6. Keski-Pohjanmaan kunnat kieliryhmittäin vuosina 1893–1914.

Suomenkieliset kunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Alavieska	621	28,2	3153,2	9,0
Evijärvi	1691	76,9	4626,9	16,6
Haapajärvi	1280	58,2	5857,1	9,9
Haapavesi	951	43,2	6289,9	6,9
Halsua	398	18,1	1427,0	12,7
Himanka	715	32,5	2946,1	11,0
Kalajoki	1463	66,5	5524,8	12,0
Kannus	1077	49,0	4305,4	11,4
Kaustinen	1188	54,0	3442,8	15,7
Kälviä	976	44,4	3784,6	11,7
Kärsämäki	631	28,7	2884,4	9,9
Lestijärvi	299	13,6	1032,9	13,2
Lohtaja	1058	48,1	3489,6	13,8
Merijärvi	404	18,4	1843,0	10,0
Nivala	1033	47,0	7992,6	5,9
Oulainen	1162	52,8	5245,0	10,1
Perho	593	27,0	2103,4	12,8
Purmo	860	39,1	2811,9	13,9
Pyhäjoki	1133	51,5	4557,4	11,3
Pyhäjärvi	1166	53,0	5868,7	9,0
Rautio	347	15,8	1475,7	10,7
Reisjärvi	761	34,6	3546,3	9,8
Sievi	967	44,0	4659,7	9,4
Toholampi	1617	73,5	3902,4	18,8
Ullava	443	20,1	1347,7	14,9
Veteli	1379	62,7	3821,7	16,4
Ylivieska	809	36,8	6745,1	5,5
Yhteensä	25 022	1 137,4	104 685,2	10,9

Kaksikieliset kunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Kokkola	1148	52,2	5482,1	9,5
Kokkolan kaupunki	710	32,3	3030,2	10,7
Pietarsaaren kaupunki	1390	63,2	4162,3	15,2
Yhteensä	3 248	147,6	12 674,5	11,6

Ruotsinkieliset kunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Alaveteli	583	26,5	2242,8	11,8
Kruunupy	853	38,8	3468,6	11,2
Luoto	384	17,5	2373,7	7,4
Munsala	1918	87,2	5356,4	16,3
Pietarsaari	1623	73,8	6633,8	11,1
Teerijärvi	1009	45,9	3338,9	13,7
Uusikaarlepyy	1089	49,5	3645,1	13,6
Uudenkaarlepyyn kaupunki	650	29,5	1188,1	24,9
Ähtävä	356	16,2	2636,6	6,1
Yhteensä	8 465	384,8	30 884,1	12,5

Liite 7. Kuntien maantieteellinen jako vuosina 1893–1914.

Rannikkokunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	‰
Alaveteli	583	26,5	2242,8	11,8
Himanka	715	32,5	2946,1	11,0
Kalajoki	1463	66,5	5524,8	12,0
Kokkolan kaupunki	710	32,3	3030,2	10,7
Kokkola	1148	52,2	5482,1	9,5
Kruunupyö	853	38,8	3468,6	11,2
Kälviä	976	44,4	3784,6	11,7
Lohtaja	1058	48,1	3489,6	13,8
Luoto	384	17,5	2373,7	7,4
Merijärvi	404	18,4	1843,0	10,0
Munsala	1918	87,2	5356,4	16,3
Pietarsaari	1623	73,8	6633,8	11,1
Pietarsaaren kaupunki	1390	63,2	4162,3	15,2
Pyhäjoki	1133	51,5	4557,4	11,3
Uudenkaarlepyyn kaupunki	650	29,5	1188,1	24,9
Uusikaarlepyy	1089	49,5	3645,1	13,6
Ähtävä	356	16,2	2636,6	6,1
Yhteensä	16453	747,9	62365,3	12,0

Välikunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	‰
Alavieska	621	28,2	3153,2	9,0
Evijärvi	1691	76,9	4626,9	16,6
Kaustinen	1188	54,0	3442,8	15,7
Oulainen	1162	52,8	5245,0	10,1
Purmo	860	39,1	2811,9	13,9
Rautio	347	15,8	1475,7	10,7
Sievi	967	44,0	4659,7	9,4
Teerijärvi	1009	45,9	3338,9	13,7
Toholampi	1617	73,5	3902,4	18,8
Ullava	443	20,1	1347,7	14,9
Veteli	1379	62,7	3821,7	16,4
Kannus	1077	49,0	4305,4	11,4
Ylivieska	809	36,8	6745,1	5,5
Yhteensä	13170	598,6	48876,4	12,2

Sisämaakunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	‰
Haapajärvi	1280	58,2	5857,1	9,9
Haapavesi	951	43,2	6289,9	6,9
Halsua	398	18,1	1427,0	12,7
Kärsämäki	631	28,7	2884,4	9,9
Lestijärvi	299	13,6	1032,9	13,2
Nivala	1033	47,0	7992,6	5,9
Perho	593	27,0	2103,4	12,8
Pyhäjärvi	1166	53,0	5868,7	9,0
Reisjärvi	761	34,6	3546,3	9,8
Yhteensä	7112	323,3	37002,1	8,7

Liite 8. Keskväkiluvut 1915–1945.

	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1915–1945
Alaveteli	2429,5	2430,5	2536	2552	2463	2458,5	2460,5	2481,5	2495,5	2497,5	2506,5	2506	2499,5	2519,5	2537,5	2521	2459	2412	2405,5	2406	2412,5	2415,5	2404	2397,5	2394	2333	2287,5	2300,5	2309,5	2310,5	2300	2433,6
Alavieska	3614,5	3647	3679	3718	3751	3780,5	3809	3863	3941	3984	4007	4029	4043,5	4088,5	4138,5	4099	4046,5	4070,5	4097,5	4107	4157	4211,5	4215	4177	4163,5	4180	4206	4220,5	4216,5	4242	4281,5	4023,3
Evijärvi	5182,5	5232,5	5248	5264	5287,5	5323	5361,5	5401,5	5453	5468,5	5481,5	5480,5	5459,5	5446	5439,5	5436,5	5382	5371	5415	5433	5451	5459	5453,5	5457	5444	5424	5411,5	5377,5	5327,5	5298,5	5309,5	5386,4
Haapajärvi	6983,5	7102,5	7225	7345	7466,5	7630	7779,5	7848	7889	7931	7953,5	8034,5	8154,5	8242,5	8305	8378,5	8466	8512	8563	8614	8640	8695,5	8747,5	8786,5	8834,5	8965,5	9093	9142,5	9137	9215	9404	8292,7
Haapavesi	7299,5	7376,5	7476,5	7582,5	7700	7776,5	7850,5	7937,5	8001	8035	8061,5	8097	8167	8254	8303,5	8049,5	7747,5	7715,5	7729	7765,5	7762	7743,5	7745,5	7712	7532,5	7635	7931,5	7963	7969	7998,5	8054	7837,8
Halsua	1677	1700,5	1489,5	1485,5	1728,5	1750	1770	1797,5	1828,5	1838,5	1855,5	1885	1923,5	1952,5	1968	1979,5	1970	1975	1997,5	2022,5	2061,5	2088	2105	2139	2179	2183,5	2207	2222,5	2219	2241,5	2293,5	1953,4
Himanka	3304,5	3342,5	3372	3391,5	3407,5	3416,5	3467	3545,5	3610,5	3641	3666	3718	3774,5	3812,5	3852	3901,5	3908	3904,5	3925,5	3957	3988,5	3996,5	3997,5	4008,5	3976	3947	3949,5	3946,5	3954	3948	3948,5	3760,6
Kälviä	6476	6520	6529,5	6547	6606,5	6601,5	6608,5	6668,5	6715	6777	6822	6858,5	6891	6912,5	6925,5	7012,5	7053	7050	7124,5	7178,5	7205	7235	7309	7349,5	7351,5	7097,5	6845,5	6811	6773	6781,5	6829,5	6886,0
Kannus	5189,5	5240	5283,5	5310,5	5310	5328	5414,5	5515,5	5608	5704	5786	5845,5	5905	5958,5	5989	6011	6070	6142,5	6193,5	6230	6228,5	6215	6197,5	6193	6167	6138	6175,5	6204	6224	6259,5	6332	5882,9
Kaustinen	3792,5	3826	3859	3892	3908	3855	3830,5	3900	3911	3931	3999,5	4019,5	4038,5	4074,5	4128	4298	4432	4455	4512,5	4542	4570	4615,5	4621	4613	4635	4642,5	4655	4686,5	4719	4751	4781	4274,0
Kokkola	5978,5	6040,5	6115	6156,5	6184,5	6181,5	6198,5	6264,5	6318	6372,5	6439,5	6529,5	6618,5	6745,5	6874	6913	7028,5	7177	7205,5	6237	5274,5	5283	5292	5299,5	5201	5144	5222	5287	5366,5	5460	5574	6063,9
Kokkolan kaupunki	4163,5	4209,5	4219	4269	4313	4214	4113,5	4136	4174	4191,5	4272,5	4428,5	4551,5	4686,5	4946	5401,5	6080	6460	6483,5	7568	8631	8667,5	8823,5	8958,5	8406,5	8451,5	9337	9680	10003,5	10405,5	10848,5	6422,4
Kruunupyä	3545,5	3538,5	3555,5	3563,5	3568	3611,5	3674	3704,5	3712,5	3728,5	3734,5	3734	3749,5	3750	3741	3738,5	3719,5	3710	3729	3731,5	3725,5	3701	3672	3652	3631	3604	3594,5	3602	3594,5	3593,5	3624	3662,4
Kälviä	4186,5	4203	4223,5	4296	4373,5	4304	4215,5	4223	4230,5	4243,5	4252,5	4279	4293	4263,5	4258	4334	4380	4372,5	4375,5	4358,5	4356	4336	4320	4314	4285,5	4165	4065	4076,5	4078	4062	4086,5	4251,9
Kärsämäki	3406	3886	3922	3494,5	3515,5	3545	3596,5	3673,5	3729,5	3753,5	3781,5	3810	3834	3896	3956	4013	4049,5	4063	4074,5	4085	4146,5	4205,5	4240	4292	4353	4396,5	4455,5	4499,5	4538,5	4592,5	4670,5	4015,3
Lestijärvi	1189,5	1225,5	1479,5	1501	1282,5	1190,5	1116,5	1127	1139,5	1165	1183,5	1199	1216,5	1232,5	1247,5	1265	1280	1305	1341,5	1355	1343	1337,5	1348	1358	1369,5	1396	1423,5	1440,5	1447,5	1459,5	1474	1304,5
Lohtaja	3798,5	3809	3817	3803	3775	3784	3836	3897,5	3922	3954	3972	3982,5	3978,5	4009,5	4056	4051,5	4030,5	4035	4048	4060,5	4061,5	4072	4084,5	4073	4066,5	3995,5	3936,5	3933,5	3925	3927,5	3939,5	3955,6
Luoto	2578,5	2592	2607	2609	2604,5	2618	2638,5	2664	2685,5	2701	2703,5	2702,5	2715	2747,5	2777,5	2745,5	2686,5	2676	2687,5	2687,5	2676,5	2661	2659	2659,5	2643,5	2601	2565,5	2563,5	2567	2575,5	2603	2651,7
Merijärvi	2093	2147	2179,5	2196	2220,5	2257	2286,5	2316	2350,5	2383	2405	2412,5	2421	2452	2483,5	2518	2574,5	2607	2624	2645,5	2652,5	2661,5	2677	2683,5	2692	2659	2613,5	2607,5	2613,5	2627	2649	2474,5
Munsala	5471	5463	5478,5	5477,5	5484	5473,5	5451,5	5456,5	5436	5409	5145,5	4983	5076	5065	5052	4937,5	4806,5	4776	4758,5	4753,5	4754	4733,5	4706	4684	4656	4278,5	3900	3861	3847	3857,5	4873,3	
Nivala	9218,5	9360,5	9454	9563,5	9645,5	9820,5	10062	10250	10443	10504,5	10584,5	10767	10903	11070,5	11236	11259	11184	11188	11286	11376,5	11464,5	11524,5	11524	11504,5	11540,5	11559,5	11665,5	11779	11799	11852,5	11953,5	10882,0
Oulainen	6340	6483,5	6668,5	6766,5	6812	6597	6432	6546	6630	6712,5	6760,5	6847,5	6973	7074	7166	7176,5	7080	7087	7180	7237	7292	7331	7257,5	7281,5	7324	7338	7417,5	7536,5	7614	7658,5	7724	7042,1
Perho	2583,5	2613	2636	2642,5	2659	2705,5	2742	2767,5	2811	2848,5	2879,5	2926	2970	3018	3050	3088	3108	3114,5	3154	3197	3257	3311	3362	3429,5	3488,5	3521	3553,5	3597,5	3633,5	3670	3738,5	3099,2
Pietarsaaren kaupunki	7336,5	7414	7425	7335,5	7213,5	7179	7161	7129,5	7135	7195	7264,5	7360	7512,5	7638,5	7678,5	7704	7605	7415	7348,5	7405	7506	7593,5	7646,5	7672	7742	7815	7907	7997	8089	8170,5	8308	7545,2
Pietarsaari	7329,5	7356	7378	7359,5	7332	7395,5	7545	7649,5	7689,5	7716,5	7757	7768,5	7742	7784	7858	7911,5	7959	7983	7964,5	7961,5	8013,5	8092	8131	8184,5	8309,5	8369,5	8437,5	8541,5	8601	8686	8771	7921,8
Purmo	3035,5	3049,5	3060	3054,5	3071,5	3093,5	3114,5	3137	3149	3138	3132	3145,5	3163	3171,5	3165,5	2959,5	2753,5	2766	2796,5	2828	2833	2818,5	2827,5	2839	2800,5	2968	3178,5	3185	3187,5	3205,5	3231	3027,7
Pyhäjoki	4943,5	4985,5	5044	5078	5108,5	5191,5	5294,5	5401,5	5474,5	5475,5	5464,5	5463,5	5460	5451	5469,5	5462	5419	5426	5470,5	5487	5472	5480	5494,5	5473,5	5448,5	5440	5470	5505	5532,5	5551,5	5583	5387,8
Pyhäjärvi	6623,5	6684	6723	6791	6873	7022	7207	7314	7421	7516,5	7602	7717,5	7815,5	7899,5	7965,5	8012,5	8086,5	8156,5	8202,5	8279	8363	8387,5	8365,5	8367	8380,5	8386	8431,5	8452,5	8466,5	8507	8580	7825,8
Rautio	1769,5	1794,5	1824	1821,5	1795	1802	1838,5	1896,5	1935,5	1940,5	1938	1946	1959	1962,5	1945	1853	1763	1754	1757,5	1738	1736	1753,5	1750	1741,5	1743,5	1705,5	1682,5	1747,5	1801	1809	1833,5	1817,3
Reisjärvi	4242	4273,5	4279,5	4268,5	4259	4350	4438	4470	4545	4579	4597,5	4640	4662,5	4699	4743,5	4779,5	4751,5	4700	4694	4698,5	4716,5	4699,5	4643,5	4614,5	4612	4634	4694	4736	4736	4763	4874,5	4593,4
Sievä	5673	5627,5	5681,5	5697,5	5936,5	6064,5	6281,5	6437	6541	6613,5	6670	6744,5	6837,5	6897	6906	6900,5	6829,5	6788,5	6817,5	6845,5	6867	6882	6882	6896	6894	6921	7023	7089,5	7130	7138,5	7149,5	6653,6
Teerjärvi	3582	3601,5	3620	3638,5	3644,5	3638	3637	3652	3659,5	3636	3630	3649,5	3658,5	3666	3683,5	3726,5	3740,5	3729,5	3733	3739,5	3759,5	3764,5	3757	3755,5	3761,5	3674,5	3672,5	3755	3752,5	3758,5	3747,5	3691,1
Toholampi	4825	4945	5025,5	5082	5116	5142	5214																									

Liite 9. Keski-Pohjanmaan siirtolaisuus vuosina 1915–1945.

	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	Yhteensä	Keskisiirtolaisuus
Alaveteli	11	9			1	10	6	4	1	2	9	10	10	18	27	4			2							1	1				126	4,1	
Alavieska	2	3	5	1	1	10	7	2	12	9	2	15	22	16	3	1	3	2			1											117	3,8
Evijärvi	13	38	16	6	1	63	24	33	73	23	11	66	36	26	36	18	4	16	5		1		3	8							520	16,8	
Haapajärvi	35	35	35	35	35	35	35	35	63	13	9	58	24	32	39	16	4	19	7	1	3	1	3	1	3						576	18,6	
Haapavesi	9	26	16	26	9	8	11	35	32	21	8	34	25	9	4	12		4													289	9,3	
Halsua	5	20	3	4		4	8	1	26	5		4	4	3	8	1							1								97	3,1	
Himanka	8	46	11	1		4	3	6	11	18	6	12	13	13	27	5							1	1							187	6,0	
Kalajoki	3	45	2		2	17	13	42	148	22	10	54	44	11	69	14	1	16	2	2	5	1	4	4	1	7					539	17,4	
Kannus	25	42	13	4	12	4	4	9	7	35	15	19	33	35	38	5		3	4	2	1	4	11	9	3		1				338	10,9	
Kaustinen	6	65	10	15		10	8	14	58	25	4	35	9	27	29	7			1		1		5	1	2						333	10,7	
Kokkola	45	31	4	1	2	26	6	2	1	28	8	28	3	2	24	17	1						5	2	3	2	4		1		246	7,9	
Kokkolan kaupunki	5	22	13	4	10	23	2	18	14	6	2	12	11	8	15	5	1	5			1		3	3	3	6	3		5		200	6,5	
Kruunupyö	26	13	11	5	13	13	13	34	87	10	6	25	31	17	16	5	2						1	6							338	10,9	
Kälviä	21	30	4		3	10	6	7	9	26	7	23	11	25	4	10	1	1					10	1	3						212	6,8	
Kärsämäki	8					4		2	27	6		19	18	3	2	8						1									98	3,2	
Lestijärvi	4					1			7			3	3	2	1	1						1									23	0,7	
Lohtaja	27	24	15	1		18	16	7	11	35	19	11	22	28	17	22	3	2						13	9	3	1					306	9,9
Luoto	25	4			3	2		12	42	6	5		8	13	25	5						2	2	2	6	3	1					166	5,4
Merijärvi	6	4	3	2				7	24	12	4	15	7	5	10	1				1		2			1							104	3,4
Munsala	91	21	30	6	3	15	26	36	61	46	26	43	18	30	41	20	5	5		2	3	6	19	28	2	3	18	2			606	19,5	
Nivala	9	43	8	4	3	24	9	6	76	31	23	61	40	10	13	26	6	28		4	1	2	5	1	1		2				436	14,1	
Oulainen		51	29	25	7	10	8	11	51	20	25	48	16	8	12	3		1				1	3	2	2		1				334	10,8	
Perho	10	27	7			9	2	3	28	19		9	7	9	5	2		3	10	5		5	1	1	1						163	5,3	
Pietarsaaren kaupunki	46	38	17	12	21	32	18	32	42	18	6	18	16	22	24	7	2	4	19	4	1	5	12	8	7	4	4		1		440	14,2	
Pietarsaari	75	29	19	5	7	26	22	61	89	19	11	45	41	34	50	27	7	5	5	1	3	7	19	16	6	7	4	1			641	20,7	
Purmo	23	13	5			15		18	37	3	2	21	2	7	19	9					1	1	8	6	3	3					196	6,3	
Pyhäjoki	2	26	4	9	3	27	14	16	102	12	10	53	13	11	20	13		2			1		3								341	11,0	
Pyhäjärvi	15	2		3	1	11	5	15	29	9	4	19	20	14	6	14	3	4					3								177	5,7	
Rautio	4	3			1	2		9	25	8		8	20	2	14	12						1	1	2								112	3,6
Reisjärvi	2	8	9		7	6	5	9	7	2	2	21	16	14	12	4	13	11	4	1												153	4,9
Sievi	12	68	32	8		8	8	18	54	11	4	32	15	29	30	15	1	2	14	1				1	2	2	1				368	11,9	
Teerijärvi	4	10	10	10		13	15	72	36	24	6	56	26	19	33	11	3	3				6	6	4	3		1				371	12,0	
Toholampi	33	34	34	5	23	51	13	24	79	13	18	53	39	15	32	20	1	3			1	5	11	8	2						517	16,7	
Ullava	1	2		1		1	1	1	2	2	6	4	5	13	5	1																45	1,5
Uudenkaarlepyyn kaupunki	11	16	6		3	8	3	2	23	18	1	5	1	3	15	1	1					3	4	2	1	1	1				129	4,2	
Uusikaarlepyy	49	15	20	7	2	7	18	34	46	26	3	27	14	39	34	6	3			1	1	8	11	2	3	2	4		1		383	12,4	
Veteli	3	49	25	16		22	1	8	52	12	4	24	14	24	16	14					1	1		5							291	9,4	
Ylivieska	2	16	38	6	3	15	8	15	9	5	11	39	37	13	24	8					1	10	6			2	1				273	8,8	
Ähtävä	10	17	1	9				3	10	9	17	6	13	28	8	3	1	2			1	1	1	1	7	1	1				150	4,8	
Yhteensä	670	958	458	231	176	564	338	660	1504	610	296	1046	700	622	827	378	68	141	79	27	29	73	174	134	69	45	52	4	0	7	1	10 941	352,9
Keskisiirtolaisuus	16,8	24,0	11,5	5,8	4,4	14,1	8,5	16,5	37,6	15,3	7,4	26,2	17,5	15,6	20,7	9,5	1,7	3,5	2,0	0,7	0,7	1,8	4,4	3,4	1,7	1,1	1,3	0,1	0,0	0,2	0,0	273,5	

Lähde: Suomen virallinen tilasto XXVIII 11–24.

Liite 10. Keski-Pohjanmaan siirtolaisuuden absoluuttinen ja suhteellinen volyyymi vuosina 1915–1930.

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Alaveteli	122	7,6	2 493,4	3,1
Alavieska	111	6,9	3 887,0	1,8
Evijärvi	483	30,2	5 372,8	5,6
Haapajärvi	534	33,4	7 766,8	4,3
Haapavesi	285	17,8	7 873,0	2,3
Halsua	96	6,0	1 790,0	3,4
Himanka	184	11,5	3 576,4	3,2
Kalajoki	496	31,0	6 717,0	4,6
Kannus	300	18,8	5 587,4	3,4
Kaustinen	322	20,1	3 953,9	5,1
Kokkola	228	14,3	6 370,6	2,2
Kokkolan kaupunki	170	10,6	4 393,1	2,4
Kruunupyö	325	20,3	3 665,6	5,5
Kälviä	196	12,3	4 261,2	2,9
Kärsämäki	97	6,1	3 738,3	1,6
Lestijärvi	22	1,4	1 235,0	1,1
Lohtaja	273	17,1	3 902,3	4,4
Luoto	150	9,4	2 668,1	3,5
Merijärvi	100	6,3	2 320,2	2,7
Munsala	513	32,1	5 303,7	6,0
Nivala	386	24,1	10 258,9	2,4
Oulainen	324	20,3	6 749,1	3,0
Perho	137	8,6	2 808,8	3,0
Pietarsaaren kaupunki	369	23,1	7 355,1	3,1
Pietarsaari	560	35,0	7 598,3	4,6
Purmo	174	10,9	3 102,5	3,5
Pyhäjoki	335	20,9	5 298,0	4,0
Pyhäjärvi	167	10,4	7 324,2	1,4
Rautio	108	6,8	1 876,3	3,6
Reisjärvi	124	7,8	4 489,2	1,7
Sievi	344	21,5	6 381,8	3,4
Teerijärvi	345	21,6	3 645,2	5,9
Toholampi	486	30,4	5 268,8	5,8
Ullava	45	2,8	1 627,8	1,7
Uudenkaarlepyyn kaupunki	116	7,3	1 321,1	5,5
Uusikaarlepyy	347	21,7	3 825,9	5,7
Veteli	284	17,8	4 428,3	4,0
Ylivieska	249	15,6	8 558,8	1,8
Ähtävä	131	8,2	2 771,4	3,0
Yhteensä	10 038	627,4	181 565,3	3,5

Liite 11. Siirtolaisuus Suomesta Pohjois-Amerikkaan vuosina 1915–1945.

Vuosi	Siirtolaisia Amerikkaan	Siirtolaisia yhteensä	Keskväkiluku	% keskväkiluvusta Amerikkaan
1915	4023	4041	3 283 795,0	1,2
1916	5318	5325	3 311 322,5	1,6
1917	2758	2773	3 334 511,0	0,8
1918	1897	1900	3 337 643,0	0,6
1919	1077	1085	3 331 201,0	0,3
1920	5577	5595	3 348 791,5	1,7
1921	3531	3557	3 384 147,0	1,0
1922	5705	5715	3 420 262,5	1,7
1923	13801	13835	3 454 561,5	4,0
1924	4702	5429	3 485 424,0	1,3
1925	1927	2490	3 514 796,5	0,5
1926	5469	6043	3 547 207,5	1,5
1927	5443	6088	3 576 125,0	1,5
1928	4534	5055	3 603 805,0	1,3
1929	5735	6383	3 580 520,0	1,6
1930	3492	3964	3 604 581,0	1,0
1931	246	741	3 682 659,0	0,1
1932	128	1161	3 710 248,0	0,0
1933	203	677	3 731 507,5	0,1
1934	146	402	3 752 890,5	0,0
1935	136	573	3 777 793,0	0,0
1936	150	711	3 801 107,5	0,0
1937	351	1536	3 825 763,0	0,1
1938	398	1289	3 854 804,0	0,1
1939	265	963	3 882 440,5	0,1
1940	196	794	3 891 188,0	0,1
1941	127	730	3 895 704,5	0,0
1942	5	101	3 907 097,5	0,0
1943	0	2	3 923 090,5	0,0
1944	0	52	3 941 940,0	0,0
1945	3	27	3 970 570,0	0,0
Yhteensä	77343	89037		
Keskisiirtolaisuus	2494,9	2872,2		

Lähteet:

SVT XXVIII 15–17, 19, 21, 23, 24
STV 1944–47

Liite 12. Keski-Pohjanmaan kunnat kieliryhmittäin vuosina 1915–1930.

Suomenkieliset kunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Alavieska	111	6,9	3 887,0	1,8
Evijärvi	483	30,2	5 372,8	5,6
Haapajärvi	534	33,4	7 766,8	4,3
Haapavesi	285	17,8	7 873,0	2,3
Halsua	96	6,0	1 790,0	3,4
Himanka	184	11,5	3 576,4	3,2
Kalajoki	496	31,0	6 717,0	4,6
Kannus	300	18,8	5 587,4	3,4
Kaustinen	322	20,1	3 953,9	5,1
Kälviä	196	12,3	4 261,2	2,9
Kärsämäki	97	6,1	3 738,3	1,6
Lestijärvi	22	1,4	1 235,0	1,1
Lohtaja	273	17,1	3 902,3	4,4
Merijärvi	100	6,3	2 320,2	2,7
Nivala	386	24,1	10 258,9	2,4
Oulainen	324	20,3	6 749,1	3,0
Perho	137	8,6	2 808,8	3,0
Purmo	174	10,9	3 102,5	3,5
Pyhäjoki	335	20,9	5 298,0	4,0
Pyhäjärvi	167	10,4	7 324,2	1,4
Rautio	108	6,8	1 876,3	3,6
Reisjärvi	124	7,8	4 489,2	1,7
Sievi	344	21,5	6 381,8	3,4
Toholampi	486	30,4	5 268,8	5,8
Ullava	45	2,8	1 627,8	1,7
Veteli	284	17,8	4 428,3	4,0
Ylivieska	249	15,6	8 558,8	1,8
Yhteensä	6 662	416,4	130 153,8	3,2

Kaksikieliset kunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Kokkola	228	14,3	6 370,6	2,2
Kokkolan kaupunki	170	10,6	4 393,1	2,4
Pietarsaaren kaupunki	369	23,1	7 355,1	3,1
Yhteensä	767	47,9	18 118,8	2,6

Ruotsinkieliset kunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Alaveteli	122	7,6	2 493,4	3,1
Kruunupyö	325	20,3	3 665,6	5,5
Luoto	150	9,4	2 668,1	3,5
Munsala	513	32,1	5 303,7	6,0
Pietarsaari	560	35,0	7 598,3	4,6
Teerijärvi	345	21,6	3 645,2	5,9
Uudenkaarlepyyn kaupunki	116	7,3	1 321,1	5,5
Uusikaarlepyy	347	21,7	3 825,9	5,7
Ähtävä	131	8,2	2 771,4	3,0
Yhteensä	2 609	163,1	33 292,7	4,9

Liite 13. Kuntien maantieteellinen jako vuosina 1915–1930.

Rannikkokunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Alaveteli	122	7,6	2 493,4	3,1
Himanka	184	11,5	3 576,4	3,2
Kalajoki	496	31,0	6 717,0	4,6
Kokkola	228	14,3	6 370,6	2,2
Kokkolan kaupunki	170	10,6	4 393,1	2,4
Kruunupyö	325	20,3	3 665,6	5,5
Kälviä	196	12,3	4 261,2	2,9
Lohtaja	273	17,1	3 902,3	4,4
Luoto	150	9,4	2 668,1	3,5
Merijärvi	100	6,3	2 320,2	2,7
Munsala	513	32,1	5 303,7	6,0
Pietarsaaren kaupunki	369	23,1	7 355,1	3,1
Pietarsaari	560	35,0	7 598,3	4,6
Pyhäjoki	335	20,9	5 298,0	4,0
Uudenkaarlepyyn kaupunki	116	7,3	1 321,1	5,5
Uusikaarlepyy	347	21,7	3 825,9	5,7
Ähtävä	131	8,2	2 771,4	3,0
Yhteensä	4 615	288,4	73 841,3	3,9

Välikunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Alavieska	111	6,9	3 887,0	1,8
Evijärvi	483	30,2	5 372,8	5,6
Kaustinen	322	20,1	3 953,9	5,1
Oulainen	324	20,3	6 749,1	3,0
Purmo	174	10,9	3 102,5	3,5
Rautio	108	6,8	1 876,3	3,6
Sievi	344	21,5	6 381,8	3,4
Teerijärvi	345	21,6	3 645,2	5,9
Toholampi	486	30,4	5 268,8	5,8
Ullava	45	2,8	1 627,8	1,7
Veteli	284	17,8	4 428,3	4,0
Kannus	300	18,8	5 587,4	3,4
Ylivieska	249	15,6	8 558,8	1,8
Yhteensä	3 575	223,4	60 439,9	3,7

Sisämaakunnat

	Siirtolaisia	Keskisiirtolaisuus	Keskiväkiluku	%
Haapajärvi	534	33,4	7 766,8	4,3
Haapavesi	285	17,8	7 873,0	2,3
Halsua	96	6,0	1 790,0	3,4
Kärsämäki	97	6,1	3 738,3	1,6
Lestijärvi	22	1,4	1 235,0	1,1
Nivala	386	24,1	10 258,9	2,4
Perho	137	8,6	2 808,8	3,0
Pyhäjärvi	167	10,4	7 324,2	1,4
Reisjärvi	124	7,8	4 489,2	1,7
Yhteensä	1 848	115,5	47 284,1	2,4

Liite 14. Ikäjakautta rippikirja-aineiston perusteella

Lestijärvi (keski-ikä 22,4 vuotta)

	kpl	%
0—5 vuotiaat	10	6,8
6—10	7	4,8
11—15	6	4,1
16—20	24	16,4
21—25	33	22,6
26—30	17	11,6
31—35	10	6,8
36—40	8	5,5
41—	6	4,1
Tuntematon	25	17,1
Yhteensä	146	100,0

Toholampi (21,7)

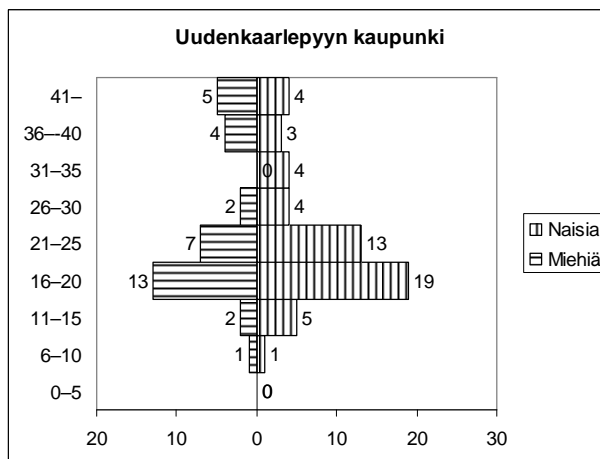
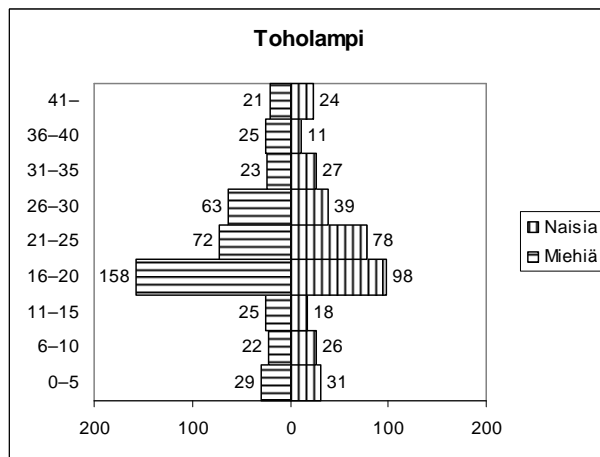
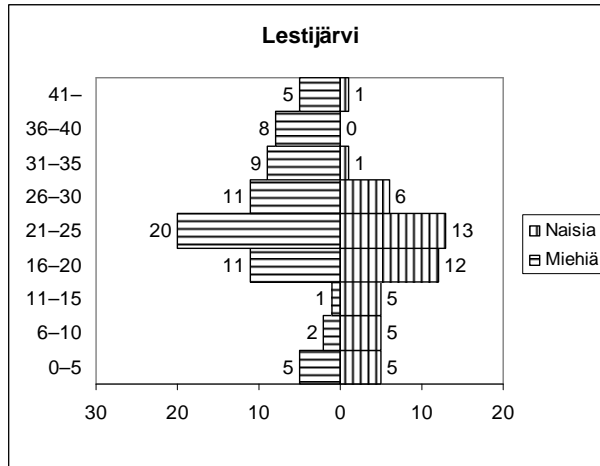
	kpl	%
0—5 vuotiaat	60	7,4
6—10	48	5,9
11—15	43	5,3
16—20	256	31,5
21—25	150	18,5
26—30	102	12,5
31—35	50	6,2
36—40	36	4,4
41—	45	5,5
Tuntematon	23	2,8
Yhteensä	813	100

Uudenkaarlepyyn kaupunki (25,6)

	kpl	%
0—5 vuotiaat	0	0
6—10	2	2,0
11—15	7	7,1
16—20	32	32,3
21—25	20	20,2
26—30	6	6,1
31—35	4	4,0
36—40	7	7,1
41—	9	9,1
Tuntematon	12	12,1
Yhteensä	99	100

Lähde: Rippikirjat JYMA, mikrokortit 230: 32–36; 269: 125–139; 534: 108–117.

Liite 15. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn kaupungin ikäpyramidit rippikirja-aineiston perusteella.

Lähde: Rippikirjat JYMA 230: 32-36; 269:125-139; 534: 108-117.

Liite 16. Lestijärven, Toholammen, Uudenkaarlepyyn kaupungin perhe- ja yksittäissiirtolaisuus

		Lestijärvi		Toholampi		Uudenkaarlepyyn kaupunki	
			%		%		%
Perhesiirtolaisuus	lapset 0–15	23	15,8	149	18,3	9	9,1
	naimisissa, ei vaimoa	19	13	135	16,6	6	6,1
Yksittäissiirtolaisuus	naimattomat 16–	54	37	406	49,9	61	61,6
	naimisissa, vaimo/lapsia mukana	30	20,5	105	12,9	13	13,1
	tuntemattomat	20	13,7	18	2,2	10	10,1
Yhteensä		146	100	813	100	99	100

Lähde: Rippikirjat JYMA, mikrokortit 230: 32–36; 209: 125–139; 534: 108–117.

Liite 17. Lestijärven, Toholammin ja Uudenkaarlepyyn ammatillisyyhteiskunnalliset ryhmät.²⁵⁴

Talollinen: Maatilansa omistava maanviljelijä, talonpoika. Talolliset esiintyivät rippikirjoissa yksinkertaisesti statuksella ”talollinen”. Talollisiin on laskettu kuuluvaksi myös heidän vaimot, lapset, lapsen lapset ja saman katon alla asuvat lähisukulaiset (ellei heille oltu merkitty jotain omaa statusta).

Vuokraviljelijä: Vuokramaata viljelevät. Mukaan on laskettu torpparit, lampuodit ja muut vuokraviljelijät. Heihin on laskettu kuuluvaksi myös heidän vaimot, lapset, lapsen lapset ja saman katon alla asuvat lähisukulaiset (ellei heille oltu merkitty omaa statusta).

Itsellinen: Henkilöt, joiden statukseksi on merkitty rippikirjaan yksinkertaisesti ”itsellinen” tai lyhennettynä ”Its.” Itselliset asuivat usein vuokralla toisten omistamissa rakennuksissa ja heidän pääelinkeinonaan on ollut yleensä muu kuin maataloustyö. Itsellisen statuksen omasivat mm. monet käsityöläiset, mutta rannikolla tiedetään myös monen kalastajan ja merenkulkijan omanneen itsellisen statuksen.²⁵⁵ Itsellisten ryhmään on laskettu myös mäkitupalaiset, sillä termi on varsin yhtenevä ja osittain ristiinkäytetty itsellisen kanssa. Edellisten tavoin itsellisiin on laskettu kuuluvaksi myös heidän vaimot, lapset, lapsen lapset ja saman katon alla asuvat lähisukulaiset (ellei heille oltu merkitty omaa statusta).

Kiinteä palvelusväki: Koostuvat pääasiassa maaseudun piiioista ja rengeistä. Mukaan on laskettu myös oppipojat (”lärling”, ”lärl.”) jonka suhde isäntäänsä on tässä tapauksessa rinnastettavissa piikojen ja renkien asemaan. Jälleen ryhmään on laskettu palvelusväen perilliset sekä lähisukulaiset, mikäli heillä ei ole ollut omaa määräävää statustaan.

Virkamies: Ryhmään on laskettu kuuluvaksi kaikki virkamiehet ja siihen rinnastettavat ammatit. Pääosa on ns. pikkuvirkamiehiä (kirjanpitäjä, vahtimestari jne.). Mukaan on laskettu myös heidän perilliset sekä samassa ruokakunnassa asuvat lähisukulaiset.

Ammattimies: Henkilöt, joiden ammatti on vaatinut erityistä ammattitaitoa. Ammattimieheksi on laskettu mm. kaupunkien räätälit, savenvalajat, suutarit jne.²⁵⁶ Mukaan on laskettu myös heidän perilliset sekä samassa ruokakunnassa asuvat lähisukulaiset.

Työmies: Henkilöitä, jotka saivat elantonsa erilaisista hanttihommista, jotka eivät vaatineet erityistä ammattitaitoa. Rippikirjoista löytyi useita henkilöitä, joiden statukseksi oli ilmoitettu ”työmies” tai ”arbetskarlen”. Työmieheksi on myös laskettu tavalliset merimiehet.²⁵⁷ Mukana on myös perilliset ja lähisukulaiset.

Irtolainen: Henkilöt, joiden statukseksi oli merkitty ”irtolainen” tai lyhennettynä ”Irt”. Irtolaiset olivat vailla vakinaista asuinpaikkaa ja elinkeinoa. Irtolaiseksi on laskettu myös irtolaisten puoliset ja jälkeläiset.

Tuntematon: Siirtolaiset, joiden ammatillista tai sosiaalista statusta ei ole pystytty syystä tai toisesta luotettavasti selvittämään.

²⁵⁴ Ryhmittely on varsin hankalaa, koska termeillä on usein ollut erilainen merkitys maan eri osissa. Olenkin halunnut määrittellä ryhmät varsin laveasti. Maaseudun eri yhteiskunta- ja ammattiryhmistä ks. lisää Rasila [et al.] 2003, 365–369; 447–454.

²⁵⁵ Kero 1996, 107.

²⁵⁶ Ryhmä on osittain päällekkäinen itsellis-ryhmän kanssa, sillä itsellisten joukossa oli varmasti myös käsityöammattilla itseään elättäviä.

²⁵⁷ Joillekin merimiehille on saatettu rippikirjassa antaa status itsellinen tai jopa mäkitupalainen.

Liite 18. Lestijärven, Toholammen ja Uusikaarlepyyn kaupungin ammatillisyyhteiskunnallinen rakenne rippikirja-aineiston perusteella.

	Lestijärvi	%	Toholampi	%	Uusikaarlepyy	%	Yhteensä	%
talollinen	60	41,1	304	37,4	0	0,0	364	34,4
itsellinen	16	11,0	341	41,9	0	0,0	357	33,7
työmies	0	0,0	0	0,0	36	36,4	36	3,4
vuokraviljelijä	10	6,8	47	5,8	0	0,0	57	5,4
kiinteä palvelusväki	7	4,8	33	4,1	26	26,3	66	6,2
virkamies	2	1,4	0	0,0	5	5,1	7	0,7
ammattimies	5	3,4	11	1,4	21	21,2	37	3,5
irtolainen	5	3,4	68	8,4	0	0,0	73	6,9
tuntematon	41	28,1	9	1,1	11	11,1	61	5,8
yhteensä	146	100,0	813	100,0	99	100,0	1058	100,0

Lähde: Rippikirjat JYMA, mikrokortit 230: 32–36; 269: 125–139; 534: 108–117.

Liite 19. Lestijärven, Toholammen ja Uudenkaarlepyyn kaupungin siirtolaisten ammatillisyyhteiskunnallinen rakenne (lapset erikseen).

	Lestijärvi	%	Toholampi	%	Uusikaarlepyy	%	Yhteensä	%
talollinen	12	8,2	32	3,9	0	0	44	4,2
talollisen lapsi	48	32,9	272	33,5	0	0	320	30,2
itsellinen	12	8,2	205	25,2	0	0	217	20,5
itsellisen lapsi	4	2,7	136	16,7	0	0	140	13,2
vuokratiljelijä	2	1,4	15	1,8	0	0	17	1,6
vuokratiljelijän lapsi	8	5,5	32	3,9	0	0	40	3,8
ammattimies	1	0,7	1	0,1	9	9,1	11	1
ammattimiehen lapsi	4	2,7	10	1,2	12	12,1	26	2,5
kiinteä palvelusväki	6	4,1	33	4,1	26	26,3	65	6,1
palvelusväen lapsi	1	0,7	0	0	0	0	1	0,1
irtolainen	5	3,4	35	4,3	0	0	40	3,8
irtolaisen lapsi	0	0	33	4,1	0	0	33	3,1
virkamies	1	0,7	0	0	2	2	3	0,3
virkamiehen lapsi	1	0,7	0	0	3	3	4	0,4
työmies	0	0	0	0	14	14,1	14	1,3
työmiehen lapsi	0	0	0	0	22	22,2	22	2,1
tuntematon	41	28,1	9	1,1	11	11,1	61	5,8
yhteensä	146	100	813	100	99	100	1058	100

Lähde: Rippikirjat JYMA, mikrokortit 230: 32–36; 269: 125–139; 534: 108–117.